

listy

Ročník 16 / Cena 38 Kč

1-2

2 0 0 9

Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Po stopách plynovej krízy ■ Karol Ujházy

Čie je Štrbské pleso ■ Ján Baláz

Rozhovor s novým riaditeľom SI v Prahe Vladimírom Valovičom ■ Jarmila Wankeová

Čo prináša nový cestný zákon v SR ■ Peter Mayer **Bodka za básňami Milana Rúfusa** ■ Jozef Čertík

O úlohe rozpravy čiže dialógu ■ Zdeněk Eis **Nový seriál o výtvarnom umení** ■ Marián Hodoš

O živote s atómovým fyzikom Jozefom Bárdošom ■ Jozef Junas

Lekár s perom v ruke: Ladislav Nádaši-Jégé ■ Jozef Leikert **Fašiangové zvyky** ■ Helena Nosková

Gerulata – živé dejiny Ríma v Bratislave ■ Mária Krivušová

Právna poradňa JUDr. Marty Očovskej

Študentské listy ■ príloha časopisu LISTY

SLOVENSKÝ PLES - 41. ROČNÍK

Národní dům na Smíchově, Náměstí 14. října 16, Praha 5.
V sobotu 28.3.2009, zahájení od 19.30 h.

Celým večerem vás bude provázet:
přední český herec a moderátor **Marek Vašut**

Tradiční společenské setkání Čechů a Slováků v Praze.

V programu vystoupí:

V ceně vstupenky je raut, víno a nealkoholické nápoje.

orchestr Boom band Jiřího Dvořáka, Pangea –
The Beatles Revival Band, folklorní taneční
a hudební skupiny, cimbálová muzika,
DJ Patrik Rohl s česko-slovenskou diskotékou
a hlavní host večera: slovenská skupina **NO NAME**

Sál / číslo stolu

Producent & pořadatel akce

Komunikační agentura NIKIA s.r.o.

Mandát akcí udílí

Klub slovenské kultury

Spoluzorganizátor akce

Spolek Detran

Partneři Slovenského plesu

Audi ČR

Coca-Cola ČR

ASTERA design s.r.o.

Slovenský inštitút

Všetkých priaznivcov a priateľov slovenskej kultúry pozývame
na **41. Slovenský ples**, ktorý sa koná 28. marca 2009 v Národnom
dome na Smíchove, Nám. 14. října 16, Praha 5.

Táto prestížna spoločenská akcia sa uskutoční na základe mandátu
Klubu slovenskej kultúry, v mene ktorého ples pripravuje
agentúra Nikia (www.nikia.cz). Slovenský ples bude i v tohtoročnej
plesovej sezóne jedinečnou spoločenskou udalosťou, ktorá spojí
slovenskú a českú kultúru.

Večerom sprevádza český herec **Marek Vašut**.

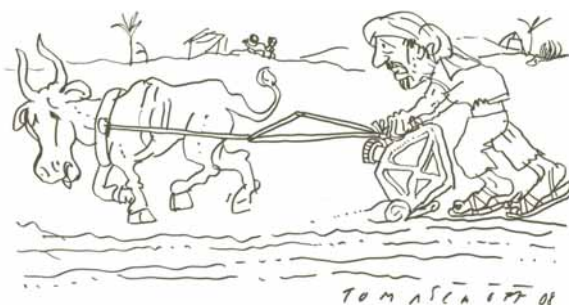
Nebudú chýbať vystúpenia českých a slovenských hudobných,
folklórnych a tanečných interpretov. Tradičnou súčasťou podujatia
bude **tombola s hodnotnými cenami**.

K príjemnej atmosfére prispeje aj bohatý bufet so slovenskými
a českými lahôdkami, alkoholické a nealkoholické nápoje
obľúbených slovenských a českých značiek, **a to všetko
v cene vstupenky!**

Rezervácia vstupeniek na webovej adrese
www.slovensky-ples.cz - tam
záujemcovia nájdu aj ďalšie informácie k plese
a jeho program.

Vstupenky sa dajú zakúpiť aj osobne **na adrese
spoločnosti Nikia**, Dlouhá 743/9, Praha,
tel.: +420 222 314 936.

Porozumieť času

Od chvíle, čo sme si u nás pripili na zdravie, lásku, šťastie a úspechy roku 2009, uplynulo už niekoľko týždňov.

Čas prvého novu, ktorý nastáva vždy po zimnom slnovrate, pripadol tentoraz na 26. január. A tak už aj v ďalekej exotickkej Číne či iných ázijských štátoch veľkolepo (a dlho – až do konca prvej tretiny februára) oslavovali nový lunárny rok. A hoci i tieto krajiny od uplynulého storočia používajú „náš“ západný kalendár, mimoriadna obľuba ich pôvodného lunárneho kalendára stále pretrváva.

Ešte predtým, než moderná veda vyvinula priekopnícke metódy určovania predpovede počasia, riadili sa čínski roľníci podľa celoročného kalendára, ktorý si u dvorných astrológov objednal cisár. Jeho zámer vymedziť jednotlivé obdobia poľnohospodárskeho roka a obradov s ním spojených mal byť pre prostý ľud účinnou pomôckou na zvolenie vhodnej doby osevu i sadby. Až neskôr sa celý projekt rozšíril o určovanie termínov dôležitých štátnych záležitostí a predpovedí osudu jednotlivých vladárov.

Čínsky kalendár je teda najstarší spôsob zaznamenávania času v histórii ľudstva. Jednotlivé roky dvanásťročného cyklu v ňom symbolicky označujú zvieratá, ktoré si podľa povesti pozval Buddha pred smrťou, aby sa s nimi rozlúčil. Usporiadal bohatú hostinu,

kam na znak jednoty a rovnosti všetkých bytostí prizval i všetkých zástupcov živočíšnej ríše. Napokon ich prišlo iba dvanásť. Aby sa im poďakoval, rozhodol sa po nich pomenovať jednotlivé roky v tom poradí, v akom sa zvieratá dostavili. Podľa Číňanov každý rok ešte navyše spadá pod vládu jedného prvku energie – vody, dreva, zeme, ohňa či kovu. Rok 2009 sa nesie v znamení Byvola (alebo ak chcete Vola, Tura, Býka), ktorý v čínskom zverokruhu znamená nové začiatky. Ak vezmeme do úvahy múdrost, ktorá vraví, že pre zvládnutie zmeny nie je nič dôležitejšie ako porozumieť času, a uvedomíme si aj to, že tohoročný znak predstavuje i pokoj, rozvahy, tvrdú prácu, odhodlanie, húževnatosť a mravnú silu, asi pochopíme, čo od nás žiada tento rok. A pochopenie prináša vraj bohatstvo a prosperitu.

Ak túžite dosiahnuť takéto skvelé výsledky, nebojte sa strašiaka hospodárskej krízy a nedajte sa otráviť chmúrnymi prognózami. Všetky okolnosti vnímajte pokojne, odvážne plyňte s prúdom času a statočne vytrvajte. Nenechajte sa odradiť od radosti zo života. Ak si v sebe napriek všetkému, čo sa valí na nás, udržíte morálnu silu, ktorú tento rok symbolizuje Byvol, uvidíte, všetko bude v poriadku.

.....
Mirjam Pešková

obsah / výber

- Rozhovor s V. Valovičom, novým riaditeľom Slovenského inštitútu v Prahe 2
Jarmila Wankeová
- Po stopách plynovej krízy 4
Karol Ujházy
- O úlohe rozpravy čiže dialógu – úvaha 8
Zdeněk Eis
- Anjelské kostolíky na Liptove 12
Martin Krno
- Ester Šimerová-Martinčeková stále moderná 18
Marián Hodoš
- Skon Milana Rúfusa – nekrológ 28
Jozef Čertík
- Reč priestoru – profil literárnej kritičky A. Valcerovej 29
František Všetického
- Autostráda D 4 obopne Bratislavu 30
Marián Babic
- Portrét Hany Meličkovej 34
Miriam Pešková
- Literárna prvotina Anny Lazurovej 36
Jozef Gáfrík
- Poviedka o vrbe 39
Jozef Junas
- Fašiangové zvyky 40
Helena Nosková
- Predaj časti pozemku – právna poradňa ... 42
Marta Očovská

Príloha Študentské listy

listy

LISTY Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Vydáva Klub slovenskej kultúry, Vocelova 3, 120 00 Praha 2. Na tejto adrese je aj sídlo redakcie

Šéfredaktor: PhDr. Radovan Čaplovič, tel.: 724 025 170 ■ Redakcia: PhDr. Jozef Gáfrík ■ Redakčný kruh: PhDr. Zdeněk Eis, CSc.

| Mgr. Martin Guzi | Prof. PhDr. Jozef Leikert, PhD. | PhDr. Slavomír Michálek, CSc. | PhDr. Helena Nosková, CSc. ■ e-mail: listy.

ksk@seznam.cz, rcaplovic@gmail.com ■ Rozširuje Klub slovenskej kultúry a Česká pošta, s. p. ■ Časopis Listy si môžete prečítať aj na

webových stránkach: www.klubsk.net ■ LISTY vychádzajú vďaka podpore MK ČR ■ Jazyková úprava: Mgr. Eva Wankeová

■ Grafická úprava: Jitka Krajdlová ■ tlač: TIGR, spol. s r. o. ■ Registrácia vydavateľa časopisu LISTY – Klubu slovenskej kultúry: MK

ČR 6584 ■ ISSN 1213 – 0249 ■ Cena za jeden výtlačok je 20 Kč | Cena dvojčísla je 38 Kč | Ročné predplatné 240 Kč prijíma KSK

na adrese redakcie ■ Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú ■ Akékoľvek rozširovanie celku aj častí textov v elektronickej alebo v papiero-

vej verzii podlieha schváleniu vedenia KSK ■ Foto na obálke: Lucie Miovska: Zima

Kultúrna diplomacia – fenomén doby

■ Jarmila Wankeová

Hovoríme s novým riaditeľom Slovenského inštitútu v Prahe **Vladimírom Valovičom**

Slovenský inštitút na adrese Jilská ul. č. 16 v Prahe 1 je – po tom, čo doznela jeho história na Purkyňovej ulici č. 4 – v povedomí širokej verejnosti zapísaný ako miesto, kam sa chodí za slovenskou kultúrou. *Od začiatku roku 2009 je na čele tejto ustanovizne Vladimír Valovič, ktorý je zároveň kultúrnym atašé Veľvyslanectva SR v Českej republike. Prirodzene nás v mene čitateľov zaujímal, čoho sa dočkáme pod jeho vedením v tomto kultúrnom stánku, čo všetko tam zažijeme.*

Vladimír Valovič, nar. 9. 5. 1945 v obci Čáry na západnom Slovensku, je absolventom bratislavského konzervatória, kde vyštudoval odbor hudobná réžia a trúbka. Na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre absolvoval neskôr špecializáciu hudobná výchova. V rokoch 1969 – 1993 pracoval v Československom rozhlas Bratislava ako hudobný režisér a dirigent, od roku 1993 potom v Slovenskom rozhlas ako šéfredaktor. Na týchto postoch spolupracoval takmer so všetkými orchestrami a sólistami v oblasti populárnej hudby, džezovej a vážnej hudby v Československu i na Slovensku. V roku 1974 založil vlastnú skupinu VV systém, ktorá sa na začiatku venovala hlavne džezovej hudbe a neskôr sa stala vyhľadávaným telesom pre spoluprácu s interpretmi populárnej hudby. S touto skupinou vystupoval na džezových festivaloch v celej Európe a na Kube. V roku 1983 sa stáva dirigentom Tanečného orchestra Československého rozhlasu v Bratislave. Dirigoval viaceré bigbandy v zahraničí: v Berlíne, Záhrebe, Katovicach, Lubľane a i. Získal viacero ocenení doma i v zahraničí. Od decembra 2008 je riaditeľom Slovenského inštitútu v Prahe.

■ **Pán riaditeľ, aká je vaša predstava o smerovaní Slovenského inštitútu v českom prostredí?**

V prvom rade rešpektujem to, čo je v kultúre prirodzené: dynamickú kontinuitu. Preto sa chcem aj touto cestou poďakovať môjmu predchodcovi Igorovi Otčenášovi za jeho prácu pre slovenskú kultúru. Činnosť inštitútu musí zohľadňovať mimoriadnu dôležitosť vzťahov medzi našimi dvoma krajinami, historické spojenie oboch kultúr i jazykovú príbuznosť. Môj projekt je projektom „veľkých scén“ i komorných podujatí. Je projektom prezentácie tradičných hodnôt i nových tvárí. Je projektom prezentácie celého Slovenska, od Uble až po Bratislavu. Kultúrne poslanstvo chcem pragmaticky spájať s propagáciou Slovenska, jeho krajov, podnikov, progresívnych hodnôt, turistických možností, kúpeľnej sféry... Kultúrnou diplomaciou vnímam ako neustály, 24-hodinový proces, ktorý neprebíha v kancelárii, ale medzi ľuďmi a s ľuďmi. Jej význam v diplomacii ako takej vzrástol, dovoľm si hovoriť o fenoméne doby. Výsledkom je porozumenie, obohatenie i pragmatické riešenie problémov.

■ **Aký je váš prístup k materiálnej stránke činnosti inštitútu?**

Mojou prioritou sú aj informácie – veľký dôraz kladiem na nové technológie v oblasti sprostredkovania informácií o kultúre a dianí vôbec (internet, video). Dlhodobo sa pohybujem v oblasti manažmentu kultúry, preto si uvedomujem strategický význam marketingu jednotlivých podujatí a ich predstavovania v médiách. Cením si podporu, ktorú venuje kultúrnej prezentácii vláda Slovenskej republiky. Zvyknutý som však nespolie-

hať sa len na to, kto mi čo dá, ale som pripravený aktívne hľadať aj možnosti podpory zo súkromnej sféry. Nie som naivný rojko a viem, že šíriť kultúru je dnes umenie.

■ **Sám ste hudobník a ak by sme toto tvrdenie spresnili, tak jazzový hudobník. Vo svete tohoto hudobného žánru vždy existovalo úzke spojenie medzi českou a slovenskou scénou. Budete stavať na znalosti sveta jazzu?**

Moju znalosť českého – a nielen jazzového prostredia – vnímam, pochopiteľne, ako výhodu. Slávny orchester „Big Band Gustáva Bromu“ môže byť príkladom prelínania sa slovenskej a českej kultúry, je takpovediac českým a dnes už aj slovenským „rodinným striebrom“. Ale kultúrnu misiu nemožno ohraničiť len na jeden žáner či jednu oblasť umenia. Prezentácia kultúry žiada demokratický a rovnocenný prístup ku všetkým hodnotám s citlivým výberom toho, čo je produktívne pre české publikum. Aby som to ešte raz spresnil: mojou ambíciou je prezentovať kultúru v jej úplnosti, teda všetky jej druhy, formy, žánre, od hudby cez literatúru, výtvarné umenie, dramatické umenie a film až po folklór a tradície. Jazz – ak už ste ho spomenuli – poskytuje ešte jednu paralelu: sloboda tvorby jednotlivca je limitovaná zodpovednosťou za celkový tvar.

■ **Kultúrna aktivita na pôde Slovenského inštitútu musí vychádzať aj z daností objektu, v ktorom sa nachádza táto inštitúcia. Je tu galéria na prízemí, kým na prvom poschodí sa nachádza tzv. Modrá sála, kde sa konajú diskusné**

večery s pozvanými hosťami. Ako sa vám javia dispozície objektu z hľadiska organizovania akcií?

Slovenský inštitút a jeho priestory vnímam ako kultúrnu základňu. Sú primerané pre istý typ podujatí, skôr komornejších. Môj projekt je však aj projektom väčších scén a väčších pódii, so širším obecnstvom. Zbierku poézie stačí prezentovať pred desiatkami poslucháčov, ale sú projekty, ktoré si priam žiadajú masové publikum. Aj keď chápem i to, že niekedy je dôležitejšie, kto príde, ako koľkí prídu.

■ **Doba prináša konzekvencie, kedy aj to, čo bolo samozrejme, treba neustále pripomínať. Najmä mladej českej generácii nie sú dnes samozrejme niektoré slovenské reálie. Akú cestu chcete zvoliť na získanie mladej generácie?**

Nepovažujem stav za dramaticky. Samozrejme, že informovanosť nie je taká ako v časoch federácie. Na druhej strane – vzťahy dostali novú kvalitu, sú partnerské. Podľa mňa nie je najdôležitejšie to, aby české deti vedeli, čo je to čuĥoriedka; dôležitejšie je, aby napríklad vedeli, kto bol Július Satinský, ktorý písal o čuĥoriedkach. Ja niekedy ani presne neviem, či české slovo „vnější“ znamená „vnútorný“ či „vonkajší“, ale k českej kultúre mám aj bez toho obrovský rešpekt. Niektori môžu povedať, že Miroslav Žbirka je v Čechách úspešný aj vďaka spoločnej federálnej histórii, ale vezmite si napríklad skupinu „No Name“. Vznikla až po rozdelení spoločného štátu. A dnes je najčastejšie hranou zahraničnou kapelou v Česku, aj s tou ľubozvučnou slovenčinou plnou jazykových obrazov. Ale vecne: mravčiu, no systémovú úlohu plní prezentácia slovenskej kultúry na českých školách. Okrem toho si

myslím si, že máme rezervy v internetovej prezentácii Slovenského inštitútu. Dnes už nie je problémom, ak v Čechách nedostávajú slovenské noviny. Väčšina ľudí ich hľadá aj tak na internete.

■ **V Prahe sa budete stretávať aj s mnohými Slovákmí, ktorí tu majú domov. Aj keď činnosť Slovenského inštitútu je prvotne zameraná na českú verejnú, budete mať na zreteli aj túto skutočnosť? Budete napríklad do programov zapájať aj slovenských umelcov žijúcich v Prahe a aká bude vaša komunikácia so Slovákmí, ktorí tu žijú?**

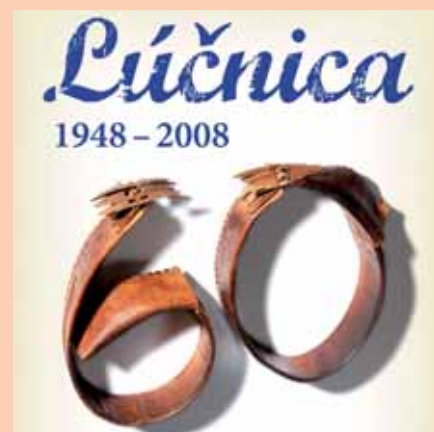
Kultúra je emocionálnym zemapisom, emocionálnou históriou i emocionálnou prítomnosťou. Pomenúva to, čo nedokážeme často vypovedať, ale čo vieme zatancovať či zaspievať. Pocity, pre ktoré žijeme, máme všetci spoločné. Preto chápem svoje poslanie ako misiu zblížovania, porozumenia a komunikácie: s veľkou českou kultúrou, s českou kultúrou i politickou reprezentáciou a, samozrejme, s našimi krajskými organizáciami i Slovákmí v Čechách. Keďže som bol aj v uplynulých rokoch často v Prahe, dlhodobo pozorne sledujem prácu týchto organizácií, spolokov, zoskupení i jednotlivcov. Na niektorých podujatiach som sa aj aktívne zúčastnil. Vyjadrujem ocenenie ich dlhodoberých iniciatívnych prácí, ich úspechom, často v neľahkých podmienkach. Moja koncepcia je koncepciou spolupráce a spájania síl v prospech kultúry a v prospech Slovenska. Počítam s tým, že si budeme pomáhať. Musíme si pomáhať.

.....
 ■ **Autorka, rodáčka z Gemera, je pražská novinárka a naša stála spolupracovníčka**
 Foto: archív a Slovpres

Lúčnica, ďakujeme

Žiaľ, periodicitu vychádzania nášho časopisu nám neumožňuje vždy najrýchlejšiu reakciu, ale vlaňajšie predvianočné vystúpenie folklórneho súboru Lúčnica v Brne a Prahe si zaslúži malú pripomienku aj po dvoch mesiacoch, ktoré odvtedy uplynuli. Lúčnica, tento jedinečný prvok slovenského kultúrneho života, totiž vlani oslávila 60 rokov existencie a s radosťou z tohto jubilea sa súbor prišiel podeliť aj s priaznivcami slovenského folklóru v Českej republike. A to, čo predviedol, bola živá, krásna a nezabudnuteľná rekapitulácia všetkého, čo za toto dlhé obdobie súbor zažil. Na veľkoprošnej elektronickej obrazovke sa striedal jeden letopočet za druhým, dokumentovaný konkrétnymi historickými vystúpeniami – tu v zahraničí, tu doma.

Na pražskom koncerte možno niekomu chýbalo živé sprievodné slovo, ale napredovaniu techniky sa ťažko ubrániť. Program oživili zdravice známych hostí, ktorí pred kamerou spomínali na stretnutia s Lúčnicou v histórii – za všetkých spomeňme aspoň Karla Gotta či Joža Ráža. Nuž a samotný program bol skutočným gejzírom dynamických tanečných kreácií v bezchybnej choreografii a s bohatou výbavou krojov a najrôznejších pomôcok. Umelecký vedúci súboru profesor Štefan Nosál, ktorý stojí na čele Lúčnice takmer od jej počiatkov, mohol byť spokojný. Ováciám 900 divákov vo vypredanej spoločenskej sále Hybernia v Prahe nebolo konca-kraja, práve tak, ako početným prídavkom účinkujúcich. Tanečnice z Lúčnice si šli nohy vyskákať, ale činili sa aj tanečníci z Lúčnice, o cimbalovej muzike ani nehovoriac. Strhujúce výkony potvrdili kvalitu slovenského ľudového umenia, ktorému ťažko nájsť páru. K šesťdesiatke gratulujeme aj my z časopisu Listy a celému telesu želáme veľa úspechov pri uchovávaní pokladov slovenskej klenotnice ľudových krás. (jg)

Vladimír Valovič na jednej z februárových vernisáží v Slovenskom inštitúte – v spoločnosti slovenskej vicekonzulky v Prahe Kataríny Sihelskej

O plynovej kríze trochu inak

■ Karol Ujházy

V prvých týždňoch tohto roka sa k nebývalej hospodárskej kríze pridala aj kríza plynová – dodávky ruského plynu prechádzajúce cez Ukrajinu sa zastavili. Tento stav ohrozil normálny život vo viacerých krajinách, podľa toho, do akej miery sú závislé na tomto konkrétnom zdroji suroviny. A podľa miery ohrozenia aj jednotlivé vlády prijímali núdzové opatrenia. Dôsledky výluky sa prejavovali niekde len vo výrobe, ale niekde i v bežnom živote ľudí – bolo nutné obmedzovať spotrebu plynu pri kúrení (napr. v Bulharsku).

Vďaka zhode všetkých zúčastnených strán je plynová kríza minulosťou. Významnú úlohu zohrala Európska únia, ktorej predsedá začala v tomto polroku Česká republika. Ponechajme stranou rozbor príčin spolitizovania celého prípadu, o ktoré nebola núdza ani v ČR, ani v SR; pokúsme sa však triezvo pripomenúť ekonomické aspekty krízy, jej dopady na slovenskú i českú ekonomiku a uviesť niektoré možné poučenia pre budúcnosť.

Bezodkladné rokovanie predsedu českej vlády M. Topolánka ako predsedu vlády krajiny predsedajúcej únii s ukrajinskými a ruskými partnermi a ani návšteva predsedu vlády SR R.Fica a prezidenta SR I. Gašparoviča v Kyjeve a v Moskve neboli príliš úspešné. Sľuby zostali sľubmi a dodávky plynu v dohodnutom termine sa neobnovili. Ukrajina chcela doceliť nižšie ceny tejto suroviny pre vlastnú spotrebu a naopak zvýšiť ceny za tranzit plynu smerujúci ďalej na západ.

Pri súčasnom, prevažne antiruskom smerovaní jej politických špičiek, sa Kyjevu tento zámer mohol len ťažko podariť. V konečnej rusko-ukrajinskej dohode je stanovené, že k prechodu na svetové ceny pre Ukrajinu dôjde 1. januára 2010. „Z kola von“ je pritom spoločný rusko-ukrajinský podnik registrovaný vo Švajčiarsku, Rosukrenergo. Predseda ruskej vlády V. Putin po podpise dokumentu uviedol, že dodávky už budú obe strany odteraz dojednávať bez sprostredkovateľa. Ruská strana inak potvrdila, že dodávky plynu z Ruska na Ukrajinu boli stabilné aj počas krízy. Len akurát že sa plyn niekde strácal ... čo by znamenalo, že plyn, ktorý mal prúdiť cez Kapušany na Slovensko, bol spotrebovaný alebo uložený do zásobníkov na Ukrajine.

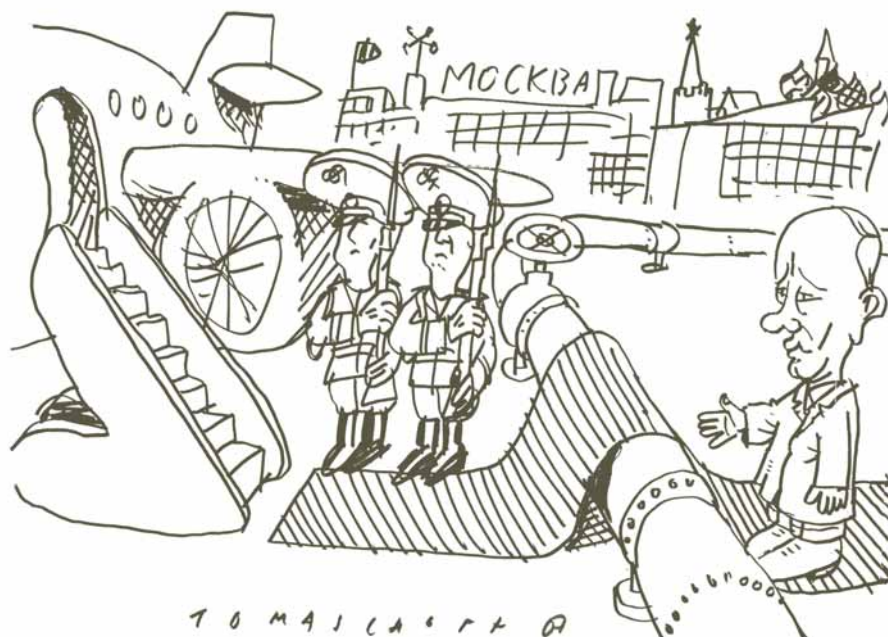
Pred konečnou dohodou sa do rokovania zapojila aj jedna z ekonomických mocností únie – Nemecko. Zvýšený záujem Berlína môžeme hádam bez rozpakov pripísať najmä spoločnej rusko-nemeckej investí-

cii do výstavby tranzitného plynovodu po dne Baltského mora, ktorý vyústi priamo na území Nemecka pri Greifswalde. Zároveň však šlo aj o pomoc pri obnovení plných dodávok do Európy už existujúcimi plynovodmi (teda aj dodávok na Slovensko a do Českej republiky).

V dobe prerušených dodávok a zdĺhavého rokovania sa v tlači objavil i názor, že prerušenie neprichádza vhod ani z hľadiska ruských záujmov. Veď plynári potrebujú najmä v tuhej zime ťažiť plynule a v každej chvíli potrebujú mať zabezpečený odber či už do tranzitného plynovodu, či už do zásobníkov. Ďalším argumentom boli aj znižujúce sa ceny ropy, na ktoré – ako vieme – sú s istým odstupom naviazané aj ceny zemného plynu. Preto by Gazprom i Rusko potrebovali ťažbu skôr zvyšovať než ju obmedzovať alebo prerušovať.

A napokon, pri terajších tendenciách v preprave plynu – teda pri možnej konkurencii z iných zdrojov – by malo byť ambíciou Ruska potvrdiť svoju spoľahlivosť a dôveryhodnosť ako hlavného dodávateľa plynu strednej a západnej Európe. Túto argumentáciu napokon podporilo aj stanovisko Bruselu, pripomínajúce nutnosť vymáhať škody spôsobené odberateľom plynu podľa princípov medzinárodného obchodného práva.

Aké boli politické či iné záujmy Ruska a Ukrajiny, ktoré mohli teoreticky prevažovať počas krátkeho obdobia i nad vyššie uvedenými obchodnými záujmami, to ukáže budúcnosť. Dopátrať sa príčin pri známych vnútropolitických problémoch súčasnej nedôveryhodnej vládnej garnitúry Ukrajiny a jej snahe orientovať sa za každú cenu na NATO nebude jednoduché. Naznačovali to aj rozdielne názory premiérky Timošenkovej a prezidenta V. Juščenka. Je príznačné, že V. Juščenko charakterizoval dohodu, ktorá umožnila obnovenie dodávok od 21. januára, ako nevý-

hodnú pre Ukrajinu. Iste, logika je správna – o čo by boli ceny plynu nižšie a za tranzit naopak vyššie, o to by bola situácia pre Ukrajinu výhodnejšia. Len – kde je trh?

Osobitosti postupu ČR a SR

Rozdielnosť prístupu vyplývala zo samotného faktu, že celková spotreba zemného plynu na Slovensku je krytá z ruských zdrojov takmer na sto percent, kým v Českej republike „iba“ na osemdesiat. Špecifikom mohol byť aj fakt, že od 1. januára sa česká vláda ujala polročného predsedníctva v EÚ. Nemožnosť dopĺňať spotrebu na Slovensku dodávkami z iných zdrojov si vynútila tvrdšie regulačné opatrenia na Slovensku – spočiatku bol vyhlásený tretí stupeň a potom ôsmy, s vážnou prípravou na stupeň deviaty. Ten by zabezpečoval už len spotrebu domácností, nemocníc a malých odberateľov, ale zastavil by úplne dodávky pre priemysel a dopravu.

Televízne prenosy každodenných rokovaní vládnej regulačnej komisie SR pod vedením ministra hospodárstva L. Jahnátka a tlačové konferencie aj za účasti predsedu vlády zabezpečovali širokú informovanosť obyvateľstva. Pozitívnym javom bolo i urýchlenie rozhodnutia niektorých miestnych samospráv a podnikov urýchliť výstavbu kotolní na spaľovanie biomasy, hlavne drevených štiepok a odpadu z dreva. Príklady vykurovania z týchto zdrojov v Novej Dubnici, v Trenčíne a v niektorých mestách na Gemeri vzbudzovali záujem aj nižšou cenou takejto energie ako je tomu pri výrobe tepla zo zemného plynu.

K čiastočnému upokojeniu situácie na Slovensku vytvorila podmienky aj Česká republika po dohode predsedov vlád M. Topolánka a R. Fica. Príslušné orgány vytvorili veľmi pohodovú podmienky pre otočenie smeru prepravy plynu – tentoraz zo západu na východ. ČR uvoľnila časť svojho zemného plynu pre potreby SR, a to zo zásobníkov na južnej Morave aj na západnom Slovensku. Medzivládna dohoda znela na dodávku piatich miliónov kubických metrov zemného plynu denne. To slovenskej ekonomike umožnilo zostať na ôsmom regulačnom stupni a potom prejsť zase na tretí. Zároveň tým odpadla nutnosť obnovenia prevádzky atómovej elektrárne V1 v Jaslovských Bohuniciach, odstavenej neodôvodnene na základe požiadaviek protijadrovej lobby v EÚ, najmä rakúskej.

Poučenie z krízy

Ak je potrebná diverzifikácia jednotlivých druhov energie ako celku, tak je potrebná aj diverzifikácia zdrojov zemného plynu, ktorého podiel na celkovej energetickej spotrebe má vzostupnú tendenciu: Jednu z teoretických možností predstavuje odber plynu z nórskeho, príp. ďalších severských ložísk. Inou možnosťou je sledovať a overovať zámery projektu Nabucco – spoľahlivosť zdrojov, zabezpečenie financovania, bezpečnosť trasy plynovodu a jeho budúceho prevádzkovania.

Užitočná by mohla byť aj účasť na projektoch využívania severoafrického plynu, napr. jeho prepravy v skvapalnenej forme do niektorého prístavu v Stredozemnom mori.

Asi sa nevyhneme ani spájaniu už existujúcich plynovodných sietí a uvažovaniu o pripojení k novému plynovodu z Ruska do Nemecka, ktorý sa vyhne nespoľahlivým tranzitným krajinám. Pre lepšie využitie tejto trasy treba zvážiť aj spojenie a vybudovanie severojužných trás plynovodov cez Poľsko, Slovensko a Maďarsko. Súčasne s budovaním nových trás budú asi nutné aj nové zásobníky plynu v štátnych rukách – ich privatizácia by možno mala byť zakázaná ústavným zákonom.

Vzhľadom na to, že diverzifikácia zdrojov si vyžiada nákladné investície, EÚ je pripravená podporiť niektoré projekty (25 mil. EUR v ČR, 25 mil. EUR na spojenie plynovodov medzi Maďarskou a Slovenskou republikou). Treba však otvorene povedať, že Slovensko musí prístupovať k hospodárskej spolupráci s Maďarskom obozretne, aby sa

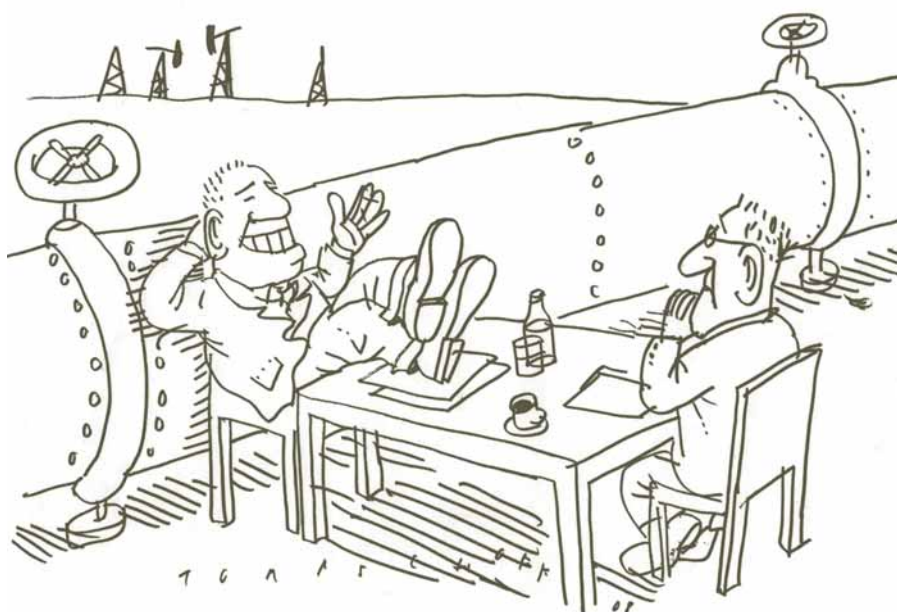
neopakoval už dve desaťročia trvajúci stav okolo nedokončenia sústavy vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros – platnú medzinárodnú zmluvu totiž Maďarsko nedodržalo.

Záverom sa žiada ešte raz pripomenúť spoluprácu českej a slovenskej vlády pri riešení plynovej krízy. Česká pomoc v dodávkach plynu a v organizovaní jej tranzitu na územie Slovenska je bezpochyby príkladom nadštandardnej spolupráce dvoch nástupníckych krajín bývalého Československa. Tu sa však vynárajú, priznajme, s určitou dávkou nostalgie, spomienky na budovanie prvých plynovodov, kompresných staníc v bývalom Československu, na špičkové postavenie Československej socialistickej republiky pre tranzit ruského plynu do Európy. Československé plynárenstvo a jeho odborníci mali dobrú povesť na východ od našich hraníc, teda vo vtedajšom Sovietskom zväze, ale rovnako tak aj u odberateľov plynu aj na západ od našich hraníc. Nemohli by sa tieto tradície využiť pri obnovení špičkovej pozície českého a slovenského plynárenstva aspoň v strednej Európe?

Pri výčíslení škôd spôsobených v národnom hospodárstve prerušením dodávok plynu bude treba práce oddeľovať zrna od pliev, teda rozlišovať medzi návrhmi, ktoré vystihujú jadro veci a medzi tými, ktoré vznikajú z prehlbujúcej sa hospodárskej krízy.

■ *Autor je ekonóm na dôchodku, žije v Prahe*

Kresby: Jan Tomaschoff

Vojna o zlatú sliepku

Tragikomický spor o Štrbské Pleso na pokračovanie

■ Ján Baláž

V posledný deň minulého roka začalo platiť rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorý zrušil rozsudok Najvyššieho súdu SR z mája 2007. Ten vtedy odňal osadu Štrbské Pleso mestu Vysoké Tatry a rozhodol o jej pričlenení k podtatranskej obci Štrba. Teraz sa prípad vracia späť do rúk mužov v talároch.

Spor, ktorý s rozličnou intenzitou tlel vyše 60 rokov, sa vystupňoval v prvých dňoch tohto roka. Počas dvoch týždňov stúpenci oboch znepriatelených strán dovedna 8-krát vymenili tabule s názvom „Štrbské Pleso“ a pri maľovali si na ne buď Štrba, alebo Vysoké Tatry. Len čo jedni tabule inštalovali, súper ich okamžite odmontovali. A nezostalo len pri tom. Vo veľkom sa začali organizovať mítingy obyvateľov – stúpenčov niektorej zo strán sporu. Doktorí si tam len zanôtili ľudové pesničky, ale padli aj tvrdšie slová a najhorúcejšie hlavy začali spomínať sekerky.

Krátky sprievodca dejinami sporu

Odhliadnuc od prvopočiatkov osídľovania oblasti Štrbského Plesa začiatkom 17. storočia, jeho postupného rozvoja, pribúdania ubytovacích kapacít, korene sporu siahajú do roku 1947, kedy vznikol nový územný celok Vysoké Tatry. O niekoľko rokov neskôr ďalší zákon upravuje hranice Vysokých Tatier a určuje ich status. V roku 1997 Štrba v reštitúcií žiada o navrátenie Štrbského Plesa, o rok neskôr im

kataster vyhovel. Mesto Vysoké Tatry sa odvolalo, krajský súd rozhodnutie katastra trikrát zrušil, ten zase promptne Pleso rovnaký počet krát pridelil Štrbe. Nuž a sme doma. Každá strana má len svoju pravdu a je ochotná počuť len svoje argumenty. Nepochybne, pôvodne patrili pozemky bývalým občanom Štrby. Kameňom úrazu je, že uchádzať sa bolo možné o územie odňaté v rokoch 1948-1989. Štrbänia však tvrdia, že ich štát „okradol“ nie v roku 1947, ale až začiatkom 50. rokov, keď boli definitívne stanovené hranice tamojších chotárov. Jedna strana sa oháňa najmä historickými právami, druhá zase zákonným rozhodnutím o vzniku Vysokých Tatier.

V neprehľadnom množstve argumentov sa zdá, že nájsť riešenie celého problému je takmer nemožné. Celú záležitosť navyše skomplikoval aj hovorca Ministerstva vnútra SR, ktorý uviedol, že za danej situácie – kým najvyšší súd opäť nerozhodne – Štrbské Pleso spadá pod Štrbu. Na druhej strane niektorí ústavní právnicki tento výklad pokladajú za protiprávny.

Aj starosta Štrby M. Sýkora je presvedčený, že osada pri malebnom horskom jazere ľadovcového pôvodu vždy patrila pod správu jeho obce. Opak si, pochopiteľne, myslí príručník Vysokých Tatier J. Mokoš. Jeden sa začiatkom roka preobliekol do jánošíkovského kroja, druhý volil striednejší civilný oblek. Otázkou je, na koho takýmto vystupovaním i rétorikou urobili dojem?

Isté súperenie medzi Tatrancami a podtatrancami existuje desaťročia. Jedni sa tvária, že sú viac, ako tí druhí. A tí „lepší“ majú bývať hore na kopcoch. A práve tento pseudoargument z nich má robiť lepšieho pána – spravovateľa Štrbského Plesa. Tatranci sa dokonca dákym spôsobom dopracovali k starým dokumentom, podľa ktorých sa podtatranci už v minulosti správali k plesu macošsky, chceli ho dokonca vraj vypustiť a pôdu v celej oblasti vymeniť za inú lokalitu. Obyvatelia Štrby zase tvrdia, že také niečo je nemysliteľné a „kladný“ postoj k horskej osade podporujú číslami – do Štrbského Plesa investujú vraj viac prostriedkov ako z neho získajú.

Vojna o peniaze

Práve budúcnosť Štrbského Plesa ako tej povestnej sliedky znášajúcej zlaté vajcia bol príčinou tragikomického tabuľového vojny. Vonkoncom dnes nie je rozhodujúce, že mesto Vysoké Tatry, ktoré spravuje tamojšie parkovisko, z neho v letnej sezóne vydolovalo mesačne 300 000 Sk, teda cca 10 000 eur (v zime tomu tak nie je, pretože Štrba na vlastné náklady vypravuje pre lyžiarov autobusy), že mesto má príjem pár drobných z verejných toaliet, kým na neďalekých obecných toaletách Štrba peniaze nevyberajú.

V súčasnosti turisti nechajú vo všetkých častiach Vysokých Tatier ročne asi 1,75 miliardy korún. Na tejto sume sa Štrbské Pleso podieľa zhruba tretinou. A táto čiastka bude len a len stúpať. Samotné Štrbské Pleso už dlhšie obdobie zažíva stavebný rozmach. A keďže z väčšej časti patrí finančným žralokom zo spoločnosti J & T, kedysi malá kúpeľná osada sa rýchlo mení. Rekonštruujú a stavajú sa hotely i obytné domy a keď sa budú predávať – vlastne už sa predávajú, a to za ceny na úrovni najluxusnejších bratislavských projektov – budú noví majitelia platiť aj daň z nehnuteľnosti. Preto tiež obe strany stojace proti sebe tak naliehavo vyzývajú ľudí, aby dane platili im, a nie „tým druhým“. A obyvatelia sú zmätení. V podstate je im však jedno, komu odvedú dane. Majú dnes oveľa väčšie starosti – udržať si zamestnanie, a keďže mnohí po celý život pracovali len na Štrbskom Plese, a tam i bývali, aj starosť o strechu nad hlavou. A to je prinajmenšom rovnako problematické, pretože ubytovacie kapacity pre obyvateľov rýchlo ubúdajú a podľa miestnych hlavov si novodobí zlatokopi na Štrbskom Plese prostriedky, ako zmeniť ubytovne na nové rekreačné zariadenia, veľmi nevyberajú. V dôsledku sporu môže prísť Štrbské pleso o miesto medzi „novými“ prírodnými divmi sveta. Toto jazero spolu s Dunajom totiž figuruje za Slovensko na predbežnom zozname vyše dvoch stoviek prírodných úkazov, z ktorých sa vyberie nových sedem divov sveta. Možno práve táto skutočnosť viedla veliteľov Štrby a Vysokých Tatier, že prestali rinčať zbraňami. Zatiaľ. Ale každé zviditeľnenie sa môže mať za následok prílev nových finančných zdrojov. A spor sa rozhorí nanovo. Ved' pôjde zase len o väčší balík peňazí.

.....
 ■ Autor je novinár z Bratislavy

Foto: archív

Sú tu, medzi nami

■ Peter Mayer

Podľa gréckej mytológie v Sparte, ktorá bola známa prísnu a krutou vojenskou výchovou, batolátá posudzovala rada starších a v prípade, že boli slabé, neduživé alebo zdravotne postihnuté, deti hádzali do priepasti. Súčasná civilizácia je k zdravotne postihnutým podstatne tolerantnejšia a snaží sa – aspoň deklaratívne – o ich rovnocenné začlenenie do spoločnosti. Je to však skutočne tak?

Do početnej skupiny zdravotne postihnutých sa môže dostať každý z nás. Stačí len malá odchýlka od štandardného vývoja, zdedenie nesprávnych génov alebo sekunda nepozornosti už počas života... V detstve postihnutým pomáhajú zo všetkých síl rodičia, súrodenci i príbuzní. Školský systém našiel už dávno formu priamej integrácie postihnutých detí do kolektívu zdravých spolužiakov a umožňuje im získať i tie najvyššie formy vzdelania, ktoré by bez pomoci spoločnosti nikdy nedosiahli. Ale – žiaľ – postihnutí už aj v ranom veku môžu naraziť na netolerantných a hlúpych ľudí, ktorí nevedia alebo nechcú pochopiť utrpenie druhých. Dokonca aj medzi lekármi a sociálnymi pracovníkmi sa nachádzajú ľudia, ktorým je svet postihnutých vzdialený. Ako inak hodnotiť otázku posudkového lekára položenú matke trvale postihnutého dieťaťa, či sa jeho stav nezlepšil? Aj nedávny „záťah“ na overovanie uznanej invalidity vniesol do spoločnosti istú pachuť krivého obvinenia z možnej simulácie či zneužívania sociálneho zabezpečenia.

A po škole? I zdravotne postihnutý jedinec sa chce zapojiť do pracovného procesu, podieľať sa na tvorbe hodnôt a ako každý iný, realizovať sa. A tu sa stretáva s neriešiteľnými problémami.

Pri dnešnej nedostatočnej ponuke pracovných miest sa zdravotne postihnutý hneď od začiatku dostáva do nevýhodnej situácie a jeho šanca získať prácu je minimálna. Vidím to na konkrétnom prípade mojej príbuznej. Napriek značnému sluchovému postihu veľkým úsilím získala vysokoškolské vzdelanie. Žiaľ, až potom sa dozvedela, že potreba pracovníkov v danom konkrétnom odbore je pokrytá na tridsať rokov dopredu. Napriek tomu nerezigovala a hlásila sa na každé voľné pracovné miesto, čo len trochu vyhovuje jej vzdelaniu. Bez úspechu. Preškótila sa na počítačový grafičku, ale ani tento krok nepomohol. Napriek tomu, že úspešne

absolvovala niekoľko vstupných výberových kôl, miesto nezískala. V konečnom dôsledku vždy zohrala negatívnu rolu jej nedostatočná komunikácia.

Skúšala šťastie na Slovensku i v Čechách. Zbytočne... Zatiaľ nezažila pocit pracovného zanietenia a nepoznala pracovný rytmus. Jej pocit zbytočnosti a komplex menejcennosti narastá. Zatiaľ ju podporujú rodičia, prispievajú jej aj na sluchové prístroje za desaťtisíce, len aby jej zvukový vnem bol čo najkvalitnejší. Ale čo sa stane, keď už rodičia nebudú vládvať alebo keď už tu nebudú?

Zhoršujúca sa ekonomická situácia zásadne ovplyvňuje aj postavenie zdravotne postihnutých.

Aj peniaze z Európskej únie sa používajú viac na preškolenie a zmenu pracovnej špecializácie, než na vytváranie nových pracovných príležitostí. A čo potom dnes, keď ekonomická kríza ešte výraznejšie okresáva fondy a dotácie pre špecializované ústavy a organizácie? Keď v ohrozených podnikoch, znižujúcich stavy pracovníkov, sú to zase zdravotne postihnutí, ktorí sa dostávajú na prvé miesta v zoznamoch prepúšťaných pracovníkov? Na získanie novej práce nemajú nádej. Objektívne treba uznať, že vymyslieť spravodlivý systém zapojenia postihnutých spoluobčanov do pracovného a spoločenského života je ťažké a dodnes sa to žiadnej krajine asi celkom nepodarilo. Ale na druhej strane je z čoho sa poučiť, viaceré západoeurópske štáty sú už v tomto smere ďalej. Možno i skutočnosť, že žena na vozíčku sa v Čechách stala ministerkou zdravotníctva, je svetielkom nádeje do budúcnosti.

Pre nás všetkých je závažnou úlohou, aby sme sa nedopúšťali krutosti predkov, lebo odsúvanie zdravotne postihnutých ľudí na okraj spoločnosti nemá od spomínanej krutosti ďaleko.

.....
 ■ Autor je novinár

Rozprava neboli dialog

■ Zdeněk Eis

Bez rozpravy se sebou samým, bez rozmluvy s druhými by člověk přestal být člověkem. Nastal by nepředstavitelný svět mlčení, neexistovalo by to, co dáváme ze sebe, z hloubky svého nitra. Zmizela by jedna z významných podstat lidského dialogu, tj. sdělování a rozmlouvání. To je v stručnosti shrnutí dnešní úvahy našeho stálého spolupracovníka.

Kdyby člověk přestal sdělovat a rozmlouvat, zahubil by se, přestal by vstřebávat poznatky, které k životu potřebuje od jiných lidí. Rázem by se z něho stala bytost izolovaná, která by ztratila možnost prezentovat sebe sama a uplatňovat se v kontaktech s druhými lidmi. Rozprava je pro člověka nezbytná. Člověk ke svému životu potřebuje partnerství k naslouchání i k rozmlouvám.

Rozmluvy člověka s člověkem se staly základem lidského rozvoje. Podstatou rozmluvy s partnerem je jinakost pojmů „Já“ a „Ty“ a s tím spojené objevování podobností a rozdílností lidí. V tom také tkví univerzalita dialogu. Ten umožňuje zachytit nejednoznačnost všeho proneseného a navíc tříbí mysl i řeč a přispívá k projasňování toho, o čem byla vedena rozprava. Tento způsob komunikování předpokládá, že obě strany jsou si vědomy, že se jedna od druhé může něco naučit.

Znovu opakují: kdyby člověk přestal sdělovat, přišel by o mnohé nezbytné hodnoty a patrně by nepřežil. Sdělování, rozmlouvání a tázání je také jedním ze základních pilířů dnešního člověka. Každý jedinec potřebuje partnera, ať jako naslouchajícího či rozmlouvajícího.

Co tedy znamená rozmlouvání ve zmíněném partnerství? Už staří Řekové objevili pro evropskou kulturu dialog a zvládli ho jak ve světě myšlenek, tak v praktických činnos-

tech. Jejich dovednost dostala dialog dokonce i k širší veřejnosti, což bylo v tehdejších podání například na tržiště. Opravdový dialog jako otevřený rozhovor má pevná pravidla a nemůže končit hádkou. Tak ho původně staří Řekové pojímali. Stanovili si jako první pravidlo, že účastníci dialogu se vzájemně respektují i při rozdílných názorech. To znamená, že se v dialogu pokládají za rovnocenné partnery. Druhým pravidlem bylo, že účastníci dialogu jsou ochotni přijmout lepší náhled a hlubší názor, vytříbenější myšlení a tím se vzájemně přiblížit myšlenkově. Otevřený rozhovor mezi partnery dialogu není boj, ale hledání podstaty toho, o čem je rozmlouvání vedeno. V průběhu dialogu je každý považován za rovného a očekává se dovednost nejen dávat, ale také přijímat.

Tím vším se dialog liší od hádky či od interview. Novinářský interview je v podstatě vyvízení, otevřené či zastřené polemizování a často i „zatravování“ toho, s kým je veden. V oblasti vědění a úvah je zatravování nemístné, protože mu chybí pochybnost, především pochybnost o vlastním názoru.

Všimněme si, jak málo lidí dnes vlastně ustojí řecký dialog podle původních pravidel. Ti, co zaměňují dialog za hádku, v níž se navíc chovají trucovitě, se ocitají za hranicemi skutečnému dialogu. Tím opomíjejí předpo-

klad, že obě strany dialogu jsou si vědomy, že se jedna od druhé může mnohé naučit.

Opravdový dialog vede k ožívování mezilidských vztahů a často ukazuje cestu z případné osamocení. Hledání smyslu životní cesty každého jedince se průkazně odehrává na pozadí dialogu. Člověk se svými myšlenkami nemůže být sám, potřebuje Druhé, jinak by se stal osamělcem. Jeho tvořivé myšlení, třebaže často pochází z ticha pracovny, teprve až se dostane z jejího rámce, může být plně funkční a tím i působivé.

Jedním z důležitých základů vedení dialogu je dovednost tázání. Jedná se o proces, který není možné redukovat na ptaní, natož na vyptávání. Dialog umožňuje zachytit nejednoznačnost diskutovaného.

Rozmluva tříbí mysl i řeč člověka a přispívá k projasňování lidské komunikace. Dialog předpokládá, že obě strany jsou si vědomy, že si musí pomáhat v hledání toho, co hledají.

Každé aktivní hledání něčeho nového a dosud nepromyšleného, neproneseného znamená, že člověk vychází také sám na cestu hledání sebe sama. Pokouší se o sebezařazení do prostředí, v němž hledá odpovídající ukotvení a při tom vychází ze života, který má za sebou a snaží se z něho vyvodit „pravidla života“ (co je možné a co už nedosažitelné), který má ještě před sebou.

Fejtón: Vytíkanie plynu plynom

Írsky dramatik Oscar Wilde, známy svojím ostrovtipom, raz povedal: „Demokracia je otkianie ľudu ľudom.“

Ako občan britského impéria na čele s monarchom si to mohol dovoliť. My až taký chladný odstup od demokracie nemôžeme mať, nemáme monarchu ani monarchiu. A predsa sa mi do mysle tlačí pocit, že tento Wildov krutý aforizmus je u nás, na Slovensku, viac ako aktuálny. Najmä v týchto zimných časoch. Finančnú krízu znásobila ply-

nová, a kým doteraz som o plyne vedel len toľko, že sa po škrtnutí zápalkou objaví na horáku ako krásna modrá svätožiara, dnes už viem o ňom oveľa viac: kde sa faží, kadiaľ tečie, koľko ho tečie, koľko stojí meter kubický našu rodinu a koľko plynárov – tých asi dvanásťkrát menej, aby si mohli pridať maržu. A tak už siaham na plynový gombík s veľkou úctou, niekoľkokrát si rozmyslím, či ho otočím a či napokon vôbec začnem variť.

Od Nového roku plyn poriadne neprúdi a Rusko s Ukrajinou sa sporia, kto za to môže. Ani radosť z novej meny – eura, nie je až taká veľká. Napriek tomu, že je 30-krát silnejšie ako koruna, kohútiky cez Ukrajinu nám neotvorilo. Ba ani pán premiér Topolánek ich neotvoril, hoci sľúbil, že neodíde z Ukrajiny a z Ruska, kým plyn nevybaví.

Takže ani euro nás až tak nezohrialo a naopak, vo vrecku nás chladí, lebo máme viac drobných. Iba pri srdci trochu hreje, lebo tie drobné majú tridsať ráz väčšiu hodnotu. Ale keď priemerný Slovák – akým som, dúfam,

Obává se svých vlastních chyb a pokouší se předjímat, jak jim předcházet, případně se jim vyhnout či jak je minimalizovat. V tomto procesu bývá člověk nejednou překvapen objevením vlastních chyb, o nichž před tím neměl ani tušení.

Toto hledání vlastní cesty bývá nelehké. Nejednou se v průběhu rozpravy s partnerem stává, že člověk přijde na to, že na řešení vlastních problémů, případně chyb sám nestačí a musí vyhledat pomoc druhých. Bývá tomu často v časech zármutku a slz, zejména těch vnitřních. Jakmile začneme mluvit o hodnotách, vykoučíme k hledání smyslu a tedy i k smyslu hledání sebe sama. V praxi musíme dát pozor na skutečnost, že smysl čehokoli vlastně znamená preferování jednoho z mnoha možností poznání. Je to volba v síti myšlenkových procesů a jejich výhledů. Z toho plyne také skutečnost, že preferování určitého smyslu může narážet na jiný smysl.

V dnešní době, kdy dříve uznávané hodnoty jsou zneuznávány, posmívány, odmítány a odsouvány k zapomenutí vzrůstá tíha života jedince a ten může hledat pomoc v dialogu s druhými. Proto je téměř nezbytné zprostředkovat těmto lidem, kteří se o tuto problematiku zajímají a hledají kontakty k odkrytí trvalejších hodnot pro sebe sama, pomoc. Opravdový dialog jim může nabídnout myšlenky, postoje, které by jim za příznivých okolností mohly dát do ruky kormidlo pro „výstavbu“ vlastního kvalitního, tj. niterného, osobního i společenského života.

Hledání nových hodnot přispívá k nalézání nových cest, které při dobrém vedení mohou vést k zkvalitnění života. Nejde o to, aby byl napsán nový katechismus, soubor předpisů jak žít, jakási nová bible či laciné návody „jak na to“, které ve zkratce poskytují autoritativní doporučení, bez ohledu na individua-

litu jedince. Život, kde na vše předem známe radu, se stává životem nudným, bez jiskry překvapení, údivu a nových očekávání.

Otázka zní: jak přijmout obtížně řešitelné problémy, jak se jich zmocnit? Jak v sobě rozkrýt, případně vyčtyat chyby, omyly, selhání, bloudění či nejistoty? Jsem přesvědčen, že právě ukazatele k této cestě nelze najít v laciných radách, nýbrž že vždy třeba jít do hloubky ke kořenům problému. V případě laciných rad se člověk stává jejich otrokem, zbaven možnosti užitečného hledání toho, co může vyřešit sám či za pomoci jiných.

Naopak, z rozmluvy, z dialogu a nového sdělování plyne oživení vztahu s druhými i se sebou samým, s vlastním nitrem.

.....
 ■ *Autor je psycholog, překladatel a publicista, žije v Praze*

Kresba: Jan Tomaschoff

aj ja – zaradí myšlienkový spätný chod a pomyslí si, že ich je zase celkovo tridsaťkrát menej, opäť ho zamrazí, aj pri tom srdci.

Iba v tlači je horúco – tam sú úžasne horúce správy, vyhlásenia, komentáre. Ak by sa náhodou nepodarilo priviesť k nám plyn cez Jamal, čiže cez Čechy a Moravu, budeme sa zohrievať pri rádiách a televízoroch. Lebo tam prebieha horúci zápas – nie je to ani tak otlkanie ľudu ľuďom, skôr ide o otlkanie Slovanov Slovanmi. Teda Ukrajincov Rusmi, Rusov Ukrajincami a nás, Slovákov, oboma spoločne.

V Bruseli sa k nim pridá aj český umelecký génius David Černý, ktorý Slovensko zobrazil vo výrazných umeleckých úvodzovkách. On tvrdí, že je to saláma viazaná maďarskou trikolórou, ja som v tom zahliadol „prešburšt“, ľudovo povedané: tlačenu. A keďže mám pochopenie pre nonkonformné umenie, nežiadam jej stiahnutie ako Bulhari, ale navrhujem, aby ju pán David Černý aj zaúdil, nech vydrží v tom Bruseli dlhšie ako šesť mesiacov. Ale nech tak urobí na vlastné náklady, lebo my plyn na takéto „vysoké umenie“ nemáme, nemôžeme si ho v tejto dvojnásobnej kríze

dovoliť. A potom môže túto tlačenu vydražiť v Bruseli a výťažok venovať – povedzme – mojej rodine na nákup plynu na budúcu sezónu. Rád by som sa predzásobil, nechcem už budúcu zimu prežívať týmto spôsobom. S pozdravom: masky dolu!

Jozef Čertík,

február 2009, Bratislava-Petržalka

P.S. A na to, kam sa stratili naše zásoby plynu na 80 dní, ktoré mali byť uskladnené v zásobníkoch na Záhorí, sa radšej ani nepýtam. Nebudem vyrážať plyn plynom.

Za hľadáním harmónie

Rozhovor s pražským výtvarníkom **Matejom Krénom**

■ Martin Mokran

*Poviem pravdu – každé stretnutie s týmto originálnym umelcom predstavuje pre mňa jedinečný zdroj úvah o dianí na tomto svete. Matej Krén totiž nielen tvorí, ale aj filozofuje – minimálne teda **zaraďuje vlastné diela aj do širšej duchovnej sféry s veľmi obsiahlym komentárom**. Stretnutia s ním sú preto inšpiratívne a obohacujúce. Posúďte sami.*

MK

Matej Krén sa narodil v roku 1958 v Trenčíne v rodine výtvarníka Juraja Kréna. Po ukončení Strednej školy umeleckého priemyslu v Bratislave pokračoval štúdiom na Vysoké škole výtvarných umení (1977-81) a na Akadémii výtvarných umení v Prahe. Jeho tvorba je interdisciplinárna a vyznačuje sa trvalým hľadaním nových ciest, v maliarstve, kresbe, grafike, sochárstve, vo filme i hudbe. Hľadám najvýraznejšou črtou umelcovej práce v posledných rokoch je využitie knihy ako originálneho výrazového prostriedku. V roku 1998 v pražskej Mestskej knižnici natrvalo umiestnil „vežu z kníh“ s názvom *Idiom*. V ďalších rokoch upútal projektom „Pasáž“, natrvalo umiestnený v Bratislave. Jeho najnovším dielom v Prahe je „Sediment“, ktorý majú záujemcovia možnosť vidieť v novom Centre moderného umenia Dox v Prahe-Holešoviciach ešte do konca marca (viac v Listoch č. 11/2008). M. Krén žije v Prahe. Z najdôležitejších výstav umelca vyberáme: 1985 – Kobe (Japonsko), 1988 – Moskva (ZSSR), 1989 – Bratislava a Oberhausen (NSR), 1990 – Paríž (Francúzsko), 1991 – Oberwart (Rakúsko), 1992 – Amsterdam (Holandsko) a Dortmund (Nemecko), 1993 – Edinburg (Škótsko), 1994 – Sao Paulo (Brazília) a Berlín (Nemecko), 1995- Chicago (USA) a Paríž (Francúzsko), 1996 – Praha (Česko), 1997 – Viedeň (Rakúsko), 2000 – Paríž (Francúzsko), 2004 – Bratislava – Brno – Praha (Projekt Pasáž), 2005 – Jeruzalem (Izrael), 2006 – Lisabon (Portugalsko) atď. Je tiež držiteľom viacerých cien a uznání.

■ Pán Krén, aký je váš názor na úlohu umenia v živote človeka?

Otázka na telo. Myslím si, že umenie je dnes pre človeka esenciálna vec, ktorá ho môže v reálnom čase trochu zmeniť. Na rozdiel od genetických premien brebiehajúcej celých generácií, ktoré sú akoby neviditeľné a nezávislé na nás. Kultivácia interakciou, to je to, čo človeku umožňuje hlbšiu sondy do sveta okolo neho – či hlbšiu sondy do seba samého? Aj takto chápeť zmysel umenia – ako jedinečného nástroja možnej zmeny kvality nášho života..

■ Vaša činnosť je obdivuhodná, schopnosť znášať zaťaženie tiež. Máte nejaký návod či tajný tip, ako sa udržiavať telesne i duševne v dobrej forme?

Žiaľ, nijaké návody nemám, poskytujem v tomto smere asi zlý príklad. Moja životospráva je veľmi komplikovaná, ale pre mňa jediná možná. Ak chcem zvládnuť všetko, čo som si predsavzal, tak chtiac-nechtiac siham aj do toho priestoru, ktorý niektorí iní ľudia možno naplňajú „klasickými“ koničkami – športom a podobne, čo ja nedokážem. Je mi sympatická antická predstava človeka ako harmónie tela a duše. Je to ideál a jeho naplnenie je veľmi ťažké, ba možno stále ťažšie. Obdi-

vujem napríklad Františka Kupku, ktorý dokázal zladiť duchovnú prácu aj s telesným cvičením či jógou. Všetko, čo zamýšľam stihnúť, mi však mení proporcie spomenutej harmónie.

■ Vzhľadom na to, že sa roky pohybujete medzi Prahou a Bratislavou máte možnosť porovnať smerovanie slovenského a českého výtvarného umenia. Vidíte nejaký rozdiel?

Rozdiely bezpochyby sú, avšak nielen medzi výtvarným umením slovenským a českým. Ak vezmeme situáciu, v ktorej žijeme, tak musíme konštatovať, že umenie v stredoeurópskych štátoch sa správa trochu inak ako umenie v iných častiach sveta. Nechcem hodnotiť, či je to dobre alebo zle. Je len jednoducho iné. Ak použijeme iný pohľad, povedzme od diela k dielu, potom dnešné možnosti tlmočenia umelcovej myšlienky, prenášania skúsenosti z jedného kúta Zeme do druhého sa odrážajú aj na umení – výsledkom je, že rozdiely v aktuálnom umení medzi dvoma susednými krajinami už prakticky nevidieť. Je tomu tak preto, že začína panovať istá „globálnosť“ pohľadu umelca na svet. Ide o novú situáciu. A takúto novú situáciu musí umelec nielen vopred vytušiť, ale ju aj reflektovať.

■ **Myslíte si, že počítače raz budú zasahovať aj do tvorivej činnosti?**

Nielenže budú, ale už tak aj činia! Ale sú len ďalším tvorivým prostriedkom, iným druhom pera, ceruzky, štetca, farieb alebo hudobného tónu, ktorý však zároveň umožňuje aj pohľad na hlbšie veci, ako sú len tie, čo vidieť na povrchu. Ved' vstup do éry počítačov znamená premenu človeka v komplexnom komunikačnom rozmere. Napríklad možnosť bezprostredného spojenia s kýmkoľvek kdekoľvek, je jednou z okolností, ktorá už teraz mení náš vzťah k času a priestoru, takže ešte len zistíme, kam nás tento vývoj napokon privedie. Ved' počítače sa už pred našimi očami zmenili natoľko, že vôbec netušíme, čo sa z nich môže vyvinúť trebárs za päťdesiat rokov. Množstvo umelcov dnes počítače nielen využíva, ale ich aj tvorivo reflektuje, a tak odhaľuje skutočnú hĺbku premeny veku „analogového“ na vek digitálny.

■ **Vaším vyjadrovacím prostriedkom, viac ako hocičo iné, sú knihy, aspoň v posledných rokoch. Ako ste prišli na túto stavebnú materiu vašich diel?**

Záujem výtvarníkov o knihu nie je ničím novým, je permanentný a trvá od jej zrodu. Ich interpretácie či spracovania sú prítomné aj v umení XXI. storočia. Súčasné umenie totiž nastoľuje otázky zmyslu a povahy nových médií a prináša aj možnosť „iného“ videnia klasického výtvarného vyjadrenia, ako je socha, kresba, maľba, grafika. Táto situácia je pre mňa príťažlivá, a preto rád používam knihu. Nedegradujem ju len na akýsi materiál, ale chcem ukázať, že kniha je súčasne fyzickou prítomnosťou, a zároveň aj niečím vzdialeným, nehmotným. Že sa sama stáva tým, čo obsahuje – myšlienkami, skúsenosťami, či akousi unikátnou možnosťou našej komunikácie so svetom. Jej idea je starobyľá, ale aj veľmi aktuálna. Asi preto, že vznikla z našich hlbokých potrieb, ktoré sa tak rýchlo v ľuďoch nemenia. A to bez ohľadu na jej vonkajšiu podobu, či už je písaná na hlinených tabuľkách či na papyruse alebo či celá vznikne v počítači.

■ **Nemáte strach, že v modernom veku kniha neprežije?**

To nie je možné. Z historického hľadiska je nezničiteľná. Speli sme k nej dlho a verím, že tak ľahko sa jej nevzdáme. Zbaviť sa jej výhod či nenahraditeľnosti by bolo ľahkovážne. Som presvedčený, že nie je ohrozená ani elektronickými médiami, to je naivná predstava, veľmi utilitárna a je nám sugerovaná

asi preto, že sme zaujatí búrlivým rozvojom digitálnych technológií. Iste sa nedá vylúčiť, že spraví vývinový krok niekam inam, ale pochybujem, že by jej princíp zanikol.

■ **Ako sa dostávate ku knihám, ktoré potrebujete pri tvorbe? Rátať ich predsa možno na desaťtisíce.**

Je to problém zdanlivo triviálny, ale pre mňa dôležitý. Keď potrebujem získať knihy pre svoju prácu, musím sa na čas stať aj manažérom či režisérom. Kedysi som ich dostával najmä v rámci vyradovania z knižníc, ale tento prameň pomaly vysychá. Kupujem ich aj v antikvariátoch a keď natrafím na adresy ľudí, čo likvidujú rodinné knižnice, privítam to. Hoci sa v skrytu duše aj pýtam, prečo ľudia strácajú vzťah nielen k jednotlivým knihám, ale dokonca k celým knižniciam, na druhej strane neskrývam radosť, že som sa k nim

dostal. Najradšej by som si ich nechal, ale aj moja vlastná knižnica má fyzické hranice... A až na úplný záver prichádza najdôležitejšia fáza, vznik samotného diela. Keďže ide o veľmi komplexný proces a súčasne o manipuláciu doslova s tonami materiálu, ani logistika umeleckého diela nie je jednoduchá.

■ **A vaše plány v najbližšom období?**

Na bohatstvo plánov sa nestážujem, ale ako to už býva, vždy všetko nemusí vyjsť. Okrem iného pripravujem spolu s trojicou popredných českých a slovenských teoretikov umenia – Ivanom Jančárom, Zorou Rusinovou a Jiřím Machalickým – vlastnú monografiu vo vydavateľstve Slovart. A teším sa na každú prácu, ktorá ma čaká.

■ **Autor je novinár**

Foto: archív umelca

Týmto dielom sa Matej Krén podieľal na otvorení nového Centra moderného umenia Dox v Prahe-Holešovičiach

Anjelské kostolíky na Liptove

■ Martin Krno

*Kostolík v nevelkej obci Martinček patrí už dlhé roky medzi skvosty dolného Liptova. A to najmä vďaka ranogotickej architektúre, ktorá ako drahý kameň na diadéme zapadá do prírodnej scenérie krajiny. **Nedávno sa tento drahokam podarilo dobrúsiť na briliant.** Máloktorá sakrálna stavba na Slovensku sa môže popýšiť takou freskovou výzdobou, akú tu objavili pod nánosmi náterov.*

Nie vždy bol kostol na očiach tak ako teraz. Od detstva som ho mal spojený s rozprávaním starého otca, ktorému sa história stala koníčkom. Tvrdil, že kedysi bolo z hlavnej cesty vidieť iba cip veže. Dnes ho možno obdivovať celý, aj s pahorkom, na ktorom sa vypína. Boli takí, čo v tom videli zázrak: svätostánok sa dvíha k nebesiam. Pravda bola prozaiickejšia. Nerástol kostol, ale klesalo sedlo v masíve vrchu Mních. Pomohlo k tomu začiatkom 70. rokov 19. storočia aj budovanie Košicko-bohumínskej železnice. Kostol zasvätený biskupovi Martinovi podľa súpisu cirkevného majetku stál už v roku 1260. Pôvodne slúžil ako farský kostol pre obce Likava a Lisková a keďže tadiaľto viedla

i obchodná cesta, pravdepodobne bol súčasťou colnej stanice. Svätý Martin bol o. i. patrónom colníkov.

V roku 1999 sa pri prieskume zistilo, že pod viacerými nátermi sú cenné maľby pochádzajúce približne z roku 1300. Pravdepodobne ich počas reformácie protestanti zatreli a potom sa na ne zabudlo. Pre necelé štyri stovky obyvateľov Martinčeka bolo príjemným prekvapením a zdrojom hrdosti, keď sa dozvedeli o objavení umeleckého pokladu. Náročná oprava kostola sa síce pretiahla, ale to, čo sa reštaurátorom pod vedením akad. sochára Juraja Matáka podarilo odkryť v rokoch 2000-2002, stojí za to.

Vzácné fresky lákajú turistov

Fresky sem privádzajú množstvo turistov. Stačí zaklopať na dvere susedného domu oproti cintorínu a milá pani veľmi ochotne starým obrovským kľúčom kostol otvorí a ukáže, čo treba. Napríklad aj jednu z originálnych pivníc, ktoré tu vykopali obyvatelia do vápencového podlažia a v štvormetrovej hĺbke dodnes uskladňujú na zimu zemiaky. Keď človek vojde do ľubovoľného chrámu, zmocnia sa ho rozličné pocity: pokoj, vyrovnanosť, radosť – a možno aj záдумčivosť a smútok. Keď som navštívil ten v Martinčeku, hneď som pookrial na duši. Zdalo sa mi, že zo všetkých stien i z gotickej klenby s bielym podkladom ku mne zostupujú

Ranogotický kostol Všetkých svätých v Ludrovej-Kúte je obohaný renesančným múrom

apoštoli, anjeli a iné starozákonné postavy vyobliekané vo farebných rúchach. Niektorí hrajú i na hudobné nástroje. Nechýba panoráma Jeruzalema, obraz Boha Otca s dvoma mečmi čo nebo, peklo a očistec.

Keď reštaurátori objavili na východnej stene zamurované gotické okienko, zistili, že kostol bol pomalovaný aj zvonku. Žiaľ, na ďalšie rekonštrukčné práce zatiaľ niet prostriedkov.

Keď vyjdete z kostola, pred vami sa ako panoramatická galéria rozprestrie polovica nášho krásneho Liptova. Čiastočne zreštaurovaná zručanina hradu Likava, údolie Váhu, známe vrchy Choč, Salatin a Sidorovo a pod ním Vlkolíneec, Liptovská kotlina z juhu obohnaná Nízkymi Tatrami.

Celkom určite pohľadu neunikne ani neďaleký kostolík Všetechsvätých, ktorého história je s Martinčekom v mnohom spojená. Stojí osamotený v lokalite Kút uprostred poľí na kedysi významnej ceste z Uhorska k Baltskému moru. Pravdepodobne ho postavili ešte pred tatárskym vpádom (1241), čiže takisto ide o starú architektonickú pamiatku.

Aj on sa pýši nástennými maľbami neznámeho autora. Sú síce o storočie mladšie ako v martinčekovskom kostole, ale predstavujú najrozsiahlejší christologický cyklus na Slovensku, pozostávajúci z 34 výjavov zo života Ježiša Krista. Ide o prejav prenikania tzv. krásneho slohu z českého prostredia na územie Liptova. Fresky prvý raz zreštaurovali už v 40. rokoch XIX. storočia.

Aj tu, na východnej stene svätyne, objavili zvyšok obrazu svätého Krištofa. Ak sa vraj ktosi naň pozrie ráno ako prvý, v ten deň určite nezomrie. Nuž, buďme optimisti!

Iná legenda sa viaže k vstupnému portálu s množstvom zvislých rýh. Tie vyryli šablami šľachtici, aby tak podľa miestneho zvyku vzdali hold pánovi domu, v tomto prípade Bohu. Najhlbšiu spravil údajne poľský kráľ Ján Sobieski, keď sa v roku 1683 vracal z víťaznej bitky nad Turkami pri Viedni.

Cez letnú sezónu je kostol otvorený každý deň od 10. do 16. hodiny, mimo nej si treba hromadnú návštevu dopredu dohodnúť s Liptovským múzeom v Ružomberku.

Poklady s trvalou hodnotu

Areál kostola ohraničuje renesančný obranný múr so štrbinovými strieľňami, čo dokazuje, že ho miestni obyvatelia používali v prípade nebezpečenstva ako útočisko. Pod štyristoročnou lipou sú hroby príslušníkov zemian-

skeho rodu Rakovských. V podzemí kostolíka sú aj iné hrobky. Tu by mal večne odpočívať i templársky majster Johann Gottfried von Herberstein zo Štajerska.

Vraj na spomínanom vrchu Mních existoval kláštor templárov a Herberstein ho v roku 1230 navštívil. Vtedy sa na ceste rozhodol, že s malou skupinou rytierov pomôže kupcom, ktorých prepadli lúpežníci. V boji proti presile však zahynul. Mali ho pochovať v najbližšom kamennom chráme, teda v kostolíku Všetechsvätých. Ten bol údajne spojený s kláštorom i likavským hradom podzemnou chodbou. Na Mníchu sú síce dodnes viditeľné prastaré valy, ale archeologický výskum nepotvrdil, že by išlo o stavbu z 13. storočia.

Podľa legiend pod jedným alebo druhým kostolikom, prípadne na Likave je ukrytý poklad templárov. A keď nie ich, tak aspoň Jánošíkov. Nelegálni hľadači síce dosiaľ nič nenašli, ale poklady v dolnom Liptove naozaj sú: objavené nástenné maľby. Nielen v Martinčeku a Ludrovej-Kúte, ale i v kostole sv. Šimona a Júdu v Liptovských Sliačoch. Tam v prvej polovici 14. storočia neznámy taliansky autor namaľoval Pannu Máriu – Ochrankyňu, ktorú korunujú dvaja anjeli a pod jej

plášťom sa schovávajú pápeži, biskupi, mnísi, bojovníci a dievčatá. Tento obraz sa dostal aj na slovenskú tisícikorunáčku. Jej platnosť sa teraz, po zavedení eura, skončila, no sedemstoročné fresky budeme obdivovať vždy.

■ *Autor je novinár, pracuje v Bratislave, rodinné korene má na Liptove*

Foto: autor

Nedávno objavená a zreštaurovaná maľba na vonkajšej stene kostola v Martinčeku

Kostol sv. Martina v Martinčeku a originálne pivnice s drevenými strieškami

Kapitola deviata: Prachy, značky, yuppies

■ Irena Jesenská

Srdečne zdravím všetky čitateľky Listov v novom roku 2009!

Sviatky máme dávno za sebou, uvarme si teda dobrý horúci čaj, grog alebo punč, zavítajme sa pod teplúčku deku a vyďajme sa spolu na bláznivú prechádzku po módných trendoch rokov osemdesiatych. Do vienu dostali nielen nenásytný konzum, disko a teatrálné odevy, ale žiaľ aj černo-byľskú tragédiu i prvé prípady nebezpečnej choroby AIDS.

Šialená dekáda, v ktorej bolo na predaj čokoľvek vrátane šľachtických titulov, sa stala dobou značkových výrobkov – vstupeniek do radov V.I.P.

Na výslnie prenikajú noví návrhári, ktorým vôbec nie je proti srsti obliekať mladých úspešných mužov s astronomickými príjmami. Im sa naopak veľmi zapáčila pozícia „výnimčnosti“ a dokázali ju okázalo demonštrovať – zlatými plniami perami i náramkovými hodinkami, drahými športovými autami, luxusnými oblekmi, prepychovým zariadením bytových interiérov, atraktívnymi exotickými dovolenkami a pravidelnými návštevami hodín aerobiku. Tento životný štýl s nálepkou premršteného i nevkusného hyrenia sa stal akousi podivnou normou a jeho bohatí predstavitelia boli pohrdlivo označení prezývku „yuppies“. Synonymom ženskej módy tohto typu sa stal skvelý materiál a minimalistický štýl – vršky s hranatými predimenzovanými plecami, ktoré symbolizovali dravosť, krátke sukne, úzky driek. Posadnutosť úspechom a túžba predvídať ho navonok vyvolávali odpor iných vrstiev spoločnosti, ktoré nedokázali či jednoducho nemohli participovať na neprehľadných prevodoch podnikov a firemných fúzií. Kon-

com dekády si dokonca mladí rebelanti obliekajú trička s výrazným nápisom: „Nech skape yuppieovská zberba“.

Rôzne módné štýly doby obohatila aj náhla obľuba koloniálnych čias, ktorú podnietil film „Spomienky na Afriku“ a najmä jeho hviezda Meryl Streepová.

Zaznamenávajú však aj snahu o výrazné stieranie rozdielov medzi pohlaviami. Majstrom spomenutého trendu bol napríklad francúzsky „apoštol zlého vkusu“, ktorý obliekol popovú speváčku Madonnu do lesklého korzetu s kužeľovitou podprsenkou, Jean Paul Gautier, propagujúci dokonca pánske sukne. (Tuším, že v našich končinách ho poslúchal spevák Jiří Korn).

Večná rebelka Vivienne Westwoodová bola naladená vyložene antiyuppiovsky. No podobne ako Gautier i ona zvažovala, kde sú hranice medzi pánskou a dámskou módou a čím sa môžu oba svety vzájomne obohatiť. Výsledkom boli jej ordinárne legíny s obrázkom penisu v rozkroku. (Aj keď sa to mnohým zdať nebude, Westwoodová s dokonalou znalosťou dejín patrí k návrhárom s hlbokou filozofiou). Následne sa pohráva s históriou a necháva sa inšpirovať napríklad shakespea-

rovskými hrdinami. V polovici dekády prichádza s krátkou sukňou zvanou „mini-crimí“, ktorú kritici označili za nenositelnú.

Podobnou balónovou verziou sukne sa však onedlho preslávil veľmi excentrický francúzsky tvorca uctievajúci tradičnú noblesu – Christian Lacroix. Tento muž, ktorý svoj talent, um a nezvyčajnú zručnosť zdokonaľoval u Patoua, firmy Hermès i na cisárskom dvore v Tokiu, látky vrstvil, riasil a vyšival, hojne používal žabó a čipky, pričom vytváral rozlične prehnane historizujúce siluety. Dokonalé.

Perfektnými priliehavými strihmi zas vynikal tuniský návrhár Azzedine Alaia, ktorý obdivoval krásu telesných kriviek a snažil sa ich vo svojich prácach maximálne zdôrazniť. Vytváral (hlavne z usne a ďalších pružných materiálov) fantastické korzetové šaty i džínsy.

K zaujímavým osobnostiam módnjej éry patrila aj parížska kontesa Jacqueline de Ribes, ktorá bola múzou svetových návrhárov a objavovala sa na zozname najlepšie oblečených celebrit. V roku 1983 jej dokonca prideliť titul „najštylovejšej“ ženy sveta. Rodina jej túžbu po vlastnom módnom salóne nepodporovala, ale aj tak sa časom na svet dostali i jej kolekcie odevov.

Tvorba Gianniho Versaceho – stopercentne vystihujúca vtedajšiu túžbu po krikľavom gýči – ho čoskoro vynesla medzi najslávnejších návrhárov doby. Do haute couture vpašoval napríklad jeden z ideálov ženy – „prostitútku so zlatým srdcom“, jej zvodnosť a prenikavý, vulgárny lesk. Nebol to návrhár vyznávačov športového štýlu, jeho klientelu tvorila najmä aristokracia a podnikatelia, ktorí si zamilovali napríklad hebkosť a okázalý vzhľad županov s kašmírovým vzorom.

Ďalším tvorcom bol Franco Moschino, ktorý spočiatku pracoval pre Versaceho. Potom sa osamostatnil a jeho tvorba sa celkom vtipne inšpirovala surrealistickými motívmi.

K výrazným postavám módy 80. rokov však patrí aj celý rad ďalších slávnych návrhárov – Karl Lagerfeld, Thierry Mugler, manželka Aschleyovci alebo dvojica Dolce a Gabbana, ktorá spracovávala témy sicílskeho katolíckeho puritánstva a zmyselného náboja, čo úprimne zaujalo večne provokujúcu Madonnu i ďalšie známe a neznáme tváre posadnuté značkovým oblečením.

Celkovo metala móda 80. rokov po koberci dejín odievania vyzývavé a väčšinou nevkusne krkolomné premety.

Na záver preberaného obdobia som si prichystala ďalšiu radu z kategórie starostlivosti o naše telesné schránky. Na rozdiel od yuppies budeme však opäť šetrné.

Potenie je zdravé, no vadí nám ostrá aróma, ktorá ho sprevádza. Poznáte to, vonku je ešte stále zima, v obchodoch horúco, takže kým v teplých roládoch a kabátoch nakúpime cestou z práce všetko potrebné a vrátíme sa domov, pot nás poriadne zaleje.

Ak neznášate chémiu, ktorá uzavrie póry a zabráni vylučovaniu solí, vody a jedov, mám tu recept na údajne efektívny dezodorant.

Pol litra obyčajného jablčného octu prevaríme a prísypeme 30g bylín, napr. rozmarínu. Ihneď odstavíme a po vychladnutí prelejeme do dobre uzavierateľnej fľašky. Môžeme však použiť iba samotný jablčkový ocot. Nech vás spočiatku neodradí jeho silný pach, po pár sekundách vyprchá. Zato zápach v podpazuší zneutralizuje nadsťho. Je to lacné, zdravé, účinné. Vraj. Nuž, vyskúšajme.

Prajem všetkým ešte raz skutočne dobrý a úspešný nový rok 2009, pevné zdravie, lásku a veľa šťastia.

Vaša Irena

■ *Autorka je publicistka*

Študijný materiál: J. Máchalová – *Móda 20. storočia*, R. Lucas – *O zázračných bylinách*

Foto: Jaroslav Hájek: Moschino, Versace, jablčný ocot proti potu
internetové zdroje: Gautier – Madonna, de Ribes, Alaia, Lacroix, Westwoodovej minicrimí, yuppies, Meryl, Mugler, D+G

Reparáty na cestách

■ Peter Mayer

Od prvého februára začal na Slovensku platiť **nový cestný zákon**. Vodičom prináša nové podmienky na zloženie reparátu čiže opravných skúšok z dodržiavania dopravných predpisov i správania sa za volantom a slovenskej polícii skúšku ohňom pri dohľade nad jeho dodržiavaním. Vzhľadom na to, že mnohí z nás sú doma aj na slovenských cestách, nebude od veci, ak si nový zákon priblížime.

Obe strany totiž predchádzajúci zákon ako keby ignorovali. Vodiči jazdili bezohľadne, nedávali prednosť v jazde, prekračovali predpísanú rýchlosť, často nerešpektovali dopravné značky a neraz parkovali podľa ľubovôle. Polícia sa podľa niektorých názorov objavovala na cestách len sporadicky, tolerovala dopravné priestupky, ba niektorých vodičov sa ani v prípade závažných priestupkov neodvážila zastaviť. Počet dopravných nehôd stúpala a situácia začala byť neúnosná.

A tak prichádza nový zákon, ktorý zásadne mení pravidlá cestnej dopravy a vo významnej miere sprísňuje podmienky pre účastníkov cestnej premávky. Na druhej strane dáva polícii ďalšie možnosti dôsledne kontrolovať dodržiavanie nových predpisov a výrazne postihovať vodičov, ktorí sa nechcú prispôbiť.

Nižšia rýchlosť

Vodiči na slovenských cestách si musia zvyknúť, že maximálna rýchlosť v obci sa znížila zo šesťdesiat na päťdesiat kilometrov za hodinu, teda na úroveň, ktorá je platná v okolitých krajinách už niekoľko rokov. Mimo obcí sa rýchlosť znížila na 80 kilometrov za hodinu. Zákon zavádza ak celoročné svietenie dopravných prostriedkov a v zimnom období, v prípade súvislej snehovej vrstvy alebo námrazy, povinnosť používať zimné pneumatiky. Rovnako ako v susedných krajinách je zakázané počas jazdy telefonovať (okrem používania zabudovaných telefonických prístrojov) alebo sa venovať činnosti nesúvisiacej s riadením auta. Novinkou je aj zákaz používania tzv. antiradarov.

Nové pravidlá platia aj pre cyklistov, ktorí musia mimo obce nosiť ochrannú prilbu; deti do 15 rokov musia sedieť na bicykli s prilbou dokonca aj v obci. Nový zákon skomplikuje situáciu žiakom autoškôl, ktorí budú môcť opakovať skúšku len dvakrát a medzi jednotlivými skúškami musí byť polročná prestávka. Keď sa im nepodari skúšku zložiť ani na druhý raz, musia celý kurz opakovať.

Polícia dostala okrem moderných technických prostriedkov do rúk aj sprísnené sankcie pre-

dovšetkým vo forme pokút. Základnou pokutou bude 60 eur. Ak u vodiča zistí alkohol alebo ak vodič spôsobí dopravnú nehodu, hrozí mu pokuta od 300 do 1300 eur a zákaz šoférovania od jedného do päť rokov. Rast výšky pokút, keď tá najvyššia stúpla z 500 eur na 1 300 eur, však môže spôsobiť menej majetným ľuďom vážne problémy. Priemerný plat na Slovensku sa totiž v treťom štvrtroku minulého pohyboval na úrovni 700 eur. Menia sa aj pravidlá, kedy treba pri nehodách privolať políciu. Za nehodu sa po novom považuje už iba udalosť, pri ktorej sa zraní či zomrie človek alebo vznikne škoda, ktorá presiahne 4000 eur. Ostatné havárie budú považované za škodové udalosti, ktoré by si vodiči mali vybaviť medzi sebou a svojimi poisťovňami. Políciu budú vodiči volať aj vtedy, keď sa nedohodnú na zavinení.

Mení sa aj spôsob jazdy. Vodič nesmie prekážať rýchlejšim autám, napríklad na autostráde, tak, že by prechádzal do ľavého pruhu, ak sa v ňom blíži rýchlejšie vozidlo. Na kruhovom objazde má prednosť auto prichádzajúce sprava, čiže to, ktoré na objazd vchádza. Paradoxne však pri väčšinu vjazdov na kruhové križovatky na Slovensku je umiestnená značka daj prednosť v jazde.

Nechýbajú ani kuriozity

Zákon prináša aj niekoľko kuriozít. Zaplatiť pokutu môžete aj za to, keď budete okolie obťažovať nadmerným hlukom, keď necháte zbytočne zapnutý motor, keď vyhodíte nejaký predmet z okna alebo keď zašpiníte chodcov vodou alebo blatom. Ešte kurióznjšia je pokuta za hanlivé gestá medzi vodičmi.

Nie celkom dôveryhodne pôsobí nariadenie, ktoré zakazuje predbiehanie kamiónov s váhou nad 7,5 tony. V prípade, že takéto auto spôsobí kolónu pomaly idúcich vozidiel, vodič musí vozidlo na čas odstaviť a nechať kolónu prejsť. Je priam utopické očakávať, že vodiči kamiónov budú dobrovoľne zastavovať horko-ťažko rozbehnuté, ťažké nákladné autá, keď doteraz neboli ochotní v komplikovaných situáciách ani mierne pribrzdiť.

A požívanie alkoholických nápojov? Kým doteraz, napriek prísne dodržiavanej nulovej hladine alkoholu v krvi, skupina vodičov toto ustanovenie nerešpektovala a niektorí jedinci si aj pod vplyvom alkoholu bez výčitiek svedomia sadali za volant, podľa nového cestného zákona sa toleruje hranica 0,2 promile alkoholu v krvi, do ktorej nebude vodič potrestaný. Takéto ustanovenie môže utvrdiť „nedodržiavateľov predpisov“ o správnosti svojho počínania a možno ich posmeli k ešte vyššej konzumácii alkoholu. A na druhej strane možno aj tí, ktorí doteraz prísne ustanovenie dodržiavali a pred cestou alkohol nepili, sa vplyvom nového cestného zákona osmelia a nebudú už na seba pri pití alkoholu pred jazdou takí prísni. Proti týmto argumentom hovorí zase fakt, že v zahraničí je hranica tolerovaného alkoholu v krvi často i niekoľkonásobne vyššie – a Slováci hádam nie sú iní ľudia.

Rovnako ako u každého nového zákona, aj v tomto prípade sa verejnosť rozdeľuje na dva tábory. Prvý sprísnenie podporuje a verí, že nový zákon prinesie nielen vyššiu disciplinovanosť na cestách, ale aj zníženie dopravnej nehodovosti. Druhý tábor oponuje, že úpravy pravidiel, ktoré priniesol na slovenské vozovky nový zákon v doprave výrazný prevrat neurobia, ale zvýšené pokuty môžu na mnohých občanov dopadnúť prítvrdo. Ako sa situácia vyvinie naozaj, uvidíme už o pár mesiacov.

■ Autor je novinár

Foto: archív

Zmena po šesnástich rokoch

■ Jozef Gáfrik

Slovenskí diplomati sa sťahujú do nových priestorov

Veľvyslanectvo SR v Prahe mení adresu – ak všetko dobre pôjde, od prvého apríla 2009 už bude sídliť v ulici Na Zátorce v šiestom pražskom obvode. Po šesnástich rokoch tak bude doterajší domícil v tzv. Čepičkovej vile neďaleko Hradčian čoskoro minulosťou.

Dnešné priestory v ulici Pod hradbami pre účely diplomatického zastúpenia už dávno nevyhovovali – ani z hľadiska veľkosti, ani z hľadiska samotného rozčlenenia objektu, čo potvrdí každý, kto čo len raz navštívil doterajší objekt. Riešenie sa hľadalo pomerne dlho a s rôznymi peripetiami, až napokon Slovenská republika v roku 2003 kúpila vhodnú nehnuteľnosť v Prahe 6. Presnejšie v tej jej časti, ktorá by sa dala nazvať diplomatickou – sídli tu totiž celý rad rôznych zahraničných zastupiteľstiev. Zhodou okolností priamo naproti slovenskému zastupiteľstvu je rezidencia veľvyslanca USA. Objekt veľvyslanectva má v zásade dve časti. Prvú tvorí obnovená pôvodná budova a druhá je prístavaná. V starej budove sú reprezentatívne priestory s výstupom na terasu a do záhrady, ako aj pracovne diplomatov, kým do prístavanej budovy sa presťahuje konzulárne oddelenie. Táto budova má samostatný vchod pre návštevy, teda pre všetkých tých, čo si tu potrebujú niečo vybaviť. Ako pre Listy uviedla Eva Bezáková, ktorá mala na veľvyslanectve na starosti výstavbu nového objektu a teraz i sťahovanie, konzulárne oddelenie už plne vyhovuje nárokom vyplývajúcim z tzv. Schengenskej zmluvy o voľnom pohybe osôb.

◀ Kým v prípade historického objektu ide o rekonštrukciu pôvodnej budovy, konzulárne oddelenie bude sídliť v novučičkovej prístavbe so samostatným vchodom pre návštevníkov

Pohľad z križovatky

V objekte sa nachádzajú aj tri byty a v podzemných garážach je miesto pre jedenásť automobilov. Investičné náklady bez vnútorného vybavenia boli plánované na vyše sto miliónov Kč a stavebné práce vo vzornej kvalite uskutočnili Stavomontáže Žilina, ktoré už majú dobré skúsenosti so stavbou niektorých iných diplomatických zastúpení SR v cudzine. Úctyhodne krátko je i doba rekonštrukcie – netrvala ani rok a pol. V súčasnosti sa všetky miestnosti zariaďujú novým nábytkom i počítačovou technikou a overuje sa funkčnosť všetkých detailov. So slávnostným otvorením sa počíta 28. apríla. My vám však nový objekt približujeme už dnes v malej fotoreportáži Listov.

■ Autor je novinár
Foto: Slopress

Celkový pohľad na areál veľvyslanectva – pozemok má rozlohu vyše tri a pol tisíc metrov štvorcových

Nech sa páči, vstúpte – reprezentatívny vstup do novej budovy

Život s paletou

■ Marián Hodoš

Noblesná dáma slovenského výtvarného umenia: Ester Šimerová–Martinčeková

Keď som mal to šťastie navštíviť osobne túto neobyčajnú ženu s veľkým „Ž“ v jej dome v Liptovskom Mikuláši, mala už neuveriteľných 96 rokov a do konca života jej chýbalo niekoľko mesiacov. Ako som sa dozvedel neskôr, na túto návštevu sa pripravovala spolu s ošetrovateľkou už dve hodiny pred začiatkom a k jej dokonalému oblečeniu a – ako by sme dnes povedali „vizáži“ – patrili pohoda a šarm, ktoré myšlienky človeka v rôznych témach rozhovoru vyburcovali do neobvykle vysokej úrovne. Samozrejme sme hovorili o umení, o živote v Prahe, v Paríži i o mojej zbierke a ani som sa nenazdal, a hodina audiencie bola preč. Zostal len hlboký zážitok, ktorý sa mi v mysli občas vynorí pri pohľade na obrazy umelkyne.

Ester Šimerová-Martinčeková, rod. Fridriková, by sa 23. 1. 2009 dožila sto rokov. Vo výtvarnom umení je hodnotená ako výrazný fenomén parížskej školy (keďže

tam strávila ako jediná zo Slovákov celých päť rokov) a súčasne ako výnimočný solitér v slovenskom maliarstve, pretože ju nemožno „zaškatulkovať“ ani do jedného z „izmov“, resp. smerov vo svetovom umení. Aj keď rokom narodenia ju prof. Peterajová zaradila do Generácie 1909, v jej tvorbe by sme ťažko hľadali súzvuk so „svedomím doby“, ktoré charakterizuje túto vojnovú generáciu ako odraz spoločensky ťaživých problémov v ich tvorbe. Je zaujímavé, že ani jej osobné kataklizmy (hlavne smrť manžela v roku 1943 počas heydrichiády) ju neprinútili vyjadriť sa v tvorbe spoločensky, ale naopak, v jej činnosti nastalo intelektuálne vákuum, ktoré sa prejavilo v určitej rezignácii na hľadanie výrazu – a motívy kytic i antických mincí a ďalších podobných motívov sú odrazom jej súkromnej bolesti, takej netypickej v realizistickej a prízemnosti.

Z Bratislavy do Paríža

Ester Šimerová je snáď jediná významná maliarka generácie, ktorá miestom narodenia poctila Bratislavu. Tu vyštudovala reálne gymnázium (1919-1927) a tu si v posledných ročníkoch dopĺňala vzdelanie na súkromnej výtvarnej škole Gustáva Mallého. Na nej študovali skoro všetci významní slovenskí umelci, a preto sa o škole hovorilo ako o bráne k pražskému štúdiu výtvarných umení. Mladá a krásna Ester však nezamierila do Prahy, ale svoje umelecké ambície spojila s Parížom – po typickom štúdiu v tých časoch na akadémii „Julian“ prestúpila na akadémiu „Moderne“, kde sa jej ujali také veličiny vychádzajúce z kubizmu, ako boli Fernand Leger, Louis Marcoussis a Amédée Ozenfant. Ale hlavne jedna z dvoch žien, ktorým, ako vyplýva z osobného vyznania maliarky, vďačí za svoju výchovu. Prvou bola matka–hudobníčka a druhou, v Paríži, Alexandra Exterová. Bola to geniálna ruská maliarka a scénografka, účastníčka slávnej výstavy „5x5“ v Moskve, žena, ktorá dala mladej Slovenke mravnú, intelektuálnu, kultúrnu a umeleckú

výchovu. Profesorka Exterová učila na spomínanej škole kompozíciu a v posledných dvoch rokoch štúdia Ester Fridrikovej v Paríži (1927 – 1932) bola zároveň jej učiteľkou i priateľkou. Tou už zostala na celý život.

Ako Ester sama hovorí, v školskom ateliéri sa učila simultánne pracovať na predmetných a zároveň abstraktných kompozíciách daného motívu, s tým, že výsledok bol syntézou oboch analytických štúdií. Táto metóda jej podľa prof. Peterajovej, mimochodom ďalšej dlhoročnej priateľky umelkyne a „dvornej kunsthistoričky“, „prešla do krvi a v jednom riečišti tvorivej práce sa zároveň začal odohrávať proces realisticko-poznávacohodnotiaci ako aj abstrahujúco-konstruktívny“. Paralelne ju prof. Exterová nabádala k štúdiu dejín umenia kultúry, krásnej literatúry a spoločenských i prírodných vied z estetického hľadiska.

Tu možno hľadať zárodok Šimerovej artizmu, vzdialene súvisiaceho s prízemnosťou dobového života. Jej vyjadrenie moderného život-

„Na novom sídlisku“, olej na plátne, rozmer 37 x 73 cm, r. 1986

Obraz pochádza z pozostalosti Ester Šimerovej a posudzovala ho prof. Peterajová a správkynia pozostalosti PhDr. Luptáková. „Je to veľmi kultivovaná, príjemná maľba – gratulujem vám.“ To bolo hodnotenie dr. Luptákovovej, riaditeľky Oravskej galérie. Veľmi lakonicky a výstižne označila variantu tzv. chodcov, navyše zviazaných s civilizačnými atribútmi tej doby – nákladným automobilom T 813, osobným automobilom asi značky Renault, pohodennou pneumatikou, ktorá majstrovsky charakterizuje náš sídliskový nešvár – našu nevyšímavosť. Vizionársky je zobrazený i kanálový poklop, zdroj financií dnešných nezamestnaných. Paneľové sídlisko je znázornené obrysovou linkou a po prechode kráča jedenásť do seba zahľadených sídliskových bytostí. Kompozícia je maximálne presvedčivá a kultivovaná, jemná farebnosť pozadia navyše výrazne pripomína poctu Alexandre Exterovej a celému francúzskemu profesorskému zboru, ako výsledok tvrdej práce zrelej maliarky.

ného pocitu ju v kontexte slovenského maliarstva dostáva nielen na čelo smerovania moderného, ale vtlačá do jej umenia pečať výlučnosti a originality ako uvedomelého abstrahovania a originálneho prispôsobenia výsledkov štúdia v Paríži.

Zbohom francúzskym podnetom

V roku 1932 sa vrátila do rodnej Bratislavy a stala sa manželkou lekára, prof. Šimeru, ktorý prednášal na Komenského univerzite. Originálne, v duchu „art deca“, si zariaďujú prvý spoločný byt a ateliér vo funkcionalistickej budove AVIONU. Z tvorby týchto rokov je dôležitá napr. „Šachová kompozícia“ (1931), ktorá sa stáva prvým surrealistickým obrazom na Slovensku a súvisí s ťažko definovateľným, krátkodobým vzťahom s českým svetoznáмым maliarom J. Šimom. Olej „Prístav v Dieppe“ (takisto z r. 1931) je poctou civilizizmu Fernanda Legéra v puristickej lodnej konštrukcii, ktorá je v protíváhe k prírodnej normandskej dedinke a spolu s braqueovským zátiším „Hrozno“ (1932) predstavuje akési zbohom a zároveň poďakovanie francúzskym podnetom.

Na Slovensku sa hneď etabluje do slovenského maliarstva, stáva sa členkou Skupiny 29. augusta, predsedníčkou Bloku slovenských výtvarníkov a iných spoločenských organizácií. V tvorbe si však zachováva výlučnosť a v porovnaní s maliarstvom Ľ. Fullu a M. Galandu a momentálnej tvorby Šimerovej napr. rokov 1935-38 si všimneme jeden podstatný rozdiel. Kým obidvaja maliari bauhausovskej ŠUR-ky a tvorcovia prvého manifestu moderného maliarstva sa snažia modernou formou vyjadriť národné jednak formou, jednak duchom diela, E. Šimerová v približne rovnakých námetoch rieši základný problém „ako dať obrazu nadnárodný, metafyzický rozmer, vyjadriť jeho dušu a prekročiť jeho vizuálnu jednoznačnosť“ (J. Abelovský). Preto jej obrazy z tohto obdobia ako „Žena s červeným kohútom“ a „Žena s hruškou“ (oba z r. 1938) sú diametrálne odlišné napr. od Galandových variácií na túto ženskú tému, ktorý s kresliarskou virtuozitou spája Picassa s ľudovým umením a vytvára národnú modernosť ako protiváhu ku klasickému Benkovi.

Vojnovými rokmi sme sa zaoberali v úvode, do povojnových sa presuňme sobášom v roku 1947 s právnikom Martinom Martinom

čekom, ktorý sa po úvodných, strastiplných politických peripetiách stáva profesionálnym fotografom a časom i jej plnohodnotným a úspešným sparringpartnerom vo výtvarnom umení. V 60. rokoch – po tom, čo sa manželka presťahovala na Liptov – sa začína venovať panoráme liptovskej krajiny, t.j. tektonike pohoria, architektúre ihličnatých lesov, štruktúre kameňov, dynamike vody v bystrinách, letu vtákov, panákom obilia apod. Najskôr tému formuje fareb-

nými pastelkami a po zvládnutí kompozičných problémov vytvára technikou oleja obrazy, ktoré vývojovo spejú z reálnych až do horizontálno-vertikálnych, resp. geometrických abstrakcií bez toho, aby sa vytratil duch diela. V tomto období tvorí paralelne s uvedenými námetmi olejov i samostatné nádherné koláže; tie síce súvisia s jej neposlúchajúcou pravou rukou v dôsledku choroby, ale tomuto faktoru vďačíme za úžasné diela.

„Zlaté rybičky“, olej na plátne, rozmer 67 x 41 cm, r. 1932
Obraz pochádza zo zbierky prof. Kotálka, bývalého riaditeľa českej Národnej galérie a po jeho smrti sa spolu s dielami „Červená ruža“ a „Antická krajina“ dostal do predaja v renomovanej pražskej galérii. Výnimočnosť obrazu mi potvrdila i samotná Ester Šimerová. Tá spočíva nielen v osobitosti námetu, ale i v tom, že obdobné dielo z raneho obdobia sa v súkromí prakticky nenachádza. Znázorňuje v pozadí snád samotnú umelkyňu (podľa fotografií z tohto obdobia), zátišie s akváriom v tvare vázy so zlatými rybičkami, jablkom, obrusom a štylizovaným kvetom v kvetináči na stole v popredí. Náročná kompozícia je skvele zvládnutá, prepojenie plánov cez ruku ženy, držiacej asi roh obrusu, pripomína štylizované ruky hudobníčky z obrazu „Exotický motív“ z roku 1929. Majstrovsky sú zvládnuté aj odrazy v skle akvária a pohyb dvoch plávajúcich rybičiek. Odkaz na kubistické školenie je evidentný vo viacpohľadovom zobrazení kvetináča a červeného jablka. Filozofický podtext obrazu nehľadáme, pretože uvedené fakty v článku to vylučujú. Celkovo obraz pôsobí ako prezentácia ukážky kultivovaného školenia v Paríži – akési svedectvo toho všetkého, čo sa tam naučila.

Navždy moderná?

Je zaujímavé, že práve Ester Šimerová sa dôsledným a neustále rozvíjaným uplatňovaním konštruktivistických princípov a výraznou civilistickou orientáciou najviac zo staršej generácie priblížila súčasným mladším slovenským maliarom a stala sa podľa prof. Peterajovej pre svoju neustále novú aktuálnosť nestorom pokrokovej avantgardy. Svoju pokrokovosť a blízkosť mladej generácii vyjadrila i voľbou námetu pouličných hudobníkov, napr. „pop-music“ z r. 1977 a či „Gitarista“ z r. 1978, v ktorých jednoznačne vyjadruje sympatie k under-groundovým náladám mladých neoficiálnych umelcov. V tejto asi dvadsaťročnej perióde procesu syntézy sa v námetovej rozmanitosti stávajú dôležité napr. i prímestské záhradky, ktoré sa v premnohých variantoch líšia nielen stvárnením, ale aj jednoduchými názvami ako „opustená“, „nočná“, „jesenná“ a pod.

Na záver odcitujme presnú rukopisnú úvahu Ester Šimerovej, ktorá charakterizuje jej tvorbu ako zložitý a náročný proces: „*Umenie? Dalo by sa – opatrne – formulovať ako zvláštna schopnosť uzavrieť do pevnej formy všetko, čo sa umelca zmocnilo počas života. Akonáhle prevedie pôvodný impulz do roviny výtvarnej realizácie, začne tento ustupovať a jeho miesto zaujme čisto výtvarná problematika. Do emocionálnej oblasti sa tlačia tvary a farby, výtvarné predstavy, kompozičné „Zwangsvorstellungen“. Pomaly, ale iste pôvodný impulz vytlačia z vedomia a zachovajú z neho iba akúsi kostru, teda len to, čo je výtvarne upotrebitelné – toto je prvé štádium. Potom príde vlastná práca, ktorá je čudnou symbiózou racionálnej, remeselnej práce s niečím, čo je toho pravým opakom. Živé dielo vystupuje uprostred práce pomaly, veľmi pomaly, z toho, čo Saint-John Perse nazýva „ma part de tenebres“. Z toho niečoho v nás, čo nemá mena, čo umelec pozná iba podľa občasných zábleskov a šokov. Myslenie, skúsenosti, vedomosti, všetko musí ihneď zamĺknuť, ako náhle sa zjaví takýto signál. Bez týchto signálov, bez ich zachytenia niet umeleckého diela.*“

■ Autor je uznávaným zberateľom umenia, žije v Prahe

Foto: archív autora

Slovenský film sa prebúdzza k životu

Rozhovor s bratislavským filmovým publicistom Miroslavom Ulmanom

■ Elena Kotová

Ruku na srdce – kto by rád nezašiel na dobrý film, ktorý človeka zabaví i poučí? V posledných rokoch však bolo možné vidieť na Slovensku prakticky len zahraníčné diela, domáca produkcia krívala na obe nohy. Viaceré skutočnosti však nasvedčujú tomu, že stav sa postupne zlepšuje.

■ **Zmenila sa za posledné roky na Slovensku legislatíva v prospech alebo neprospech filmu?**

Legislatíva sa zmenila dosť výrazne a som si istý, že v prospech filmu. A to nielen novej produkcie, ale aj starších diel. Vláda v roku 2006 schválila projekt systematickej ochrany a obnovy audiovizuálneho kultúrneho dedičstva s cieľom záchrany hlavného fondu kinematografických a audiovizuálnych diel, ako aj ich postupného sprístupňovania. Jednou z foriem sprístupňovania je vydávanie týchto diel na DVD. V roku 2006 i v roku 2007 sa predalo vyše stotisíc nosičov so slovenskými filmami zo 70. a 80. rokov.

■ **Môžete byť konkrétnejší, čo sa týka zákonov?**

Prijaté legislatívne normy sú mimoriadne dôležité. Audiovizuálny zákon nadobudol účinnosť 1. januára 2008 a Zákon o audiovizuálnom fonde začal platiť v januári tohto roku. Dá sa povedať, že je výrazným krokom k štandardnému európskemu modelu financovania našej audiovizie. V jeho rámci vznikne aj deväťčlenná rada audiovizuálneho fondu – jej členov vymenuje minister kultúry. Ona bude rozhodovať o rozdeľovaní prostriedkov fondu a budú v nej zástupcovia z oblasti tvorby, distribúcie, televízneho vysielania atď. Zostavovatelia oboch zákonov vychádzali z podobných

modelov, aké fungujú v niektorých iných štátoch. Niekedy, keď človek prichádza s niečím neskôr ako ostatní, má to aj svoje výhody. Snaží sa čo najlepšie využiť všetko, čo už existuje a súčasne sa môže poučiť z chýb predchodcov. Dôležité pre slovenský film je, že došlo k dohode prijateľnej pre všetkých.

■ **Z akých zdrojov budú prúdiť prostriedky do uvedeného fondu?**

Jeho financovanie bude pochádzať z viacerých zdrojov. Zo štátneho rozpočtu by mala prísť minimálne polovica celkových príjmov fondu; zvyšné príjmy budú od osôb a organizácií pôsobiacich na trhu. Plánuje sa, že objem finančných prostriedkov sa tak dostane minimálne na dvojnásobok súčasného stavu. Pre predstavu, v roku 2007 Ministerstva kultúry SR vyčlenilo na podporu audiovizu 110 miliónov Sk a vlni ešte o 7 miliónov viac. Finančné prostriedky nie sú a ani v budúcnosti nebudú určené len na tvorbu filmov, ale aj na ich propagáciu, distribúciu, technologický rozvoj kín a súvisiacu činnosť.

■ **Za posledných desať rokov sa nakrútilo žalostne málo slovenských filmov. Dá sa povedať, že vypadla celá jedna generácia tvorcov. Aký dopad – podľa vás – bude mať táto skutočnosť na vývoj slovenskej kinematografie?**

Myslím si, že tento dopad sa už prejavil. V posledných rokoch sa oslabil záujem divákov o domácu tvorbu. Je to pochopiteľné, lebo filmov bolo málo a od každého z nich sa očakávalo, že bude ďalšou Záhradou. Filmové ateliéry postupne speli k zániku a zatvorené boli aj filmové laboratóriá, ktoré patrili k najlepším v strednej Európe. Najhlavnejšie však bolo, že Slovenská televízia prestala podporovať domácu tvorbu pre kiná a navyše postupne rezignovala aj na vlastnú dramatickú i animovanú tvorbu. Na rozdiel od Českej televízie, ktorá každoročne podporuje nové hrané filmy a popri tom vyrába aj filmy televízne... Na Slovensku nebol dostatok príležitostí pre tvorcov, dramaturgov, kameramanov ani hercov, aby získali skúsenosti. Slovenskí herci sa skoro vôbec nedostávali do povedomia divákov, ktorí pri sporadickej návšteve kina (0,6-krát za rok) dávali prednosť známym tváram a menám. Situácia sa dostala až tak ďaleko, že v roku 2006 na Slovensku ne-

vznikol ani jeden dlhometrážny hraný film prevažne slovenský, čo sa naposledy stalo v roku 1947. V posledných dvoch rokoch sa však situácia zlepšila a na Slovensku sa teraz nakrúca asi desať filmov ročne, vrátane koprodukčných.

■ **Slovenský film sa teda odrazil od dna. Aké filmy sa vlni nakrútili?**

V roku 2008 vzniklo jedenásť slovenských a koprodukčných filmov. Spomeniem tri, z ktorých každý bol výnimočný iným spôsobom. Prvým je dokument Juraja Lehotského „Slepé lásky“. Stal sa prvým slovenským filmom po 37 rokoch, ktorý vybrali na Medzinárodný filmový festival vo francúzskom meste Cannes. Získal tam dokonca i jednu z cien, ku ktorej potom pripojil takmer desať ďalších. A po ČR sa dostáva do distribúcie aj v ďalších krajinách. Na Slovensku naň prišlo vyše 11 000 divákov, čo je na dokument veľmi slušné. Druhým je film Juraja Jakubiska „Bathory“, ktorý do konca roku 2008 videlo v SR 426 901 divákov. Film nielenže pokoril „Fontánu pre Zuzanu II“, ktorá sa zdala byť nedostižná, ale podľa tržieb sa stal najúspešnejším filmom v ére samostatného Slovenska. Zabil o 20 miliónov viac než Titanic. Na Slovensku je to nevídané, pretože donedávna bolo úspechom, keď film prekonal hranicu 10 000 divákov. Jakubiskov film prilákal divákov, ktorí neboli v kine možno od roku 1993. Teraz je dôležité, aby divákov nesklamali ani ďalšie domáce filmy, ktoré prichádzajú do kín. Dôvera sa totiž ľahko stráca, ale naspäť sa získava len ťažko. Tretím filmom, ktorý by som chcel spomenúť je „Veľký rešpekt“ tridsaťtriročného Viktora Csudaia, mladého debutanta. Dielo nakrútil vo vlastnej produkcii v spolupráci s Vysokou školou múzických umení a s humorom ho označuje za film „bez rozpočtu“. Dotýka sa témy života mladých ľudí na najväčšom sídlisku na Slovensku v Petržalke. Do kín príde začiatkom marca.

■ **Tento rok sa začal veľmi dobre. Na prelome januára a februára mali premiéru hneď dva slovenské filmy, „Tango s komármi“ Miloslava Luthera a „Pokoj v duši“ režiséra Vladimíra Balka. Aká je predpokladaná bilancia slovenských filmov v tomto roku?**

Premiéru by malo mať 37 dlhometrážnych filmov, z toho 24 hraných – sedem z nich je

stopercentne slovenských, ako aj 13 dlhometrážnych dokumentov. Keby sa dokončila len polovica z nich, bol by to rekordný počet. Bolo by to viac filmov, ako sa ročne nakrúcalo na Slovensku pred rokom 1989, kedy v priemere vznikalo osem-deväť filmov za rok. Medzi tohtoročnými premiérami budú filmy skúsených tvorcov, ale aj niekoľko debutov. Na novej generácii slovenských filmárov sa mi páči, že nesedí so založenými rukami a nenadáva, ako sa čo nedá, ale snaží sa aj niečo konkrétne urobiť, často za minimálne prostriedky.

■ **Mnohí slovenskí umelci našli v posledných rokoch útočisko v Čechách. Za všetkých spomeňme kameramana Martina Štrbu alebo herečky Zuzanu Kronerovú a Emíliu Vášáryovú či kostýmovú výtvarníčku Katarínu Hollú.**

Spolupráca medzi českými a slovenskými filmármi má dlhoročnú tradíciu a neskončila sa ani po rozdelení Československa. A vďaka okolnostiam, ktoré som spomenul, už zasa funguje obojstranne. Dnes je zase bežné, ak českí herci hrajú v slovenských filmoch. Napríklad Iva Janžurová v „Polčase rozpadu“, Jan Budař v „Muzike“ či Martin Dejdar v diel „Cinka Panna“. A tohto roku sa objaví Ondřej Vetchý v „Nedodrzanom sľube“, Martin Stropnický a Vladimír Dlouhý vo filme „Ženy môjho muža“ a Veronika Žilková v čiernej komédii „Mŕtvoľa musí zomrieť“. Medzi režisérmi nových slovenských filmov nájdeme mená ako Jiří Chlumský, Zdeněk Tyc či Ivan Vojnár. A čo teší najviac, veľa slovenských tvorcov a hercov, ktorí pôsobia v Čechách a získavajú tam skúsenosti, sa konečne môže uplatniť aj doma. Oba naše štáty majú malú kinematografiu a aj preto je vzájomná pomoc prirodzená.

.....
 ■ **Autorka je novinárka, žije v Prahe**
 Foto: archív

Miroslav Ulman absolvoval v roku 1983 štúdium teoretickej kybernetiky na Univerzite Komenského v Bratislave, od 90. rokov sa však venuje filmu. Bol spoluzakladateľom a redaktorom filmového mesačníka Film Fan (1991-95) a v roku 1997 spolupracovať na vydávaní internetového časopisu Filmsite, ktorý je dnes súčasťou denníka www.inzine.sk. Je zamestnancom Slovenského filmového ústavu.

Liečil nielen liekmi, ale aj slovom

■ Jozef Leikert

Roky patril medzi významné osobnosti Dolného Kubína. Bol uznávaným a váženým lekárom, „pánom doktorom“. V lete ho bolo vídať na bričke, ale ešte častejšie na obyčajnom povoze, v zime na saniach, ako ide za chorými do okolitých mestečiek a dedín. Dolnokubínčania za ním chodievali do ordinácie, ktorú mal pri byte a zdravotné prehliadky robieval i v kancelárii župného domu. Vynikajúci, citlivý lekár, múdry, skromný človek, trochu utiahnutý, samotár – taký bol Ladislav Nádaši-Jégé. Azda jediným skutočným priateľom mu bol básnik Pavol Országh Hviezdoslav, ktorého vyše dvadsať rokov aj liečil. S pribúdajúcim vekom básnika sa ich priateľstvo ešte viac utužovalo, ale zaiste nielen preto, že ho Jégé navštevoval denne, keďže slávny básnik chorľavel. Spájala ich nesmierna láska k slovu, ktorej obaja zostali verní až do smrti.

Ladislav Nádaši-Jégé

(12. 2. 1866 – 2. 7. 1940)

spisovateľ

Ladislav Nádaši-Jégé (1866–1940) – slovenský prozaik, predstaviteľ realistickú novely a románu v medzivojnovom období. Písal aj

pod pseudonymom Ján Grob a iniciálky tohto mena si neskôr pridal k priezvisku (jé-gé). Vplyv na autorovu tvorbu mali ruskí realistickí spisovatelia, ako aj francúzsky naturalista Émile Zola. Medzi jeho najznámejšie diela patrí román Adam Šangala (1923, obraz Slovenska v XVII. storočí, už spomenutý v hlavnom článku Jozefa Leikerta), ako aj Kuruci (1925), Cesta životom (1930, súčasný román – odsúdenie maďarizácie a maďarónstva), Svätopluk (1928, historická črta), Wieniawského legenda (1922, historická novela), Alina Országhová (1932, súčasný spoločenský román zo študentského, resp. intelektuálneho prostredia), S duchom času (1937, román) a i. Niektoré jeho diela boli v 70. a 80. rokoch minulého storočia aj sfilmované. Jégé je aj autorom mnohých hlbokomyseľných výrokov, z ktorých na tomto mieste uvádzame aspoň jeden: „Nemôžeme milovať to, čo nepoznáme.“ (red.)

Životné osudy významného predstaviteľa slovenskej literatúry Ladislava Nádašiho-Jégého sú nerozlučne späté s Oravou. Tam sa narodil jeho otec JUDr. Anton Odrobiňák, advokát, popredný dolnokubinský mešťan a slovenský národný dejateľ, ktorý si kvôli udržaniu advokátskej koncesie v časoch maďarizačného besnenia musel zmeniť priezvisko na Nádassy (Nádaši). Taktiež matka Emília Ludmila Ujhelyiová pochádzala z národne uvedomelej podnikateľskej rodiny z Ústia nad Oravou. Syn Ladislav sa im narodil ako piate z jedenástich detí v Dolnom Kubíne, kde rodina bývala. V rodnom meste chodil aj do štátnej ľudovej a do židovskej školy. Potom ho zapísali na dolnokubínske gymnázium, ale keď tam mal nastúpiť, pre nedostatok žiakov školu zrušili. Prvé tri roky gymnázia vyštudoval v Kežmarku, štvrtý v Ružomberku, piaty rok v maďarskom Gyöngyösi, aby sa naučil po maďarsky a maturoval na katolíckom gymnáziu v Levoči. So štúdiom nemal nikdy problémy, ale život mu skomplikoval vážny úraz, ktorý utrpel. Nešťastne si zlomil nohu v bedrovom a kolennom kĺbe, takže až do smrti nápadne kríval. S postihnutím sa obdivuhodne vyrovnal; vedel totiž, že bude môcť robiť v podstate všetko tak, ako jeho zdraví rovesníci, ale čítal a študoval s ešte väčším nadšením. Učitelia mali bystrého a rozhladeného študenta radi a i jeho otcovi veľmi záležalo na vzdelaní syna. Obzvlášť dbal na jeho jazykovú prípravu, a tak sa Ladislav učil po taliansky, anglicky a francúzsky.

Lekárska kariéra

Na gymnáziu najväčšmi inklinoval k literatúre a chcel sa jej venovať na filozofickej fakulte, ale otec rozhodol, že syn bude lekárom a vybral mu lekársku fakultu českej

univerzity v Prahe. Poslušný syn neodvrával a v rokoch 1883–1890 študoval medicínu, ale občas zašiel aj na prednášky na filozofickú fakultu, kde ho zaujala osobnosť mimoriadneho profesora Tomáša Garriguea Masaryka, ktorý tam v tom čase prednášal. V Prahe sa stretával i s ostatnými slovenskými študentmi. Podobne ako oni, aj Nádaši sa zanielene pustil do práce v spolku Detvan. Bol knihovníkom, pokladníkom, archivárom, podpredsedom a štyri razy aj predsedom tohto významného slovenského študentského kultúrneho a vzdelávacieho spolku. Bol vzdelaný, mal široký rozhľad a čoskoro sa zaradil medzi popredných predstaviteľov nastupujúcej spisovateľskej generácie. Popritom nezabúdala ani na medicínu a v marci 1890 ho menovali za doktora medicíny; patril medzi najmladších, ktorí dostali lekárskeho diplomu.

Keď si zhaňal po skončení štúdia miesto, uvažoval aj o tom, že pôjde do Ameriky, kde mohol robiť lekára Slovákom žijúcim v Clevelande. Nanešťastie, situácia v rodine Nádašiovcov sa práve vtedy skomplikovala, lebo v Dolnom Kubíne zbankrotovala židovská banka, v ktorej bol jeho otec riaditeľom. Rodina prišla o všetok majetok, ostala na mizine a Ladislavov sen o Amerike sa rozplynul. Vrátil sa do Dolného Kubína, aby pomohol rodičom a mladším súrodencom. Neradostná situácia sa zlepšila, keď sa Ladislav Nádaši-Jégé oženil s Máriou Viktóriou Kohuthovou-Rožkovou, ktorá pochádzala zo slávneho oravského rodu. Hneď po sobášii roku 1893 získal vplyvom novej rodiny miesto obvodného a neskôr okresného lekára v Dolnom Kubíne. Kúpil si väčší dom, v prízemí ktorého prenajímala priestory ob-

Titulná strana Jégého románu, vydanie z roku 1960

chodníkom a na poschodí mal byť a ambulanciu. Vďaka ľudskému prístupu k pacientom sa stal vážnou osobou v meste i okolí. Lekárskemu povolaniu sa venoval s plnou vážnosťou a nikto z jeho okolia ani netušil, že v ňom drieme citlivá duša literáta.

Literárna tvorba

Roku 1918 L. Nádaši nadšene privítal vznik Československej republiky a vzápätí ho vymenovali za župného lekára Oravskej župy so sídlom v Dolnom Kubíne. V rokoch 1924 až 1925 zastával funkciu župného zdravotného referenta v Bratislave. Po návrate na rodnú Oravu odišiel do výslužby a po dlhej odmlke sa venoval literárnej tvorbe. Písal do Slovenských pohľadov a roku 1925 dostal Štátnu cenu za literárnu tvorbu, ktorú si zasľúžil románom Adam Šangala. To ho ešte viac povzbudilo do ďalšieho písania, ako aj do kultúrnej a osvetovej práce. Niekoľko rokov redigoval časopis Naša Orava, bol šéfredaktorom týždenníka Orava, predsedal Hviezdoslavovej besede, miestnemu odboru Matice slovenskej, odbočke Československého Červeného kríža a mal i viaceré ďalšie funkcie. K jeho celoživotným záľubám patrilo umenie, bol milovníkom výtvarných diel a vášnivým cestovateľom. Zomrel ako sedemdesiatštyriročný v milovanom Dolnom Kubíne, kde je aj pochovaný.

.....
 ■ *Autor je historik, vysokoškolský pedagóg, básnik a spisovateľ literatúry faktu*
 Repro: Slovpres

Cesta životom

(úryvok)

– Tak to je Szvorényi nie úprimným Maďarom? – divil sa Dežo.

– A veril by si to, i keby sa ti na to neviem ako zaprisahal? Veril by si, že dieťa slovenských rodičov, narodené v čisto slovenskom kraji, vyrastené v ich citoch a myšlienkach, majúce medzi obyvateľstvom rodinu, priateľov a známych na stá, by mohlo úprimne tak cítiť oproti celému svojmu okoliu, že by mu s presvedčením mohlo robiť len prikorie a žiaľ, hodiac sa tiež do radu jeho utláčateľov? To môže urobiť len človek bezmyšlienkovitý, nemravný a skazený školou.

– Ale veď my Slovákov neutláčame! Koľkí z nich majú chlieb od štátu a koľkým dáme chlieb i my statkári, – bránil sa Dežo.

– Pospolitosti dáte chlieb sluhov, lebo nemôžete bez nich žiť. Ale zato sa musia zriecť svojho presvedčenia, – smial sa Lúčka. – Rád by som vidieť, ako by ste hvízdali, keby sa niektorý hajdúch opovážil hlasovať proti vláde, alebo, Dežo môj, keby sa opovážil nezbozkať každý deň ruku tvoju otcovi alebo hlavnému slúžnemu. Môžeš to tajiť?

Dežo mlčal. Búroš, hľadiac naň ostro, riekol:

– A prečo ich nútíte bozkávať ruky? Prečo staviate vy zemanie medzi sebou a nami hrádze, ako keby ste boli celkom iné tvory ako my prašivci? Či nie len preto, aby ste nás mohli utláčať a nad nami panovať?

– Hm, – bránil svoje Dežo, – to je len pre disciplínu.

Lúčka sa hlasite zarehotal.

– Pravdaže len preto. I psovi povieme „kuš“ len preto.

– A čo ty brániš tých ľudí? – skočil naň zase Búroš. – Veď si ty tiež Slovák ako repa. Či azda tvoj predok Lipnický prišiel s Álmošom rovno sem z Atelkuzu? Či sú tvoji rodičia Maďari? Či si sa narodil v maďarskom kraji? Čože ste vy? Odrodilci, Dežo môj, nič iného!

Dežo sa začal hnevať a hovoril po maďarsky:

– No, to si jednak vyprosím. Môj predok, ktorý v XII. storočí dostal zemianstvo, pochádzal z rodu Hunt a bol čistý Maďar.

– Veď to vieme, všetci pochádzate od kadejakých Huntov, Tašov, Hubov a Bendegúzov. Ale to vám všetko nepomôže od toho; ste nemravní utláčatelia a otrokári. Z hanebného egoizmu šliapete po hlavnej zásade, že všetci ľudia sú rovnoprávni, aby ste mohli uplatňo-

vať mizernú, dnes uznanú, zajtra medzi staré železo hodenú doktrínu, že blaho štátu vyžaduje potlačenie národnosti. Vymyslíte si nehanebnú a hlúpu tézu o „panských“ národoch. Herrenvölker! Akýže ste boli panský národ, keď vám Turci sedeli na krku?... Ty, Dežo, si náhodou pomerne statočná duša a som presvedčený, že cítíš klzkosť svojho postavenia.

– Ubezpečujem vás, že by som bol omnoho radšej, keby nebolo medzi ľuďmi iného rozdielu, ako mravný a nemravný, – odvetil Dežo. Dobre, dobre, sadnite si, – zvolal Lúčka a Búroš len pozrel na mňa, zdvihúc hlavu z novin.

Nuž čože ste poskusovali, ako ide váš obchod? – pýtal sa Miloš.

Dežo rozprával, ako sme pochodili u farára Kanderu. Poznamenal, že sa mu zdá divným, keď taký vzorný človek mohol protežovať takého surovca, ako je barón Wunda. Myslel som, že nebolo nič ľahšieho, ako vysvetliť a ospravedlniť Kanderovo pokračovanie, ale bál som sa niečo prerievať, lebo by som bol mimovoľne tak hovoril, že by sa to bolo zdalo, ako keby som bránil seba.

Lúčka sa zasa zasmial.

Ty, Dežo, si neskazený chlapec. A či si ty myslíš, že by sa na svete dalo vôbec jestvovať, keby len dobrí a šľachetní ľudia boli vyznačovaní alebo mohli byť zamestnaní v úradoch a výboroch? V tú minútu, ako by taký zákon chceli uplatniť, prestalo by všetko; nebolo by človeka, ktorý by smel úradovať.

Nonono, také strašné by to nebolo, – oháňal sa Dežo.

Už by sa len našlo niekoľko ľudí, ktorí by obstáli.

Ja si tiež myslím, – riekol som, hľadiac významne na Búroša, označujúc tým, že on by bol jeden z takých.

Búroš ani okom nemihol.

Lúčka začal znova:

Myslíte, že je v tej politike čo i len zbla povstivosti a šľachetnosti, keď nútíte Slováka vydávať sa za Maďara, keď chce ako úradník prísť ku kúsku chleba.

Búroš odložil noviny a vyskočil na rovné nohy. A ty, Dežo, si myslíš, že by sa Svoreň lepšie necítil, keby mohol každému smelo pozrieť do očí?

Sklopil som oči a sadol si do kúta k Milošovi.

Jadrová fyzika ako osud

■ Jozef Junas

Rozhovor s Ing. Jozefom Bárdošom, CSc., bývalým pracovníkom Ústavu jadrovej fyziky v Řeži pri Prahe

Okolnosti, za ktorých sa stretáme so známymi a priateľmi, bývajú rôzne. Neraz sa nevidíme i niekoľko rokov, a predsa nadviažeme úzky kontakt, ako keby sme sa videli naposledy len včera.

*Plne to platí aj o Jozefovi Bárdošovi, človeku, ktorý **stál kedysi pri zrode československej jadrovej energetiky.***

Bol to tvoj sen už od detstva alebo toto rozhodnutie prišlo až štúdiom na strednej škole? Netúžil si po inej profesii ako iní

chlapci – napr. stať sa letcom či lekárom ako tvoj otec?

Ale áno. Ako dieťa som túžil byť letcom, neskôr i kozmonautom. Inšpiráciu mi dávali nielen knihy Julesa Vernea, ale aj časopis „Mladý technik“, na ktorý som si vždy ušetril nejakú korunku. Postupne som uvažoval reálnejšie – chcel som patriť k tým, ktorí nové dobrodružstvá vedy a techniky pripravujú. Jadrová fyzika bola v tom čase skutočnou výzvou.

■ **Pri príchode do Prahy si bol mladý muž plný túžby po poznaní a vedení. Aký mala na teba vplyv Praha, okúzliť ťa toto historické mesto? Alebo si len ležal ponorený do učebníc a nevnímal čaro mesta? A čo dievčatá, koľko z nich podľahlo tvojmu šarmu?**

Do Prahy som sa dostal už predtým, ako cvičenec na celoštátnej spartakiáde. Mesto si ma získalo už vtedy. Ale prvý rok v Prahe bol ťažký, na krásy mesta som veru nemal čas. Na strednej škole mi dobré známky padali skoro bez učenia, a tak som sa na vysokej škole musel v prvom rade naučiť – učiť sa. Od druhého ročníka už bolo všetko lepšie, sem-tam sa našiel čas i na zábavu. Ale vzťah s dievčatami jednoduchý nebol. Vyzeral som až detsky mladý, čo bolo pre študentky málo atraktívne. Takže davy zlomených srdiec okolo mňa neboli.

■ **Ako dlho si študoval, boli to krásne roky? V tej dobe bola jadrová fyzika v plienkach a veľa sa o nej nevedelo.**

Vysokoškolské štúdium mojej špecializácie trvalo päť rokov a bola to skutočná novinka. Predo mnou vyšli zo školy len dva ročníky absolventov. Takže všetko bolo nové, zaujímavé, krásne. Rád si na tieto roky spomínam. Prednášalo nám veľa známych osobností, napr. známy polárnik, akademik František Běhounek a mnoho mojich spolužiakov patrí dnes medzi známe osobnosti.

■ **Pamätám si, ako raz môj strýko uprostred bohunického chotára ukazoval na stoh slamy – tu vraj bude stáť chladiaca veža jadrovej elektrárne. Úprimne sa priznám, že to pre mňa bola zvesť ako z inej planéty. Určite mi dobre rozumieš. Viem, že od roku 1964 si výstavbu jadrovej elektrárne A1 v Jaslovských Bohuniciach čiastočne sám riadil. Ako si sa vyrovnal so zodpovednosťou?**

Výstavba a spustenie jadrovej elektrárne je skutočne mimoriadna úloha a pracujú na nej veľké kolektívy ľudí. Aj ja som bol len jedným kolieskom v tom veľkom súkolí – riadil som skupinu, zodpovednú asi za jednu tretinu fyzikálnych experimentov, ktoré sa museli realizovať v rámci tzv. fyzikálneho spúšťania reaktora. A ako to vždy býva pri takejto náročnej úlohe, každá radiaca osoba má svoj „tieň“ – dvojníka, ktorý sleduje priebeh experimentu a ktorý má právo v prípade potreby experiment prerušiť. I ja som mal takého dvojníka a zase inde som bol pri iných experimentoch sám dvojníkom.

■ **Bol si vedúcim oddelenia experimentálnej reaktorovej fyziky v r. 1964-1991.**

■ **Aké bolo tvoje detstvo? Bol si vzorný žiak, bezproblémové dieťa, ktoré v škole nemá veľa kamarátov alebo beťár, čo vyčnieval v škole aktivitou a neposednosťou?**

Nepriznávam sa rád, ale „b“ je pravda. S učením som nemal veľa starostí, a tak som vymýšľal lotroviny. Môj najväčší boj bol vždy o známku z chovania. Raz som mal aj trojku.

■ **Po strednej škole v Sabinove si sa rozhodol ísť študovať do Prahy na Fakultu technickej a jadrovej fyziky ČVUT.**

Spolupracovali ste pri výskumoch novej a bezpečnej jadrovej technológie aj s kolegami v zahraničí?

Výskum jadrovej energie mocnosti spočiatku utajovali. Postupne však Medzinárodná agentúra pre jadrovú energiu začala organizovať medzinárodný mierový výskum v tejto oblasti – a vtedy sa už začala čulá medzinárodná kooperácia, zapojili sa do nej výskumníci z celého sveta. Paralelne vznikala spolupráca v rámci Rady vzájomnej hospodárskej pomoci a Fínska, ktorá vyústila do úzkej spolupráce pri výskume reaktorov – a na týchto základoch stojí i naša terajšia jadrová energetika. Jedným zo stredísk výskumu bol i ústav v Reži.

Čo hovoríš po dlhoročných skúsenostiach na výroky oponentov, ktorí tvrdia, že sa bez jadrovej energetiky obídeme, pretože máme dost' alternatívnych – a hlavne bezpečnejších – zdrojov. Tieto názory boli počuť hlavne po výbuchu jadrovej elektrárne v Černobyle v roku 1984.

Nechcem sa tváriť ako odborník, ktorý odsudzuje „konkurenciu“. Tridsať rokov som sa veľmi intímne stýkal s jadrovou energiou. Viem, že je dobrým sluhom, ale môže byť i zlým pánom. Koniec koncov ako každá sila, ktorú človek ovládne a využíva. Ak sa dodržiavajú technické a prevádzkové predpisy, jadrová energia je bezpečná a aj priateľská voči životnému prostrediu. Iné zdroje energie môžu zatiaľ pokryť iba malú časť energetickej potreby ľudstva. A u nás dvojnásobne. Zdroje vodnej energie sú už prakticky vyčerpané, naftu a plyn nemáme, zásoby uhlia sa rýchlo vyčerpávajú. Vietor, slnko a biomasa sú len doplnkové zdroje, ktoré môžu pomôcť, ale potrebu energie neriešia. Takže bez tohto zdroja zatiaľ alternatívne zdroje fakticky nemáme.

Problémy boli i v jadrovej elektrárni v Jaslovských Bohuniciach. Môžeš o nich niečo povedať?

To bolo na jadrovej elektrárni A1, ktorá má reaktor odlišný od súčasných typov. Výmena paliva na tomto type reaktora neprebíhala pri odstavení reaktora, ale priamo za prevádzky. K príslušnému miestu sa hermeticky pripojil tzv. zavážací stroj, ktorý vytiahol vyhorený palivový článok, na jeho miesto zasunul článok čerstvý a reaktor

znovu hermeticky uzavrel. V jednom prípade sa toto hermetické uzavretie nepodarilo a z reaktora unikal kyslíčnik uhlíčitý, ktorý sa používal ako chladivo. V druhom prípade nebol zase čerstvý palivový článok pri príprave riadne skontrolovaný. V reaktore sa potom prehrial a poškodil. Bližšie rozbery zavinenia som neštudoval, pretože tento typ jadrového reaktora sa u nás prestal používať.

Po novembri 1989 si začal úplne nový život. Nie je ti smutno za vedeckou prácou, ktorá bola tvojim poslaním pre dobro celého ľudstva?

Nebolo to jednoduché rozhodnutie odísť po tridsiatich rokoch vedeckej práce do celkom iného prostredia. Lúčil som sa s každou odbornou knihou a uvažoval, či ju budem ešte v živote potrebovať. Ale v zásade som si zakázal smútiť.

V 90. rokoch si sa stal hotelierom ...

Začiatky neboli jednoduché. Ako inžinier jadrovej fyziky som pre túto profesiu nemal potrebnú kvalifikáciu. Musel som si doplniť vzdelanie, tak som získal výučný list v odbore „kuchár a čašník“. Hneď na začiatku som si uvedomil, že spokojný hosť je najlepšia reklama. I v jadrovom reaktore na jeden zaniknutý neutrón musí vzniknúť najmenej jeden ďalší, aby sa reaktor nezastavil. Často sa ma bývalí kolegovia z výskumu opýtali, čo bolo lepšie – či výskumná práca alebo práca v hoteli. Na takú otázku som nevedel odpovedať. Ale ponúkol som im odpoveď na otázku, čo by som urobil, keby som sa mal rozhodnúť znovu. Rozhodol by som sa rovnako. A žartom som dodával, že som sa stal najlepším vedeckým pracovníkom medzi hoteliermi a najlepším hotelierom medzi vedeckými pracovníkmi.

Pred pár rokmi si odišiel na dôchodok. Necítiš nejakú nostalgiu? Máš nasledovníka spomedzi synov či vnúčat?

Každý vek má svoju krásu a poéziu. Nostalgia do môjho slovníka príliš nepatrí. Nasledovníkov na výskumnej dráhe v rodine zatiaľ nemám. Moji synovia si našli uplatnenie v iných povolaniach, vnúčatá sú ešte malé, ale jeden z vnukov... nuž uvidíme.

Na záver nášho rozhovoru sa nemôžem zbaviť jednej myšlienky - totiž že naše životy sú ako večne nedopísaná

kniha. Viem, že život je to najkrajšie, čím nás mohli naši rodičia obdarovať a záleží iba na nás, kam dospejeme. Keď prideme na osudovú križovatku, musíme sa vedieť rozhodnúť, kam pôjdeme. I teba v živote zasiahlo niekoľko ťažkých rán, ktoré zostávajú ukryté v duši človeka. A tak nám prezrad' svoje krédo či želanie do ďalšieho života.

Krédo som si vytvoril ešte na vysokej škole, keď som si na začiatku nebol istý, či existujem. A tak som si povedal, že človek môže síce v živote prehrať, ale musí sa vždy znovu postaviť a bojovať ďalej, pretože i prehry patria k životu. Život sa nedá žiť v alternatívach ani „len tak“, naoko.

■ Autor je básnik a rodák z Jaslovských Bohuníc, obce úzko spojenej so slovenskou a československou jadrovou energetikou – už mnoho desaťročí však žije v Prahe

Ing. Jozef BÁRDOŠ, CSc. sa narodil 15.3.1940 v Lipanoch na Slovensku. Jeho otec bol lekárom, matka učiteľkou. V roku 1954 vychodil osemročnú základnú školu v Lipanoch. Maturoval na Jedenástočnej strednej škole v Sabinove v roku 1957. Fakultu technickej a jadrovej fyziky na Českom vysokom učení technickom v Prahe absolvoval v roku 1962. Kandidátom matematicko-fyzikálnych vied (CSc.) sa stal roku 1978. Dlhé roky pôsobil v Ústave jadrového výskumu v Reži pri Prahe: v rokoch 1962 -1964 bol pracovníkom oddelenia experimentálnej reaktorovej fyziky a v rokoch 1964-1991 jeho vedúcim. V roku 1991 sa stal súkromným podnikateľom (viedol hotel a konferenčné centrum), od r. 2005 je na dôchodku.

Motto:

Niekedy chceme objaviť viac, než nám chce osud dovoliť. I keď v časopriestore vesmíru s prekvapením zistíme, že je to iba dávná túžba človeka poznávať. V tom nekonečnom priestore vesmírnych ciest nakoniec snáď pochopíme, či náš život mal tú správnu dimenziu porozumenia a lásky...

Čeština a slovenština patnáct let po rozdělení společného státu

■ Bohuslav Hoffmann

*Vzájemné vztahy těchto dvou slovanských jazyků ve středoevropském prostoru se rozhodli po jedné a půl dekádě od státoprávního oddělení prozkoumat někteří čeští a slovenští lingvisté a podat o tom zprávu na semináři, který na téma Čeština a slovenština: **vzájemné vztahy, rok 2007** uspořádaly v prostředí Slovenského institutu v Praze Jazykovědné sdružení České republiky a Kabinet slovakistiky Ústavu slavistických a východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.*

S některými z přednesených (nebo pro seminář připravených) referátů spolu s několika dalšími příspěvky na dané téma se mohou prostřednictvím zvláštního monotematického čísla **Jazykovědných aktualit**, informativního zpravodaje českých jazykovědců (roč. XLIV – 2007), seznámit i ti, kteří se semináře nezúčastnili.

Toto zvláštní číslo Jazykovědných aktualit redigované vědeckou tajemnicí Jazykovědného sdružení v ČR Janou Hoffmannovou a vedoucí Kabinetu slovakistiky Mirou Nábělkovou obsahuje příspěvky autorů z českých a slovenských vysokých škol – konkrétně z Hradce Králové (Jiří Zeman), Prešova (Miloslava Sokolová, Daniela Slančová), Olomouce (Květoslava Musilová), Ústí nad Labem (Patrik Mitter) a Prahy (Mira Nábělková). Jejich stati představují zajímavé čtení nejen pro všechny Slováky a Čechy, „kteří chcú o sebe vedieť viac“, ale zejména pro ty, kteří se chtějí dozvědět konkrétní informace o současném stavu česko-slovenského diskurzu i zkoumání česko-slovenských jazykových jevů. Příspěvky se týkají recepce slovenštiny v ČR a češtiny v SR, metodiky výuky češtiny a slovenštiny jako cizích jazyků, využití českého a slovenského národního korpusu, vzájemných překladů v internetové komunikaci, synchronního porovnání češtiny a slovenštiny v bulvárních denících apod.

Mnohostranné vztahy

Příspěvek J. Zemana podal přehled hlavních témat výzkumu češtiny a slovenštiny za posledních patnáct let. Referující poukázal na desítky odborných publikací a na jejich příkladě ukázal, že problematika češtiny a slovenštiny zasahuje do široké oblasti

žítí a soužití obou etnik – od běžného života až po prostředí školní, mediální, literárně-umělecké, vědecké i historické.

Stati a referáty v monotematickém čísle **Jazykovědných aktualit** ukazují, že vztah češtiny a slovenštiny lze patrně nejvýstižněji charakterizovat po linii generační. Mezi autory jsou ovšem určité rozpory: zatímco např. M. Nábělková charakterizuje současnou situaci na území ČR z hlediska mladé generace jako období „rozchodu“, resp. „vzdalování“ češtiny a slovenštiny, podle P. Mittera jde spíše o „vzájemné nepřibližování“. „Termíny“ M. Nábělkové podle P. Mittera „spíše odrážejí vztah obou jazyků na území ČR u střední a starší generace“ (s. 45).

V Mitterově příspěvku **Srovnání recepce slovenštiny v ČR a češtiny v SR** (opírá se o průzkum u vybraných vysokoškolských studentů v Banské Bystrici, Prešově, Nitře, Ružomberku, resp. v Ústí nad Labem, který byl proveden formou dotazníku) se dozvídáme, že studenti přicházejí do styku s „druhým“ sledovaným jazykem nejčastěji při poslechu populární hudby a při sledování mluvených pořadů v televizním vysílání nebo na internetu, a to v obou republikách. Osobní setkávání Čechů a Slováků se podílí na poznávání druhého jazyka přibližně z 50% (na Slovensku 54%, v Čechách 42%). Větší diference mezi ČR a SR výzkum ukázal u četby odborné literatury v druhém jazyce (v ČR jen 8%, v SR 66%) a při čtení beletristických děl včetně cizojazyčných textů přeložených do slovenštiny, resp. češtiny (v ČR pouze 6%, v SR 45%). O blízkosti či cizosti obou jazyků dotazníky vypověděly, že pro 74% českých respondentů je slovenština jazyk blízký a také pro 86% slovenských respondentů je čeština ja-

zykem blízkým. Čeští i slovenští respondenti by si také přáli (80% v obou republikách), aby výklady o slovenštině a češtině byly zařazeny do výuky na středních školách. To souvisí s názorem respondentů, že považují znalost češtiny, resp. slovenštiny pro sebe většinou za důležitou (slovenští studenti ze 75%, studenti čeští z 62%). Pokud by obě ministerstva školství (zvláště české) akceptovala tyto názory, lze předpokládat, že v českých zemích by se alespoň o něco zlepšila i četba odborné a umělecké literatury v slovenském jazyce, která je – jak jsme viděli – na úrovni velice tristní. Ale kdo ví? Vždyť žijeme na sklonku gutenbergovské éry v epoše internetové.

Internet a naše jazyky

Právě internetové česko-slovenské komunikaci se věnovala Mira Nábělková. Jaké je její zjištění? Konstatuje, že došlo k „oslabení plošnej percepčnej bilingválnosti“ (s. 57), v některých individuálních případech i k požadavku stáhnout slovenštinu z českých webových stránek, protože vnímání a čtení slovenského textu představuje pro mnohé mladé české čtenáře námahu, vyvolává nechuť a často i ignorování takového textu, který by mohl být pro ně tematicky zajímavý (s. 59). Současně však uvádí, že existují i odmítavé, ironické, až expresivní reakce na takové požadavky. Lze tedy možná shrnout, že internetová komunikace je svědectvím „zápasu“ o zachování prostoru česko-slovenské dvojjazyčné komunikace.

Konfrontaci názorů přináší i komunikace mezi redaktory webových stránek a jejich uživateli (čtenáři těchto stránek) o tom, zda by se měly např. na českých internetových stránkách překládat slovenské texty do češ-

15

Zpřítomněná historie

■ Jana Vlčková

Oblastní muzeum v Chomutově zorganizovalo koncem loňského roku *výstavu o životě obyvatel zaniklé obce Přísečnice na Chomutovsku*. Výstava dokumentuje obec v dobách, kdy bylo její jméno „Přísečnice“ známé mezi hudebníky i za hranicemi Evropy, a to v období od poloviny 18. století až do konce II. světové války.

tiny. Tento dialog se realizoval prostřednictvím anket. Z tohoto hlediska byla pozoruhodná anketa na stránce www.potterweb.cz, v níž 80% (120 ze 151) účastníků ankety rozhodlo o tom, že se nebude zakládat ani dvojjazyčný web, ani se nebudou překládat slovenské články do češtiny a že je tedy zbytečné hledat překladatele slovenských článků. Jiná internetová anketa ukázala, že pětinu až čtvrtinu návštěvníků české stránky www.abclinuxu.cz tvoří Slováci, 57% ostatních slovenština nevnadí, čtou slovenské texty na internetu bez potíží, ovšem 18% přiznává, že knihu by nepřečetli.

M. Nábělková v závěru konstatuje, že „konkrétné anketové prieskumy realizované v istých českých internetových spoločenstvách ukázali, že akokoľvek sú hlasy tých, ktorí sa dožadajú prekladov zo slovenčiny do češtiny, nástojčivé a neodbytné, percentuálne zastúpenie takýchto návštevníkov sledovaných stránok je v porovnaní s tými, ktorí prítomnosť slovenských textov neodmietajú, relatívne malé. V každom prípade sa však ukazuje, že aj keď musíme počítat s tým, že časť českej spoločnosti v súčasnosti odmieta slovenčinu ako „alternatívny“ komunikačný kód vo svojom prostredí, iná, nemalá časť Čechov v opozícii oproti týmto tendenciám, zastáva ďalšiu existenciu dvojjazykovej česko-slovenskej komunikácie v rozličných sférach“ (s. 77).

Obdobně jsme si počínali i my v tomto dvojjazyčném česko-slovenském příspěvku. Věřme, že budoucnosti vztahu češtiny a slovenštiny podobné semináře jen a jen pomohou.

■ **Autor je jazykovědec**

Dobové fotografie a dokumentace pro výstavu jsou celoživotní prací bývalé obyvateľky obce Eveline Millerové, roz. Sägnerové. Ačkoli žila celá léta v Mnichově, snažila se o to, aby poklady jejího rodného sídla nezůstaly ukryty pod přísečnickou vodní nádrží. Čtyři roky po její smrti se podařilo jejímu manželovi Hansu Müllerovi tuto sbírku poprvé vystavit.

Název výstavy „Přísečnice hudební – hudba jako umění a obživa“ má svůj stín, za kterým se skrývá kus minulosti, která připomíná román. V polovině 19. století došlo v Přísečnici k úpadku těžby stříbra a po dvou nešťastných požárech se městečko ocitlo v nouzi. Podle dochovaných materiálů se jeho obyvateľka, jménem Anna Maria Görnerová vydala v roce 1764 do světa za obživou s harfou, kterou dostala darem z Lipska. Touto cestou pak kráčely i další přísečnické dívky, a to už ve věku 11 až 12 let. S tzv. „lehkými“ harfami v lněném pytlí na zádech vydělávaly peníze pro celou rodinu. Do Přísečnice se postupně dostávaly i jiné hudební nástroje, a tak začaly vznikat kapely, většinou dámské. Zmiňuje se o nich i spisovatel Karel May v románu „Z Bagdádu do Cařihradu“. Na počátku předminulého století byly v městečku kapely i s čtyřiceti hudebníky. Výstava ukazuje unikátní notové záznamy, fotografie hudebníků a kapel i jejich slavnou hudební minulost po celém světě, dokonce i v Číně nebo Japonsku.

Ve 30. letech XX. století začala živou hudbu vytlačovat moderní technika v podobě zvukového filmu, gramofonu a rádia. Zánik přísečnických hudebníků dovršila světová válka. V roce 1945 se v Přísečnici zavřela světově proslulá hudební škola a obyvatelé městečka byli odsunuti do Německa. Kolem roku 1975 se zde již započalo s výstavbou vodní nádrže a městečko bylo zaplaveno vodou.

„Po roce 1989 jsme sem začali z Mnichova jezdit opět. Poznat lidi, navazovat nová přátelství. Měli jsme to tu rádi. Brzy jsme dostali kontakt i na Oblastní muzeum v Chomutově, kterému jsme darovali naši celou sbírku,“ řekl Hans Müller. „Přísečnice hudební“ výstava už proběhla i v německém Marienbergu.

Organizátoři výstavy chtějí udělat vše proto, aby ji viděli i další města v Čechách a na Slovensku, zejména ty s německými tradicemi. Pevně věří, že nezůstane ukryta v depozitářích.

■ **Autorka je novinářka, žije v Chomutově**

Foto: autorka

Iniciátor výstavy Hans Müller

Přísečnický dámský orchestr „Pariser Chic“ v r. 1913 s ředitelkou Hanni Enzmannovou

Milan Rúfus po smrti – nesmrteľný

■ Jozef Čertík

V nedeľu 11. januára 2009 naposledy vydýchol básnik, prekladateľ, esejista a dlhoročný vysokoškolský pedagóg FF UK v Bratislave Milan Rúfus. *Verejnosc sa s ním rozlúčila 18. januára vo Veľkom evanjelickom chráme v Bratislave.* Básnik sa narodil 10. decembra 1928 v Závažnej Porube pri Liptovskom Mikuláši.

M. Rúfus bol najmä básnickou tvorbou v slovenskej, ale aj európskej kultúre (prostredníctvom prekladov) prítomný vyše polstoročia – teda presne od roku 1956, keď vydal básnický debut *Až dozrieme*. Druhú zbierku *Zvony* vydal v roku 1968 až po dvanásťročnej odmlke. Jeho posledným dielom bola *Vernosť* z roku 2007. Stala sa jeho sedem-

nástym básnickým titulom. Okrem toho prebásnil slovenské ľudové rozprávky pre detských čitateľov (*Knihá rozprávok, Sobotné večery, Rozprávočka veselá, zostaň ešte s nami* a i.) a vytvoril aj viaceré duchovne zamerané detské knižky – za všetky spomeňme aspoň *Modlitbičky, Pamätníček, Modlitby za dieťa*.

Súbežne s básnickou tvorbou písal eseje o zmysle a podstate kultúry a najmä literatúry (*Človek, čas a tvorba* – 1968, *Štyri epistoly k ľuďom* – 1970).

Jeho vzťah k veľkým slovenským maliarom XX. storočia sa prejavil v početných knihách básní inšpirovaných a vydaných spolu s obrazmi, grafikami alebo kresbami významných maliarov, akými boli Ľudovít Fulla, Miloš Alexander Bazovský, Ernest Špitz a i. Poslednou takto zameranou knižkou boli básne inšpirované obrazmi Vladimira Kompánka (*Počom to chodíme*, 2003).

Okrem toho, že sám bol skvelým prekladateľom (prekladal J. K. Tyla, S. Jesenina, M. J. Lermontova, H. Ibsena, F. Hrubina, A. S. Puškina, J. Čareka a i.), boli i jeho básne a výbery z diela preložené do viacerých jazykov (do češtiny, poľštiny, gruzinčiny, ruštiny, bielorusťiny, taliančiny, ukrajinčiny, španielčiny, angličtiny, francúzštiny, nórčiny, fínčiny, slovinčiny, maďarčiny a i.)

Niektorí kritici o Majstrovi tvrdili, že k nám hovorí s pátosom a z výšky, pričom naznačovali, že tou výškou môže byť profesorská katedra; iní – že by ňou mohla byť kazateľnica a ďalší mu vyčítali, že sa štylizuje do úlohy „hovorca Boha“. Jediné, čo netvrdili a nemôžu tvrdiť je, že hovorí z politickej tribúny, pretože toto tvrdenie už na prvý pohľad neobstojí.

V literatúre minulého storočia patril k nemnohým básnikom, ktorí si od dobových politických teórií a praxe držali vedomý a prísny odstup. Pravda, bol to odstup vyplývajúci z poznania, nie z predpojatosti. Lebo aj on bol v mladosti vtiahnutý do „dobových tan-

cov“, aby do nich nazrel, včas z nich vystúpil a – použijeme jeho slovné spojenie – vydal svedectvo. Rúfus si vytvoril odstup preto, aby zostal tým, kým chcel vždy byť: básnikom. A tak sa stal básnikom, ktorý na nás nehrmel z výšky, ale prihovárал sa nám z hĺbky. Z hĺbky kultúrnej pamäte ľudstva, národa a individua. A hlas prichádzajúci z hĺbky má iný zvuk, lebo prináša iný obsah i hodnoty. Obsah a hodnoty, na ktoré sme pozabudli alebo sme ich – na našu škodu – začali považovať za prekonané, nečasové, neaktuálne.

A hoci M. Rúfus vyšiel vo svojej tvorbe z hodnôt krajových, lokálnych, teda z Liptova (jeho témou a inšpiráciou boli roľníctvo, vedel zahliadnuť pod jedinečným, lokálnym, folklórnym povrchom aj ich univerzálnu podstatu a hĺbku, ich osudový ľudský a kultúrny, kresťanský rozmer. Rovnako tak sa vedel orientovať a pohybovať aj v univerzálnych, všeludských kultúrnych hodnotách a v básňach hľadal odpovede na základné otázky: kto je človek, čo je krása, čo je umenie, čo je pravda, čo je sloboda? Výrečne o tom hovoria básne *Michelangelo, Dejepis, Sloboda, Studňa* z jeho ťažiskovej zbierky *Zvony*.

Dlhodobou patril – a iste bude patriť – k najčítanejším a najrecitovanejším súčasným básnikom. Nestalo sa tak automaticky, Rúfus o poézi a jej čitateľovi nielen rozmýšľal, ale vedome sa usiloval o poéziu, „ktorá by tlmočila človeka vôbec i človeka tohto storočia a vedela to urobiť tak, že by oslobodila moderné umenie z jeho takmer osudového zakliatia: izolovanosti z toho, že je umením pre elitu. Nevie, či je to možné, ale veľmi by som si to priať. Je mi úzkou z priepasti medzi básnikom a jeho publikom.“

■ Autor je novinár a literárny kritik, roč. 1950, žije v Bratislave
Foto: archív

Milan Rúfus

Sloboda

*Všetko je tu už pred tebou. I ty,
Sekera v kláte pevne zaťatá.*

A voda v studni.

*Defenestrováný
už predtým, než si vládl,
vo výslužbe už predtým než si žil,
posunuješ si svoje malé vláčky,
pozorne, aby sa nám nestalo
veľké železničné nešťastie.*

*Oddávna vieš, že musíš priať hru.
Je príliš vážna.*

*A, čo je pravda? Hraj,
ži, môj Quijote, už sa nepýtaj.
A neutekaj. Hraj, lebo sa stane
veľké nešťastie.*

Řeč prostoru

Profil literární kritičky Anny Valcerové ■ František Všeticka

Jsou spisovatelé a teoretici, jejichž zájmové a profesní rozpětí je nebývale široké; mezi ně patří mimo jiné také Anna Valcerová, rozená Bacigálová. Je básnířkou, literární vědkyní, kritičkou, komparatistkou, teoretičkou překladu, překladatelkou, editorkou a v neposlední řadě vysokoškolskou učitelkou (vyučuje na Filozofické fakultě Prešovské univerzity).

Najít v tomto uměleckém a odborném rozptylu nějaký jednotící prvek se jeví na první pohled jako zcela nemožné. Přesto však takový prvek existuje – je jím prostor, vnímání a pociťování prostoru. Valcerová v jedné stati o poezii Pavla Horova píše: „Priestorová charakteristika je nevyhnutným komponentom každého obrazu sveta.“ To jest také člověka, a v každém případě rovněž obrazu Anny Valcerové.

Kategorie prostoru je častým námětem odborných prací Valcerové, avšak prostor sám (často výjimečný prostor) formoval budoucí teoretičku už ve svém mládí. Narodila se sice v Bratislavě (v roce 1948), vyrůstala však v Tatrách, v Tatranské Lomnici, kde byli zaměstnáni oba její rodiče. Tatranská příroda, zejména její výškové rozdíly, ji fascinovaly natolik, že ještě po letech se tato fascinace prostorem promítla do její poezie. V básnickém debutu nazvaném „Vo vyhni“ (vyšel ještě pod jejím dívčím jménem) má báseň „Bielovodská dolina“, v níž je jednoznačně zdůrazňováno směřování vzhůru, do nadoblačných výšin:

*Keď trpký úškrn samoty ma straší
a cerí na mňa dravé pichliače,
keď nepomáha ani barón Prášil,
izba sa ježí, všetko je v nej inakšie,*

*Iudia sa zdajú výsmešní a slizkí,
kopia sa ako riedke hmly,
prijmite ma zas, nadpozemské výšky,
môžem sa ešte vo vás skryť?*

*Vďaka vám, že ste boli takí,
vyhnali ste ma do výšin,
akýsi zázrak rozbil mraky,
velebu od dna odlíšil.*

Z Tater do Kroměříže

Pobyt v Tatrách byl pak nejdennokrát vystřídán s pobytem v moravské Kroměříži, kde dívka s oční vadou navštěvovala Oční školu, oplývající vynikajícími odborníky. Je to rovněž prostorová záležitost, neboť touha po dokonalém zraku je u ní spjata s touhou po uchopení pros-

toru, po plném a bezesbytkovém proniknutí do všech jeho i nejskrytějších sfér. Jednou ze sfér, jež si teoretičku podmanily, byly prostory kroměřížské zámecké zahrady, kam frekvenci školy chodili na pravidelné vycházky. Jen ten, kdo prošel a probrouzдал tuto zámeckou zahradu až do jejích málo schůdných zákoutí k řece Moravě, je schopen pocítit a prožít její zvláštní a nevidané prostorové dimenze.

Prostor je však také námětem literárně teoretických prací Anny Valcerové. Poprvé poněkud nesměle se tak stalo v recenzi Ondrušovy skladby „Klak“ (Nové slovo, 1970), v němž se pokusila zmapovat prostorové realie v poezii tohoto člena trnavské skupiny. Později se k tomuto obecnému tématu ještě dvakrát vrátila a v obou případech tak učinila v rozměrnějších statích. Nejprve v práci o prostoru v poezii Miroslava Válka (Slovenská literatúra, 1973), následně potom v pojednání o výstavbě prostoru v poezii Pavla Horova (sborník „O diele Pavla Horova“, 1980). Dávne zážitky se tak promítly do tkáně básní a jejich prostřednictvím do stroze odborných prací.

Rým jako můstek mezi světy

Těžiště práce A. Valcerové tkví především v teorii překladu, kde vychází zejména z poznatků Jiřího Levého a Antona Popoviče. Stěžejním dílem z této oblasti je kniha „Vztah významu a tvaru v preklade poezie“, v níž interpretuje překlady básní Andreje Vozněsenského do slovenštiny a češtiny. Podstatná část této publikace se zaměřuje na Vozněsenského rým a na rým jeho slovenského a českého překladatele. Rýmu přikládá Valcerová dokonce takový význam, že do práce pojala i rozsáhlý rýmovník ruského básníka, resp. rýmovníky obou překladatelů. V pojmání rýmu vychází autorka z pojetí Viliama Turčányho, jenž zastává názor, že rým je vertikální metafora. Řekneme-li vertikální, znovu se ocitáme v prostorových dimenzích. Rým je však ještě něčím více, je to zvukové prostorové pouto mezi dvěma slovy, a tím i mezi dvěma často vzdálenými světy. Autorčina

tendence k výkladu rýmu je tak opět spjata s prostorovým vnímáním.

V prosinci roku 2006 hostovala profesorka Anna Valcerová na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Při té příležitosti navštívila rovněž nedaleký Svatý Kopeček a pozastavila se před domkem, v němž kdysi u prarodičů pobýval Jiří Wolker. Básniřka se tak ocitla na posvátném místě, odkud je nádherný pohled do prostorné hanácké roviny, jež se táhne zdánlivě nekonečně daleko, třeba až ke Kroměříži, do jeho luzných zámeckých zahrad. Před básniřkou tak tkvěl prostor, neznámě známý, který již několik desítek let před ní vyjádřil ve své vznošené básni ten, jenž se kdysi léčil v Tatranské Poliance. V té Tatranské Poliance, v jejíž blízkosti vyrůstala ona sama. V daném okamžiku se tak alespoň na chvíli spojily a protly dva vzdálené a přece tak blízké prostory.

■ *Autor je členem KSK a emeritním literárním teoretikem, žije v Olomouci*

Foto: Jiří Nosek

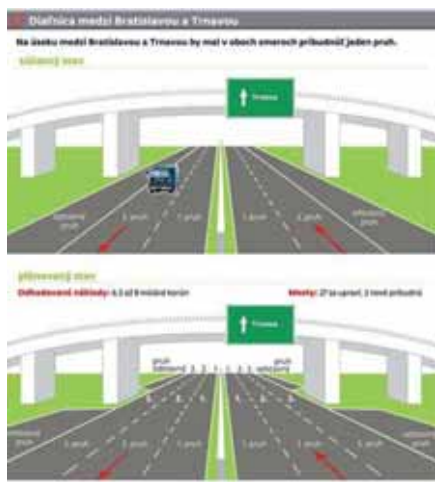
Bratislava plánuje autostrádny obchvat

■ Marián Babic

Príjazdové cesty do Bratislavy zažívajú každodenný kolaps. Aj keď prístup z diaľnice D2 od hraníc s Českou republikou je už jednoduchší – vďaka tunelu Sitina – v poslednom období sa výrazne zhoršila dopravná situácia pri príchode do mesta z autostrády D1 od Senca. Dopravní plánovači si preto vyhrnuli rukávy.

Križovatka Ivanka pri Dunaji

Rozšírenie trasy medzi Bratislavou a Trnavou v plánoch architektov

Prvou a skorou pomocou by malo byť rozšírenie diaľnice D1 z Bratislavy cez Senec do Trnavy – práce sa začnú už v apríli. Tento smer je v súčasnosti najkritickejší, za čo môže rozsiahle budovanie rezidenčných štvrtí v prímestských lokalitách na východ od Bratislavy. K tomu sa však pridáva aj čoraz intenzívnejšia kamiónová doprava, ktorá na diaľnici hustne s veľkým ekonomickým rozmachom Slovenska a príchodom veľkých investorov do Žiliny, Trnavy či Nitry. Okrem toho v tomto smere rastú aj nové logistické centrá, ktoré si vyžadujú ďalšiu automobilovú dopravu. Cesty do západnej Európy však z tejto oblasti vedú len cez Bra-

tislavu. Podľa predsedu Bratislavského samosprávneho kraja Vladimíra Bajana tvorí tranzitná doprava takmer polovicu dopravy cez mesto.

Rozšírenie diaľnice D1 z Bratislavy do Trnavy na šesť pásov by malo trvať len rok. Obmedzujúcim prvkom sú pochopiteľne mosty nad diaľnicou a násypy na jej stranách. Preto sa hľadajú rezervy v rámci samotnej stavby. Spochívajú o. i. v čiastočnom odstránení stredovej trávnatej plochy, ukrojení krajníc a zúžení jazdných pruhov. V prvej etape sa má prestať odstavňý pruh na jazdný a popri ňom vytvoriť nový odstavňý pruh. V druhej etape dôjde k uzavretiu rýchleho pruhu v oboch smeroch a začnú sa práce v strede diaľnice. Upraviť sa však musí aj 16 mostov na diaľnici a 11 nadjazdov nad ňou, pričom pribudnú aj dva nové. Realizácia tohto projektu za 19,92 milióna eur je však len dočasným riešením.

Autostráda D1 v úseku Bratislava – Trnava bude totiž potrebovať výmenu celej vozovky za betónovú, čo znamená odstavíť jeden smer jazdy. To sa môže stať po tom, keď bude k dispozícii náhradná prepravná kapacita. Tá má vzniknúť rekonštrukciou starej 14-kilometrovej cesty z Bratislavy do Senca, ktorá sa stane štvorprúdovou. Vybudujú sa aj obchvaty pri obciach Veľký Biel a Bernolákov. To však bude hotové až o osem rokov. Vtedy sa bude môcť začať premena diaľnice D1 na plných šesť prúdov pohodlnej širokej komunikácie s kvalitným povrchom, čo je vzdialená budúcnosť. Treba však dodať, že ani tieto kroky úplne nevyriešia vytváranie kolón. Problémom zostáva diaľničné spojenie v samotnom meste. Kritickým lievikom je už dnes Prístavný most, ktorý sa nedá rozšíriť. Podľa predbežných statických posudkov totiž vyššiu záťaž ako doterajšiu neunesie.

Rodí sa autostráda D4

Definitívne riešenie poskytnú až tzv. nulý obchvat Bratislavy, ktorý bude tvoriť autostráda

s označením „D4“. Príprava príslušného projektu sa začala v roku 2001 v súvislosti s výstavbou priemyselného parku Záhorie, kedy vznikla potreba spojiť jeho areál (pri Malackách) so závodom Volkswagen v Devínskej Novej Vsi. Výstavba križovatky s diaľnicou D2 s názvom „Stupava-juh“ sa začala už vlni. Viac sa už však urobilo na opačnom konci budúceho obchvatu – vybudoval sa totiž krátky, približne dvojkilometrový úsek D4 od slovensko-rakúskych hraníc po mimoúrovňovú križovatku Jarovce, kde sa dopravne križi s diaľnicou D2 v smere Bratislava – štátna hranica s Maďarskom.

Celková dĺžka D4 má byť približne 50 kilometrov, pričom jej príprava je rozdelená na štyri samostatné časti. Po už existujúcom úseku po križovatku Jarovce bude nasledovať ďalší s dĺžkou 23 kilometrov, ohraničený Podunajskými Biskupicami, Mostom pri Bratislave, Letiskom M. R. Štefánika a Ivanou pri Dunaji, až po ďalšiu diaľničnú križovatku Ivanka-sever. Druhý úsek s dĺžkou 18,5 kilometra povedie od tejto križovatky územím východne od Vajnora a bude pokračovať v dotyku s mestskou časťou Rača. Ďalej prekoná masív Malých Karpát najdlhším tunelom na Slovensku, ktorý bude dlhý až desať kilometrov a následne bude prechádzať územím severne od obce Marianka po Stupavu. Nasleduje úsek s dĺžkou 3,2 kilometra od Stupavy po Devínsku Novú Ves cez už spomínanú križovatku Stupava-juh. Štvrtá, 3,5-kilometrová časť povedie od Devínskej Novej Vsi po štátnu hranicu s Rakúskom v oblasti Marcheggu.

Veľkolepý projekt si vyžiada asi miliardu eur, zrejme s využitím európskych fondov. Konkrétne z projektu Stredoeurópskeho dopravného koridoru (CETC), ktorý má spojiť Baltik s Jadranom. Jeho iniciátormi je švédsky kraj Skane a tri západné vojvodstvá z Poľska; pridali sa však už aj ďalšie, vrátane Bratislavského a Trnavského samosprávneho kraja.

Možností diaľničného spojenia je pritom viacero. V česko-slovenskej relácii si konkuruje diaľničná trasa z Poľska cez Moravu do Břeclavi a potom Rakúskom cez Viedeň a Štajerský Hradec (Graz) do Záhrebu. Na slovenskej strane by sa dali využiť hneď dve cesty. Prvou je nadviazať na moravský projekt a pokračovať existujúcou diaľnicou z Břeclavi do Bratislavy. Druhou – využiť budované diaľničné spojenie s Poľskom D3 po Žilinu a od Žiliny diaľnicu D1 údolím Váhu po Bratislavu. Od metropoly by potom bolo už len jedno pokračovanie v Maďarsku cez mestá Ráb (Győr) a Kamenec (Szombathely) do chorvátskeho Varaždínu a Záhrebu až k Jadranskému moru. Bratislava má záujem, aby z týchto veľkých európskych plánov nevypadla. Podporu pre svoj postoj chce získať od zainteresovaných maďarských a poľských žúp, ktoré by „moravský“ severojužný ťah takisto obišiel. Ďalším problémom je technická náročnosť stavby D4. Veď okrem tunela popod Malé Karpaty sa majú vybudovať ešte ďalšie dva – Zálesie (805 metrov) a Ivanka pri Dunaji (395 metrov). A len na úseku križovatka Jarovce – križovatka Ivanka-sever by malo vyrásť osem mimoúrovňových križovatiek a 46 mostov vrátane ďalšieho dvojkilometrového mosta cez Dunaj za Slovaftom. To všetko predĺži čas výstavby.

Odborníci diskutujú

Otvorené je zatiaľ aj vedenie trasy na východe mesta. Od počiatku sa počítalo s niekoľkými trasami. Aj v prípade tunela medzi Račou a Mariankou, ktorý sa napokon bude stavať, existujú stále dva varianty. Všetko to vyplýva z obáv obyvateľov zo zhoršenia životného prostredia zvýšením hluku a exhalátov. Na druhej strane starostovia obcí Vajnory, Malinovo a Ivanka pri Dunaji podporili variant cez Pezínok a Rovinku, aby dostali hustú premávku mimo svoje obce. Argumentujú aj tým, že pri súčasnom tempe rastu Bratislavy a prímestských obcí hrozí, že o desať rokov sa bude nulový okruh opäť nachádzať v obývaných štvrtiach.

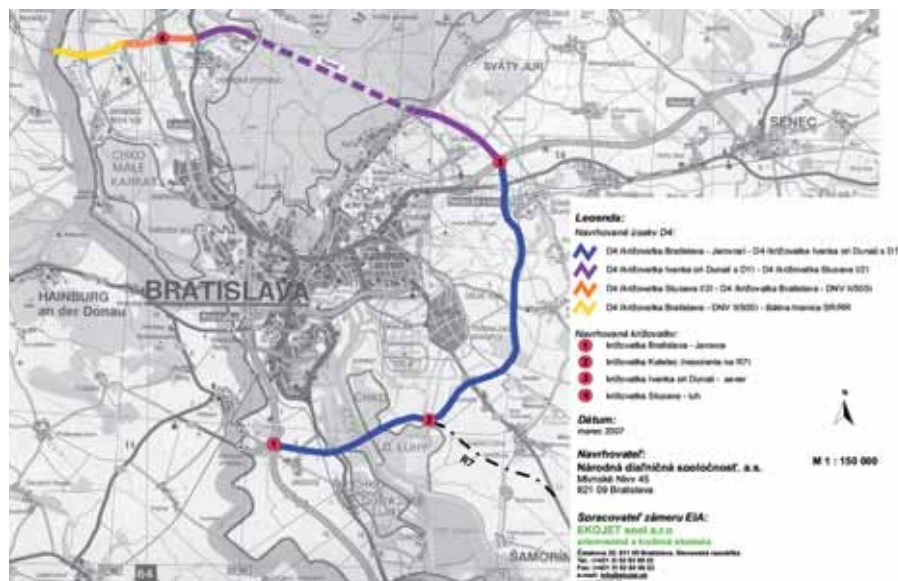
Závažné sú aj pripomienky ochranárov životného prostredia. Súhlasia síce s názorom, že tranzitná doprava by mala obchádzať Bratislavu, ale sú proti tomu, aby sa tak stalo cez chránené územia. A tých je v oblasti výstavby diaľnice D4 neúrekom. Začínajú sa už na hranici s Rakúskom na rieke Morave, kde sa v blízkosti výstavby nachádza Chránená krajinná oblasť Záho-

rie. Na oboch koncoch tunela popod Malé Karpaty žije veľa divokej zveri, ktorá by mohla doplatiť na pokračujúcu industrializáciu. Na račianskej strane sa nachádzajú zase chránené vinice a neďaleko trasy je biosférická rezervácia Jurský Šúr. Na južnej strane, v okolí Dunaja, zas diaľnica povedie okolo chránenej krajinnnej oblasti Dunajské luhy. Celý proces posudzovania vplyvov diaľnice na životné prostredie nie je preto ešte ukončený. Rovnako tak treba dotiahnuť majetkové otázky súvisiace s výkupom pozemkov.

Podľa investora – Národnej diaľničnej spoločnosti – by sa výstavba prvého úseku diaľnice D4 (križovatka Jarovce – križovatka Ivanka-sever) mohla začať v rokoch 2012 – 2013, pričom s ukončením sa počíta v roku 2016. Celé dielo bude slúžiť verejnosti asi o desať rokov. To je pomerne dlhý čas, takže dopravný vývoj si možno vynúti mimoriadne kroky, ktoré výstavbu urýchlia.

.....
 ■ Autor je novinár, žije v Bratislave
 Vizualizácia: HBH Projekt, spol. s r. o.

Poloha diaľnice D4 v koridore nulového cestného okruhu Bratislavy

Najpravdepodobnejšia trasa autostrády D4

Rok 2008 – je za nami kus práce

■ Helena Nosková

Správa o plnení projektu Klubu slovenskej kultúry v roku 2009, ktorého obsahom boli programy pre deti, žiakov a stredoškolských študentov. Projekt bol financovaný z prostriedkov Ministerstva mládeže, školstva a telovýchovy ČR, ako aj bratislavského Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Projekt sa zamerával na kultúrno-vzdelávaciu činnosť detí a mládeže vo voľnom čase a týkal sa tak českej majoritnej časti spoločnosti, ako aj slovenskej menšiny. Cieľom jednotlivých akcií bolo – spôsobom vhodným pre danú vekovú kategóriu – priblížiť súčasnú Slovenskú republiku, jej kultúru, reálie a jazyk.

Hlavným cieľom projektu bolo osloviť tých, ktorí majú záujem na zachovaní povedomia o príbuznosti slovenského jazyka s českým a na uchovaní jeho zrozumiteľnosti. Projekt využili deti, rodičia a pedagógovia v oblastiach s určitým percentom slovenskej – aj keď do značnej miery už integrovanej – populácie, deti z národnostne zmiešaných manželstiev, rovnako ako české deti inklinujúce k nenáročnému zvládnutiu slovenčiny. Projekt mal dve časti: hovorenú a písanú s výtvarnou zložkou.

Hovorenou formou boli pripravené režirované slovensko-české programy v Klube slovenskej kultúry, Slovenskom inštitúte, mestských knižniciach a školách. Písanou formou zase Orišek – Orišek, príloha časopisu Listy. Nechýbali v nej detské texty, obrázky, hádanky, kreslené príbehy.

Východiskom projektu bola skúsenosť, že v 90. rokoch sa zmenila veková štruktúra Slovákov v ČR a rozdelením Českosloven-

ska došlo k obmedzeniu dovedy bežných, intenzívnych a plynulých kontaktov v rámci spoločného štátu Slovákov a Čechov. Preto projekt vytváral platformu pre deti v Českej republike, ktoré si chcú udržiavať kontakt so slovenským prostredím.

Projekt pokračoval aj v stretávaní pražských stredoškolákov, a to už na V. konferencii študentov stredných škôl, tentoraz na tému „Československo – zaniknutý štát v strede Európy a jeho národnostné menšiny“. Téma bola zameraná mnohostranne, nielen na vzťah Slovákov a Čechov, ale na všetky menšiny v Čechách a na Slovensku.

Deti – vďační poslucháči

Pre materské školy a prvý stupeň základných škôl dramaticko-rétorická sekcia KSK v spolupráci s občianskym združením „Bonafide“ pripravila a osemkrát odohrala bábkové česko-slovenské dvojязыčné pásmo „Rozprávajme si rozprávku“. Polhodinové predstavenie hrali slovenskí herci Mestských divadiel pražských. Súčasne bolo doplnené o detské súťaže v hľadaní významu slovenských slov a ich českých ekvivalentov. Najlepších účastníkov súťaže organizátori odmenili česko-slovenským leporelom „Praha město věží – Praha mesto vežaté a Bratislava, mesto na Dunaji“. Leporelá napísali a namaľovali členky nášho klubu. Pútavou formou približuje deťom predškolského veku pražské a bratislavské historické pamiatky. Škôlky a základné školy v krajoch s vyšším percentom slovenskej detskej populácie získali ako dar aj „Slovenské ľudové rozprávky“ Pavla Dobšínskeho so zrkadlovým česko-slovenským textom, ktorý autorka upravila pre dramatizované čítanie. Súčasťou knihy, ktorú v rámci projektu Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy ČR vydal Klub slovenskej kultúry, sú dve CD-platne s nahrávkami slovenských rozprávok, ktoré môžu učiteľky materských a základných škôl použiť pri výklade rozdielov českého a slovenského jazyka.

Dramaticko-rétorická sekcia pripravila pre deti materských škôl a pre žiakov aj veselý vzdelávací program „S básničkami, pesničkami do rozprávky poďte s nami“, na motívy diel básnika Františka Hrubína. Program bol v slovenskom jazyku. Vo veselých scénkach sa striedali maňušky s bábkami a vystúpeniami hercov, ktorí hrali, recitovali, spievali a predvádzali deťom rôzne zručnosti, dávajúc im hádanky a žartovné úlohy. Deti sa na programe aktívne zúčastnili; sami sa hrali s bábkami a opakovali si riešenie hádaniek, ktoré sa naučili. Program sa končil výtvornou alebo slovnou súťažou. Najlepší jedinci boli takisto taktiež odmenení leporelom, knihami či zvukovými nahrávkami rozprávok alebo inými darčekom. V priebehu roka sa tento program uskutočnil desaťkrát – jednak v priestoroch Slovenského inštitútu, jednak v pražskom Dome národnostných menšín DNM a niekedy aj priamo v materských škôlkach.

Jeden cieľ, rôzne formy

V spomenutom Dome národnostných menšín niekoľkokrát účinkovalo aj divadielko Piškót, ktoré malo na programe rozprávku Petra Stoličného „O Princeznej a Polepetkovi“, inscenáciu „Mrazík“ a ekologické pásmo „Strom života“.

Klub slovenskej kultúry pripravil pre deti aj „Čarovné popoludnie s Mikulášom – ne-sieme vám noviny“. Program sme predstavili dvakrát.

Dramaticko-rétorická sekcia v spolupráci s Dokumentačným a múzejným strediskom slovenskej menšiny pripravili pre II. stupeň základných škôl a stredoškolákov niekoľko literárnych pásiem. Žiaci stredných škôl navštívili pásmo „Slovensko v Československu v 20. storočí“. V pásme sa oboznámili s históriou i kultúrou Slovenska. Osobitná pozornosť bola venovaná Dominikovi Tatarovi a Jaroslave Blažkovej, ako aj priblíženiu politickej a spoločenskej atmosféry na

R. Pomajbo a V. Kučerová čítajú slovenské rozprávky

Slovensku v XX. storočí. Šlo o rozbor vplyvu jednotlivých období na diela slovenských spisovateľov a ich prekladateľov do češtiny. Každý mesiac sa v základnej škole na Voršilskej ul. v Prahe 1 uskutočnilo detské popoludnie pod názvom „Výtvarne pracovať s deťmi“, ktoré vedie školená výtvarníčka Zuzana Štancelová. Deti kreslili návrhy bábok, ktoré potom rezbár podľa ich návrhu aj zhotovil. Deti ich potom maľovali rôznou technikou, príp. obliekali. Pripravili z nich potom predvianočnú výstavu.

Dobré výtvarné práce boli zverejnené v detskej prílohe „Oriešok“, ktorá je súčasťou mesačníka „Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť.“ V prílohe sa nachádzal česko-slovenský komiks, slovenská rozprávka so slovníčkom, krížovka, hádanky. V priebehu roka študenti stredných škôl viackrát navštívili Dom národnosti v Prahe, kde si vypočuli pásmo o slovenskom zvykoslovnom cykle v kontexte strednej Európy s ukázkami ľudových hier, kolied, riekaniek a pranostiek. Vypočuli si takisto prednášku o národnostných menšinách v Československu. S týmito pásmami sa potom členovia Klubu slovenskej kultúry predstavili aj v ďalších mestách – do Teplic, Liberca, Králik, Karlových Varov a Skutče.

V druhej polovici roka pripravili – a v spolupráci s piatimi gymnáziami z ČR a SR aj uskutočnili – V. konferenciu stredoškôľakov s tematikou „Československo – zaniknutý štát

v strede Európy a jeho národnostné menšiny“. Klub slovenskej kultúry vypísal päť tém k „osmičkovým“ rokom pre napísanie esejí, úvah, poviedok, básní, elégií atď. – žánrová rozmanitosť nebola nijako obmedzená. Šlo o roky 1348, 1918, 1938, 1948 a 1968.

Solidné vedomosti študentov

Konferencia, na ktorej sa čítali práce a diskutovalo o prácach vyhovujúce zadaným kritériám, sa konala 12. decembra 2009 v Dome národnostných menšín. Terminom na odovzdanie študentských prác bol 25. november. Potom ich v priebehu krátkej doby hodnotila odborná komisia, zložená z pedagógov a historikov. Vo dvoch vekových kategóriách bolo ocenených 15 prác. Mladšiu vekovú kategóriu tvorili žiaci osemročných gymnázií (kvarty a kvinty), kým staršiu vekovú kategóriu zase študenti septimy-oktávy. Študenti z libereckého gymnázia najlepšie ukázali schopnosť pracovať s informáciami a očitými svedkami; výsledkom bolo spracovanie témy v zaujímavých a myšlienково odvážnych poviedkach. Na vysokej úrovni bola aj grafická a výtvarná stránka odovzdaných prác. Študenti z gymnázia J. Seiferta a gymnázia Jana Neruda napísali niekoľko zaujímavých básní, študenti z gymnázia Na Vífaznej pláni sa venovali zase ústnej histórii so vzťahom k roku 1968. Zaujímavý prístup zvolili študenti z Králik, ktorí v rokoch končiacich sa číslicou „8“ hľadali vlastné „malé“ dejiny – rodiny, kraja, mesta.

Práce, ktoré budú postupne publikované v mesačníku Klubu slovenskej kultúry „Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť“. Práca odbornej poroty, priebeh konferencie, ako aj diskusia k jednotlivým prácam ukázali, že vedomosti detí o Československu a Slovensku, resp. slovenskej histórii postupne zanikajú. Zachovávať a rozširovať si ich len tí študenti, ktorí sa cítia so Slovenskom spojení prostredníctvom predkov, hoci i vzdialenejších. Záujem o Slovensko vzrastá u tých študentov, ktorí Slovensko navštívili a poznali jeho prírodné krásy, ľudí a kultúru. Pásmo, programy a rôzne prednášky v slovenskom jazyku, o ktorých sme hovorili vyššie, jednoznačne ukázali, že študenti slovenčine dobre rozumejú a len tu i tam sa vyskytne slovo, ktorého význam nepoznajú a nepochopia z kontextu. Redakcia mesačníka „Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť“ v hojnej miere publikuje články o modernej slovenskej histórii, literatúre, slovenských osobnostiach, kultúre i reáliách formou, ktorá je prístupná aj stredoškôľakom a môže ich oslovíť. Každé jeho vydanie je pre študentov, mladých čitateľov a záujemcov vôbec stále dostupné na internetovej adrese www.klubsk.net.

.....
 ■ **Autorka je predsedníčka Klubu slovenskej kultúry**

Foto: KSK

Aktéri pred zvedavým publikom - V. Kučerová a M. Matejka v pásme slovenských básní a pesní

Hana Meličková žije v spomienkach

■ Miriam Pešková

„Mama“ – takto nežne jej vravievali kolegovia z divadla. I ja ju zbožňujem. Odmalička. Aj keby sa dalo predpokladať, že nezvyčajný a pomerne prísny vzťah Hany Meličkovej ma v tej dobe mohol skôr odradiť, mala som ju veľmi rada a túžila som sa stať herečkou ako ona. Dodnes sa príjemne zachvejem, keď pomyslím na Ženský zákon, Statky-zmätky, Kocúrkovo... a vždy keď sa vraciam domov na Slovensko, s napätím študujem televízny program, či sa v ňom neobjaví niečo (čokoľvek!) s Hanou Meličkovou. Vyčkávam márne celé roky. Ak ste na tom podobne, spravme si spoločnú radosť aspoň malou spomienkou na život a prácu tejto neobyčajnej a charismatickej herečky.

Hana Meličková pochádzala z Martina. Narodila sa roku 1900 vo veľmi početnej rodine dirigenta a skladateľa Jána Meličku. Pretože prišla príliš skoro o matku a pomerne krátko na to i o otca, vy-

chovávala ju staršia sestra. Vplyv umelecky zameranej rodiny (brat bol korepetitor v opere SND, dve sestry herečky) nevyhnutne viedol k tomu, že sa aj u Hany rozvinula trvalá láska k divadlu a hudbe. Začala študovať hru na klavíri a zároveň sa prihlásila na herecké konzervatórium v Prahe. Potom sa opäť vrátila do Martina, kde vyučovala na hudobnej škole a popritom pôsobila ako ochotníčka v Slovenskom spevokole. V roku 1926 však už slávila nemalý úspech ako Salomé v rovnomennej divadelnej hre Oscara Wilda, ktorú pohostinsky naštudovala pre bratislavské SND. Do tejto úlohy ju odporučil jej bývalý profesor Jaroslav Hurt. Úspech sa však neodpúšťa, a tak vraj už od počiatku cítila silnú závisť kolegýň. Profesor Hurt bol totiž brat šéfa činohry, a preto sa v kuloároch viedli reči o Haninom protežovaní. Zošpendlíkovaný kostýmový plášť, ktorý jej podstrčili hneď pri premiére, bol teda akousi zlomyseľnou odvetou za podozrenie, že vďaka „strýčkom“ na vplyvných miestach dostala príležitosť celkom obyčajná a priemerná herečka. Pravda však bola skôr taká, že členky divadla už v priebehu skúšok rozpoznali obrovský talent a tvorivý potenciál Hany Meličkovej, a práve tento fakt bol zrejme skutočným

dôvodom ich závidi. Vykonštruované domnienky vyvrátili mnohí kritici, ktorí ju vo svojich recenziách právom nazvali prvou modernou tragédkou slovenských divadelných dejín.

Ona však, po spomínanej príhode, v slzách nasadla do vlaku, odcestovala domov a prisahala si, že sa už do divadla nikdy nevráti. Aké šťastie, že sa tak nestalo! Hana Meličková nakoniec ponúknutú zmluvu na angažmán prijala a v Slovenskom národnom divadle (okrem nútenej prestávky počas vojny) pôsobila úctyhodných 50 rokov. Za ten čas preukázala umeleckú genialitu nielen v dramatických postavách. Jej záber bol mimoriadne široký, takže okrem divadla sa uplatnila v rozhlase, televízii i vo filme. Vďaka tomu sme sa jej umením kochali všetci. S chuťou a úplne nezameniteľne vtisla život ľudovej Mare, Žofe, Madlene či Bete v realistických hrách našich slovenských klasikov. Rada sa vraj zastavovala na trhu, kde pozorovala prirodzený prejav predávajúcich žien zo Záhoria, ich gestá, smiech, zlostné hádky a krik, aby tieto skúsenosti s „kofami“ potom vierohodne preniesla do vlastnej hereckej práce. Rovnako majstrovsky a nevšedne však dokázala stvárniť Heddu Gablerovú, Elektru, Annu Kareninovou, Monnu Vannu, Gorkého Vasilisu, Shakespearovu kráľovnú Gertrúdu, Lady Macbeth... Počet jej rolí sa dá spočítať na stovky! V nich dokázala byť tupou, utáranou i ostýchavou, majestátnou, podlou, krutou i zlomenou. Neexistovalo nič, čo by prirodzene nezvládla, nič, čím by diváka nepresvedčila. V roku 1961 získala titul národnej umelkyne. Práca ju nikdy nenudila ani neotravovala, práve naopak. Zverila sa, že každá cesta do divadla ju

naplňovala pocitom šťastia, že má povolanie, ktoré nemôže mať každý, že robí čosi mimoriadne až vznešené.

Hana Meličková bola skutočnou osobnosťou. Nepotrebovala vracaf „bažantom“ to, čo prežívala pri vlastnom nástupe do divadla. Nováčikov vítala s otvorenou náručou, povzbudzovala, radila, pomáhala. Keď bola na javisku, sledovali ju z portálu so zatajeným dychom a učili sa z jej hereckej virtuozity.

Hoci sa na javisku nebránila ničomu, čo od nej žiadali režiséri, v osobnom živote bola vraj vyložene plachá. Vydala sa za historika Daniela Rapanta a spolu s ním vychovala dve dcéry. Bola veľmi múdra, sčítaná, skromná a pracovitá, láskou a úctou k životu naplnená až po okraj. Zomrela niekoľko dní pred svojimi narodeninami v roku 1978.

Pre rodinu, ako spomína jej zať, bola Hana Meličková večným svetielkom a magnetom, ktorý všetkých príbuzných priťahoval domov. Všetci, ktorí si túto grandióznu herečku pamätáme, však dobre vieme, že intenzívnemu jasu a sile jej osobnosti neodolali ani diváci.

.....
■ *Pramene: Milena Cesnaková: Slávne osobnosti divadla + internetový materiál
Foto: archív DÚ*

Znovuzrodená Reduta obohacuje Brno

■ Jiří Vitula

Pätnäšť rokov balansovala brnianska Reduta na pomedzi zániku a oživenia. Jedna z najstarších divadelných budov na území Českej republiky dlho chátrala, až kým v hodine dvanástej nepadlo rozhodnutie o jej obnove.

V minulom roku po takmer päťročnej rekonštrukcii privítala prvých návštevníkov a dnes už slúži kultúrnej verejnosti ako scéna Národného divadla. Rekonštrukcia tohto tradičného stánku kultúry so stáročnou históriou si vyžiadala 352 miliónov Kč. Obnova však stála za to, moravská metropola dostala do vienkla reprezentatívny, až luxusný chrám umenia, ktorý sa pýši bohatými tradíciami – veď tu svojho času vystupoval i desaťročný W. A. Mozart a starší Brňania si iste spomenú trebárs aj na známú dvojicu komikov Kosina-Šeplavý, ktorá tu plným priehrštím rozdávala humor a smiech.

Ešte koncom minulého roka sa v priestoroch novej Reduty uskutočnil ako prvá väčšia akcia medzinárodného charakteru multikultúrny festival nazvaný Redfest – čím Reduta prevzala na seba úlohu akéhosi internacionálneho experimentálneho centra špičkovej tvorby mladých umelcov rôznych žánrov. Do prehliadky boli zaradené nielen dve pôvodné inscenácie z Ruska, ale aj premiéra diela talianskej autorky pochádzajúcej z Brna Jitky Frantovej „Moja Pražská jar“. Pozornosť si vyslúžilo takisto uvedenie novej Kohoutovej divadelnej hry „Eros“, kde v titulnej úlohe exceloval slovenský herec Marián Labuda. V jedinečnom výbere zaujímavých inscenácií sa predstavili viacerí českí, moravskí a slovenskí režiséri, z ktorých uvedme aspoň Jana Pitínského, Jiřího Pokorného, Martina Čičváka, Jana Mikuláška a Dušana Pařízka. Divadelnú časť doplnila výstava prác študentov výtvarného umenia Masarykovej univerzity v Brne.

Pohľad na záver roku 2008 v moravskej metropole by však nebol úplný bez pripomenutia najrôznejších podujatí, ktoré sa v nej uskutočnili pri príležitosti 80. výročia úmrtia Leoša Janáčka. Nechýbali predstavenia operných i koncertných diel Majstra, ani odborné sympóziá a prednášky, ktorých cieľom bola pripomienka jeho osobnosti. Veď Janáček v Brne žil a tvoril vyše

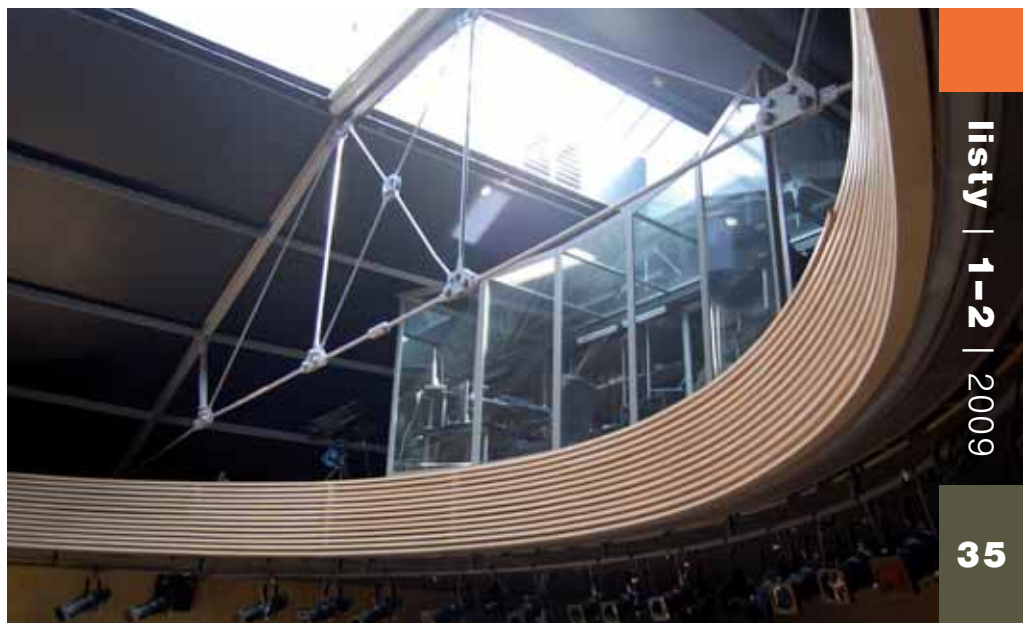
pol storočia, čo je pre vznik bohatých a košatých väzieb k tomuto mestu iste dostatočná doba.

■ *Autor je hudobný publicista, žije v Brne*
Foto: archív autora

Režisér J. Pitínský v Brne v období, keď tu skúšal hru W. Grahama „Marnie“

Obnovená Reduta v Brne

Dvojazyčná prvotina

O hladnej nehe Anny Lazurovej

■ Jozef Gáfrik

Koncom minulého roka uzrela svetlo sveta básnická prvotina autorky Anny Lazurovej (nar. roku 1982 v Snine) „Hladná neha“ – a čo sa každému hneď nepodarí, rovno v dvojazyčnom slovensko-českom vydaní. Na pražskom krste diela sme sa s autorkou dohodli na krátkom rozhovore pre *Listy*, ktorý sa potom zrodil na internetovej linke Praha – Banská Bystrica.

■ Aké okolnosti zapríčinili, že ste začali písať?

Aby som odpovedala úplne, asi by som sa mala vrátiť do raného detstva, keď som všetkých v okolí „terorizovala“ rozkazom „čítať!“. A to tak úspešne, že mi knihy čítali všetci – rodičia, starí rodičia i tety – a keď sa po mnohom opakovaní toho istého textu pomýlili, opravovala som ich sama, pretože som už väčšinu viet vedela spamäti. K slovenčine a literatúre som mala blízko

aj neskôr – a aj preto som ju po absolvovaní gymnázia vyštudovala a ešte stále študujem, no teraz už v rámci doktorandského štúdia v Banskej Bystrici. Ale k písaniu. Nedávno som pri upratovaní našla svoju prvú „zbierku“ básničiek – písanku zo základnej školy s vlastnoručne vyrobeným obalom, na čo som už celkom zabudla. Takže prvé literárne pokusy prišli dosť skoro.

■ A ako sa rodila táto konkrétna kniha?

Asi pred ôsmimi rokmi prihlásila mama jednu moju báseň do literárnej súťaže „Gerbócová literárna Snina“. A stalo sa, čo som vôbec nečakala – Vojtech Kondrôt, jeden zo vtedajších porotcov, ma určil za laureátku ročníka. Víťazstvo ma povzbudilo, ale skutočným stimulom v písaní sa pre mňa stalo až stretnutie s básnikom Rudolfom Čizmárikom. Od tohto majstra slova prišla aj ponuka vydať zbierku – lenže, žiaľ, poet sa jej nedožil... Po jeho náhlom odchode sa myšlienky ujal spisovateľ a vydavateľ Peter Štrelinger. Zhodou okolností sa rukopis dostal aj k pražskému galeristovi Miroslavovi Smolákovi a keďže ho zaujal, vznikol vydavateľský tandem jeho galérie Miro a vydavateľstva Nebojsa. K mojej slovenskej verzii pribudol krásny český preklad Zdenky Povolnej, kým zaujímavými ilustráciami prispela Naďa Rappensbergerová. A s finančnou podporou

mecenášov uzrela „Hladná neha“ svetlo sveta hneď dvojazyčne, v češtine i slovenčine.

■ Kde vidíte miesto literatúry v súčasnej spoločnosti?

Situácia literatúry – najmä umeleckej – asi nikdy nie je ľahká. A aj keď sa mnohí obávali toho, čo sa stane s umeleckou knihou v súčasnej pretechnizovanej dobe, myslím si, že čas tieto obavy vyvrátil, kniha má v spoločnosti stále pevné miesto. Knihy ako také z miesta na výslni neodsunie ani internet. Z jednoduchého dôvodu – majú zvláštnu esenciu, ktorú nič iné nenahradí.

■ Ako by ste charakterizovali vzťah mladšej generácie Slovákov k rodnému jazyku?

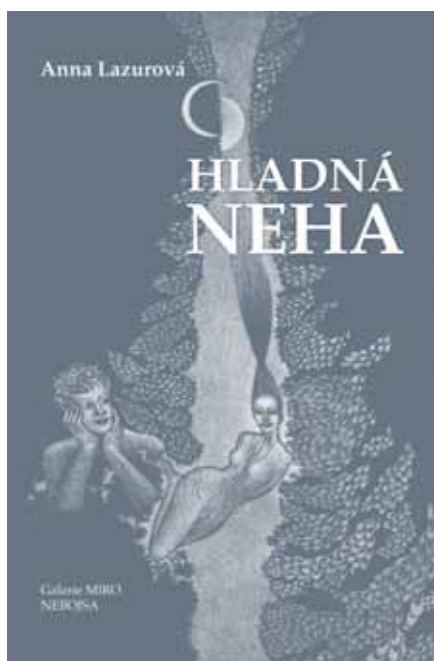
Domnievam sa, že mladá generácia Slovákov si čoraz viac uvedomuje, že bránou do sveta nie sú len cudzie jazyky, ale aj ten rodný – veď spája všetkých príslušníkov národa. Veľa ľudí hádam pozná ten príjemný pocit, keď niekde za hranicami, v neznámom prostredí, začujú rodné slová a z neznámych ľudí sa zrazu stávajú ľuďmi blízki. Som presvedčená, že v poslednom čase si mladí viac ako predtým začínajú vážiť svoje korene, pôvod i rodný jazyk; jednoducho začínajú byť väčšími patriotmi.

■ Čo plánujete v autorskej činnosti, ktoré témy vám nedajú spať?

Pri písaní sa asi veľmi plánovať nedá. Pravda, ak som svoj vnútorný hlas pochopila správne – a literárna tvorba naozaj je tou oblasťou, z ktorej raz „vydám účet“ – tak pevne verím, že vnútorné impulzy budú prichádzať aj naďalej. Chcela by som ostať pri poézii, v myslí sa však pohrávam aj s námetmi na poviedky. Vydanie „Hladnej nehy“ a jej prijatie odbornou i laickou verejnosťou je pre mňa silnou motiváciou, aby som písala i ďalej.

■ Autor je novinár

Snímky: Galéria Miro, Praha

Anna Lazurová (vľavo), spisovateľ Peter Štrelinger a jeho manželka Zdenka Povolná – ktorá básne preložila do češtiny – pri pražskom krste knihy

Návrat Jaroslavy Blažkovej

■ Jarmila Wankeová

*S menom Jaroslavy Blažkovej (roč. 1933) sme sa mohli alebo nemuseli stretnúť počas našich školských čias – podľa toho, kedy sme chodili do školy. Osobne som sa s ňou počas stredoškolského štúdia na hodinách literatúry stretla. Očarila ma jej emancipovaná hrdinka Vanda z *Nylonového mesiaca*. Mala vyhranené predstavy, vedela, čo chce. Možno vo svojom vnútri aj ona tápala, ale navonok sa javila ako osoba nepodliehajúca okoliu; skrátka – bolo to čosi iné, modernejšie, než ako bolo vtedy zvykom u nás, na dedine.*

Potom sa nám Jaroslava Blažková stratila z dohľadu. Sem-tam presakovali správy, že žije v Kanade. Po roku 1989 zavítala na Slovensko. Medzitým bola na Slovensku už viackrát a čo je dôležité, vrátila sa i do slovenskej literatúry. Najprv to boli reedície niektorých jej knižiek pre deti, potom prepracovaná novela *Svadba v Káne Galilejskej* – a začali sa objavovať aj jej nové prózy. Isto aj vďaka úsiliu vydavateľstva Aspekt možno dnes hovoriť o autorskom návrate Jaroslavy Blažkovej.

Jej najnovšia knižka nesie názov *Happy-edy* (Aspekt 2007). Je písaná vo forme listov priateľke E., ktorá býva na Slovensku. Autorka ich písala v rokoch 2002-05, keď sa starala o ťažko chorého manžela. Po namáhavých a možno aj chmúrnych dňoch si po večeroch – ako sama hovorí – sadá k svojim vyvoleným autorom, a tiež píše listy. Aby sa v myšlienkach preniesla inam a na chvíľu sa oslobodila. V listoch dáva čitateľovi nazrieť do života v Kanade, no zároveň sa vracia do liet bratislavskej mladosti, keď šantila s priateľkou Gitou na Dunajskej ulici a na neďalekom cintoríne. V Kanade prežíva náročnú fázu života. Dni

sú pomerne stereotypné – veď čo už také sa dá zažiť, keď sme pripútaní na jedno miesto a vlastne všetko sa odvíja od toho primárneho, starostlivosti o chorého. Treba závidieť optimizmus, s akým pozoruje a komentuje obyčajné javy okolo seba. Každý, i ten najobyčajnejší deň, víta Blažková láskyplne, teší sa z maličkostí. Jej opisy susediek a obyvateľov mestečka, kde býva, oplývajú humorom. Chcelo by sa povedať, že je až sarkastická či dokonca zlomyseľná – ale nie. Dokáže nás rozosmiať opisom povahových črt príslušníkov jednotlivých národností v okolí a dokáže si utiahnúť aj zo seba. („Mohla by som namáčať sušené tresky na hustú holandskú polievku alebo zarábať kvások na ťažké holandské dolky. No keďže som síce baba, ale nie Holanďanka, bavím sa tu tým, že tú pracovitú bohabojnú osobu ohovárať.“)

Človeka až mrazí, keď číta scény z jazykovej školy, ktorú spisovateľka navštevovala po príchode do tejto zasľúbenej krajiny. („Učiteľky na nás hľadeli unavene, umorene, znechutene, nevedeli pochopiť, čo za háveď to vláda púšťa do Kanady! Dodnes mi v hrdle sedí gundža poníženosti a zúrivosti. Pognia-

vený jazyk sa nám všetkým stal biľagom. Trošku sa rokmi vyhladil, no mliaždime ho doživotne, pravi Kanadčania nám stále vravia „etnikuši.“)

Nie je ľahké žiť v cudzej krajine. Najmä ak sme citlivejšie duše a ak sa tamojší jazyk odlišuje od toho nášho a my neovládame ani len základy. Treba sa tiež zžiť s mentalitou miestnych ľudí. O tom vieme svoje aj my, Slováci v Čechách, i keď prirovnanie tohto druhu zaiste pokulháva, lebo slovenčina a čeština sú si natoľko blízke, že ako Slovák v Čechách možno pokojne a suverénne fungovať. Ale napríklad už v susednom Nemecku sa problém asimilácie prisťahovalcov (najmä Turkov) stáva opätovne naliehavým, keď nemecká spoločnosť javí ochotu prijímať cudziu kultúru, avšak ovládanie nemčiny slovom aj písmom logicky považuje za nevyhnutný predpoklad existovania v nemeckej spoločnosti. Aj kanadská spoločnosť je – ako ju opisuje Jaroslava Blažková – tolerantná. Môžete si robiť, čo sa vám zachce, aj hovoriť môžete, ako vám zobák narástol. Doma. Za zavretými dverami. Iné je to, keď vyjdete na ulicu a chcete sa rozprávať s ostatnými. Alebo keď sa uchádzate o prácu. Emigranti vo všetkých kútoch sveta by o tom asi vedeli rozprávať.

J. Blažková nám z vlastného kanadského osudu poodhalila iba časť. Jej skúsenosti, ale najmä postoje, sú cenné. Vníma všetko citlivými senzormi, ale má dar byť nad vecou. Iste to robí čiastočne aj vedome, vďaka, že iba takto jej kynie záchrana. V knižke *Happy-edy* nám o tom podala správu, ktorá pobaví y rozosmeje inteligentným humorom. Jej pohľad na veci je hodný nasledovania.

.....
■ Autorka je novinárka, žije v Prahe

Foto: Peter Procházka

Hranice, ktoré spájajú

■ Mária Krivušová

Hranice Rímskej ríše sú spoločným kultúrnym dedičstvom viacerých krajín Európy, Blízkeho Východu a severnej Afriky. Majú viac ako 5000 km a tvoria ich legionárske tábory, kastely, veže, cesty pozdĺž hraníc, umelé bariéry a nadväzujúce civilné objekty, resp. širšie civilné zázemie.

Stačí letný pohľad na súdobú mapu a sporé vedomosti z histórie, aby sme sa utvrdili v tom, že Limes Romanus boli a zostávajú grandióznym projektom, spájajúcim mnohé súčasné krajiny. Niektoré z nich – napr. Nemecko, Veľká Británia, Slovinsko, Rakúsko, Slovensko a Maďarsko – začali preto v roku 2003 spolupracovať so zámerom rozšíriť zoznam svetového kultúrneho dedičstva o ďalšie pamiatky, ktoré majú súvis s hranicami Rímskej ríše.

Slovensko má pádný dôvod na to, aby bolo aktívnym členom spoločenstva – na jeho území sú známe tri kastely čiže rímske vojenské tábory pre malé útvary. (Slovo castellum je v latinčine zdobnelinou slova castrum, čo znamená opevnený tábor, pozn. aut.) Kastely pre pomocné jednotky mávali rozlohu od 1,5 do 6 ha a mohlo v nich byť ubytovaných 500 až 1000 mužov. To nie je málo ani v dnešných pomeroch. Bývali premyslene chránené i opevnené a okolo nich sa sústreďoval aj civilný život. Múry, valy, palisády, priekopy – to bol aj prípad Gerulaty, ktorá je dnes čiastočne odkrytá a čiastočne skrytá pod nánosmi času v jednej zo 17 mestských častí Bratislavy – v Rusovciach.

Pevnostný systém Limes Romanus budovali Rimania na ochranu svojich provincií proti útokom Germánov zo severu. Kastel v Gerulate bol postavený v 2. storočí na území vte-

dajšej rímskej provincie Panónia. Avšak už o dve storočia, keď Rimania légie z Panónie stiahli, stratil vojenský význam.

Napriek dlhému času, ktorý odvtedy uplynul, sa v Rusovciach zachovali mnohé cenné pamiatky, ktorých hodnotu nemožno vyčíslíť. Dnes majú štatút národnej kultúrnej pamiatky a sú sprístupnené „pod krídlami“ bratislavského mestského múzea. Najzachovalejšou pamiatkou je kvadratická stavba s rozmermi 30 x 30 metrov a obvodovým múrom širokým až 2,4 metra. Vežovitá stavba stojí na 12 pilieroch, v strede sa nachádza asymetricky orientovaná studňa, kým v južnom krídle sa našla neskoroantická dlažba.

V roku 2006 bol areál Gerulaty vďaka zdromom z Európskej únie komplexne rekonštruovaný; na financovaní sa podieľal štát aj hlavné mesto SR. Upravená bola vyhladková plošina a vysadená nová zeleň, pričom novej povrchovej úpravy sa dočkali aj chodníky. Fond historických predmetov získaných archeologickými výskumami je rozsiahly. Predmety sú uložené v budove lapidária, kamenné nálezy sú stabilne umiestnené na vyvýšených podstavcoch. Unikátny farebný reliéf Daidala a Ikara je chránený sklom s filtrom, aby sa zachovali pôvodné farby. Vôbec po prvýkrát bolo zakonzervované murivo na ploche 185 štvorcových metrov.

Prejsť sa po Gerulate znamená pobudnúť chvíľu v tichu a zamyslení. Aj tu je však z času na čas rušno; možno najviac vtedy, keď príde september – a s ním čas Rímskych hier. Dnes už tradičné podujatie, ktoré chce oživiť archeologickú lokalitu, vdýchnuť jej život, zobrazí život starých Rimanov, odkryť zašlú slávu a súčasný význam tohto jedinečného miesta.

Okrem Gerulaty v dnešných Rusovciach sú na Slovensku významné kastely aj v Iži (pri Komárne) a pri Stupave. Ižiansky tábor je napríklad špecifický tým, že ako jeden z mála bol situovaný na ľavom brehu Dunaja.

Rusovce nie sú na kultúrne a prírodné pamiatky chudobné, ale ani jedna z ďalších nedosahuje nadnárodný význam Gerulaty. Jej zvýrazneniu nahráva šťastná poloha mestskej časti – je súčasťou hlavného mesta SR, v tesnom susedstve Rakúska a Maďarska, blízko Dunaja a jedinečného vodného diela Gabčíkovo, v dosahu cyklistických trás, ktoré sa azda v blízkej dobe budú tiež rozširovať.

Dúfajme, že to všetko prispeje k tomu, aby sa Gerulata aj v praxi stala obľúbeným cieľom všetkých, ktorí v Bratislave žijú alebo ju prídu spoznávať.

.....
 ■ *Autorka je novinárka, žije v Bratislave*
 Foto: Múzeum mesta Bratislavy

Poviedka o vrbe

■ Jozef Junas

Pri cestičke z Jaslovských Bohuníc k Dolnému Dubovému rástla pred rokmi vrba, skutočná stará dáma, oblečená po búrke v slnečnej dúhe do noblesných šiat sukovitej kôry, ktorú som v mladosti pri potoku veselo zdravieval - čao, moja priateľka, už sa len nakláňaš do tej zeme ako moja stará mama. Vrba sa usmievala, ševeliac múdre slová a tiško mi ich šepkala do mojej zvedavej chlapčenskej duše. Najmä vtedy, keď som si z jej konárov vyrezával píšťalky. Vnímal som tieto stretnutia so zvláštnym pocitom v srdci.

Jedného dňa, keď sa pomaly blížila jeseň, šiel som s Jožkom Nigrovičom k dubovskému úvozu púšťať drakov a v úžase som onemel - moja staručká dáma, vrba, tam už nestála, len pahýľ koreňa trčal zo zeme a v diaľke burácali buldozéry, ktoré si kliesnili cestu krajinou až do Trnavy. Nemohol som dospať rána malého chlapca, ktorý ešte všeličomu nerozumel. A keď ma druhý deň ráno dedko sprevádzal do školy a s uspokojením skonštatoval, že konečne začali stavať cestu, aby bolo bližšie k civilizácii, vôbec som nerozumel tomu, čo hovorí. Len som smutno počúval a myslel na strom, ktorý bol v mojej chlapčenskej duši obostretý tajomstvom rozprávania o časoch minulých, ale i budúcich. Ticho som plakal v skrytu duše a sľuboval si, že na ňu nikdy nezabudnem; veruže nie, milá vrba, nezabudnem.

Dnes, keď sa i ja pomaly nakláňam k starobe, vystúpil mi zo spomienok strom, ktorý zostal navždy zasadený hlboko v mojom vnútri a vždy, keď zavriem oči, počujem tiché tóny píšťaliek, na ktoré sme s chlapcami pískali pod oknami dievčatám v našej Orechovej ulici. Obraz mi dotvára vôňa plná vášnivej lásky z jari a rozkvitajúce ružové čerešne.

Tak, ako čas rokmi bežal, i ja som sa pomaly začal vracieť do miest bezstarostnej mladosti. Tam, kde stála staručká dáma a kde stále počujem jej reč v tichom vánku, v šepote lístia, znova otváram srdce detským láskam. V parku nášho dedinského kaštieľa boli práve tak kryštálovo čisté ako studnička vyvierajúca za bielou skalou pod vzácnym tulipánovníkom. A cesta z modravého asfaltu sa za tie roky postrácala - presne tak ako naša mladosť - v korunách mnohoročných stromov.

Pri hrobe starého otca, zarastenom burinou, poletujú včielky, ktoré v hojdajúcom sa vánku akoby chceli dorozprávať príbehy môjho rodného kraja a domova.

Z pripravovanej knižky poviedok „Ako vonia detstvo“

■ Autor je básnik, rodák z Jaslovských Bohuníc, už niekoľko desaťročí žije v Prahe

Foto:

Fašiangy sú tu!

■ Helena Nosková

Fašiangy sa držia tri dni pred Popolcovou stredou, od ktorej začína štyridsaťdenný pôst zakončený Veľkou nocou. Bývajú už v znamení prinavracajúceho sa svetla počas stále dlhších dní. Pribúda slnečných lúčov a ľuďom sa vracia optimizmus i chuť do života.

Veľa zvykov prešlo zo starovekého Grécka a Ríma do pohanských čias našich národov. Základ fašiangu nájdeme priamo v starom Babylone. Bol sviatkom plodnosti a znovuzrodenia, klíčenia. Otvárala ho pomyselná svadba kráľa a veľkňažky z chrámu. Pravá kráľovská manželka ustupovala v tieto dni do pozadia. Kráľ prichádzal do chrámu, kde ho čakala veľkňažka, s ktorou bol „akoby“ zosobášený. Uzatvorení v chráme spolu niekoľko dní obcovali. Ich styk mal oplodniť celú zem a zaručiť dobrú úrodu. Aj ostatné kňažky z chrámov prijímali mužov v chrámoch a len

v tieto dni mali povolené, ba dokonca prikázané venovať sa chrámovej prostitúcii. Po ukončení týždňa plodenia kráľ opustil chrám i veľkňažku a vrátil sa k manželke. Ľud ho chválil za vykonanú obeť – a aj kňažky sa vrátili k životu bez mužov. Uvedené dni boli zasvätené bohovi Osirisovi a znovuzrodeniu. Podobné zvyky boli známe aj u ďalších národov; stopy po nich nájdeme i v starovekom Grécku a Ríme, neskôr aj u starých Slovanov. Tieto zvyky sa udržali aj po prijatí kresťanstva a mnohé sa pestovali ešte na začiatku dvadsiateho storočia; na Slovensku

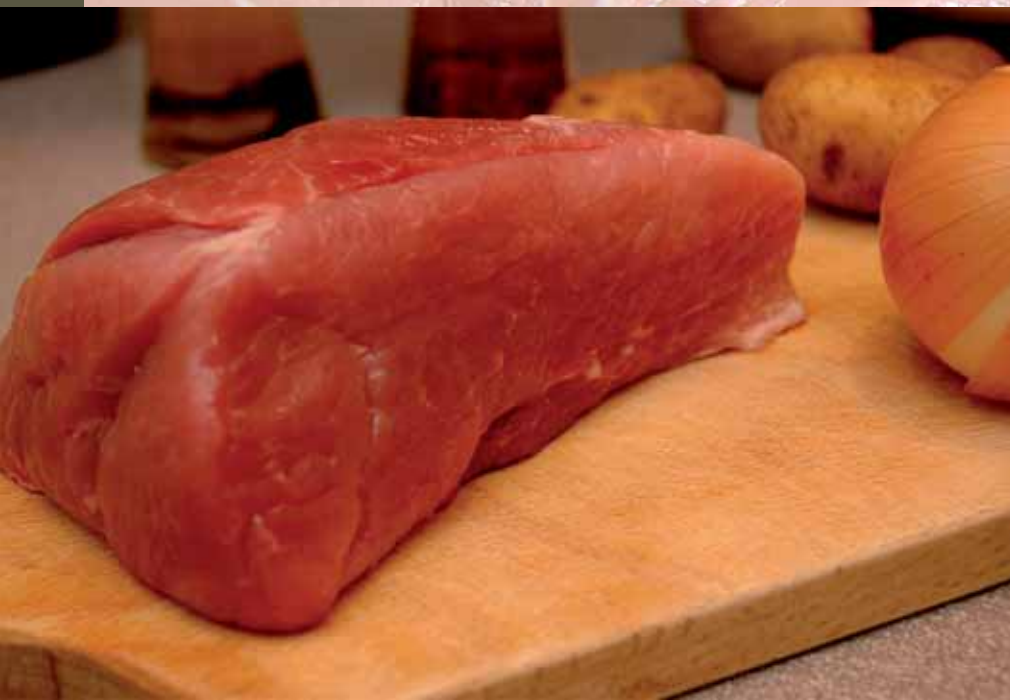
a u východných Slovanov ešte dlhšie. Stopy po nich nájdeme aj v súčasnosti.

Predjarie sa začínalo v starom Ríme 17. februára sviatkom pecí. V tento deň Rímania starostlivosť venovali klíčiacej rastlinám. U nás sa dochoval zvyk vymetania ohnisk a pecí ako pochôdzková hra na dedine i v meste, pri ktorej ženatí muži s muzikou navštevovali mladé manželstvá zosobášené v minulom roku. Pri obchôdzke s muzikou starší ženáci v týchto domoch vymetali pece, ohniská a komíny. Význam týchto praktík sa vysvetľoval rôzne, od očisty pred príchodom Veľkej noci, až k obradu zabezpečujúcemu plodnosť. V dávnej minulosti mohol bezpochyby obsahovať aj lascívne prvky.

Tajuplné obrady

Popis tohto zvyku nazývaný „piecky“ sa zachoval u východných Slovanov. Verili, že od jesene okolo dedín behá „kravský mor“ v podobe starej, odpornej stareny, držiacej v rukách hrable. Sama síce nikdy nevstupovala do dediny, no mohlo sa stať, že muži, vracajúci sa z poľa, ju privezú v nastávajúcích jarých dňoch so sebou. A ak sa už raz dostane do dediny, nebude ľahké sa jej zbaviť. Vyhubila by všetky kravy v celej dedine. Jedinou cestou, ako sa jej zbaviť, bola tzv. oračka, presnejšie „oboranie“, česky „voračky“. Bol to veľmi tajuplný obrad predjarných dní, odobavovaný ešte skôr, ako dobytok opustí teplé chlievy či maštale a vyjde na pašu. Do „oračky“ bolo úlohou mužov vždy dobre pozatvárať chlievy – obložiť ich kladami namočenými v dechte, aby zápach zahnal bosorku. Aj na domoch museli muži v určitý deň pevne pozakryvať všetky komíny a zamazať ich hlinou. Večer ženy na ohnisku i v peci zapálili čarovné byliny, odháňajúce strigy a nečisté sily. Byliny tleli na ohniskách celú noc a verilo sa, že zničili všetky nečisté sily v celom dome.

Osobitým sviatkom tohto ročného obdobia je židovský Purim. Pripomína kráľovnú Ester, Židovku a manželku perzského kráľa, ktorá prekabátila zlého Hamana. Ten všetkých Židov odsúdil na smrť. Sviatok oslavuje únik Ži-

dov z jeho moci. V uliciach sa konajú sprievody v okázalých maskách kráľovej Ester, kráľa Ahasvera a intrigánskeho Hamana, ktorého figurínu potom pre výstrahu obesia. Neskoru popoludní sa koná slávnostná hostina s pitím a veľmi bujnou zábavou. Rodiny si vymieňajú misy s pečivom, ktoré býva plnené lekvárom a makom. Pečie sa pečivo v tvare trojuholníkových klobúkov i tzv. Hamanove uši. Ďalšie drobné sladkosti sú s mandľovou, orechovou, makovou a lekvárovou plnkou. Hlavné jedlá hostiny sú vegetariánske – cicer, fazuľa, hrach, kuskus, obilninová kaša s hrozienkami, cukrom a škoricou. Pečie sa aj zvláštny koláč polievaný koňakom a jedia sa kompóty polievané líkérom.

Kresťanská cirkev neprijala fašiangy do liturgického kalendára pre prostopašnosť, lascivnosť, obžerstvo i obrady spojené s verejne konaným a tolerovaným cudzoľostvom. To akoby sa prenieslo priamo zo starovekého Babylonu. V skromných pomeroch nebola však nutná obeť kráľa a veľkňazky. Dedinská pospolitosť si vytvorila vlastné pravidlá a vlastných aktérov. Vraj najaktívnejší boli na Ukrajine a v Bulharsku, menej na Slovensku. V dňoch fašiangového veselía bývalo zvykom, že pri zábavách si ženy vybrali iného partnera ako vlastného muža. S tým potom mali povolené nielen tancovať a hodovať, ale sa aj dopúšťať sexuálnej neviazanosti. Najlepšie priamo na poli, aby si príroda vzala dobrý príklad.

V predjarnom, práve tak ako potom i v jar-nom období, ženy zohrávali úlohu záchrancov dedinskej pospolitosti. Už v starovekom Ríme si preto cenili význam žien. Bol im zasvätený 18. február i 1. marec. Tieto dni boli sviatkom žien. Muži ich uctievali, dávali im dary a šibali ich mladými, pukmi naliatymi prútmí, aby si zachovali plodnosť.

Sviatok sa v stredoveku stal pohyblivým a od konca februára do polovice marca ho slávil po celom Nemecku, práve tak ako aj ženy v Rusku, na Ukrajine, Bielorusku a zrejme aj inde. A bez účasti mužov! Pôvodne tento ženský deň pripadol na fašiangový pondelok, prezývaný preto „pondelok s čapicou“ alebo s klobúkom. V tento deň ženy mohli ísť spoločne do krčmy. Ak sa tam ukázal muž, zobrali mu pokrývku hlavy a musel sa vykúpiť vínom. V niektorých mestách sa ženy v maskách zišli priamo na trhovisku, kde dostali z obecnej pivnice dva sudy vína. Krčmári a pekári museli poslať pecne chleba a z obecnej pokladne dostali ženy peniaze na zakúpenie capa. Ženy capa vodili po meste a každý, koho stretli, si s ním musel zatancovať. V iných mestách dostali v tento deň k dispozícii radnicu, kde najprv zasadali ako súdny dvor a potom nasledovala hostina, na ktorej ich obsluhoval richtár a šoltés. Večer sa ženy odobrali do krčmy, kde pokračovali v popíjaní, speve a krikú, čím naplňali predpísaný rituál.

Tanec s capom

Podobné zvyky ženy dodržiavali aj v Rusku a na Ukrajine. Nedostávali však k dispozícii verejné priestory ani obecné peniaze na zakúpenie capa. Sviatok sa odohrával v súkromí u niektorej zo žien. Spoločne popíjali, spievali lascivné piesne a hrali hry, tancovali tance s erotickými námetmi, používali hrubé slová. Na Podkarpatskej Rusi a na Ukrajine v tento deň ženy uctievali bohyňu plodnosti Mokoš. Sviatok žien uznávaný štátom presadili americké demokratky v roku 1906 ako národný deň žien. Počas prvej demokratickej vlády v Rusku ho ruské sociálne demokratky presadili aj tam a prvýkrát sa slávil v Petrohrade 8. marca 1917.

Po októbrovej revolúcii sa začal v Sovietskom zväze sláviť ako Medzinárodný deň žien. Jeho pevným dátumom sa stal 8. marec. Po februári 1948 sa stal oficiálnym sviatkom i žien v Československu. Slávil sa aj v ďalších štátoch, ktoré spadali do sféry sovietskeho vplyvu.

Vlastný fašiang pozostáva z troch–štyroch dní. Sviatok žien (pondelok s čapicou) býval jeho súčasťou. Vlastným prípravným dňom fašiangov býva tučný štvrtok pred fašiangovou nedeľou. V tomto období sa museli konať zabíjačky, aby bolo k dispozícii čerstvé bravčové mäso, jaternice, klobásky či slanina. Počas fašiangov mal človek čo najviac jesť a piť, aby vydržal silný po celý rok. Hlavná zábava sa konala na fašiangovú nedeľu, keď sa jedlo, pilo a tancovalo až do rána. Tanec pokračoval aj v pondelok. Bývala to zábava len pre ženatých a vydaté, kde práve dochádzalo k zámene partnerov a tolerovaniu nevery s adorovaním plodnosti. Hovorilo sa, že ako vysoko žena pri tanci vyskočí, taký vysoký narastie ľan i obilie, atď. Vyvrcholením fašiangu bol utorok, keď chodievali maškary v celých sprievodoch a dostávali do košíkov i na ražeň jedlo, ktoré strovíli pri večernej zábave. O polnoci sa pochovávala basa (alebo Bakchus). Na Popolcovú stredú sa všetok riad čistil popolom od mastnoty a ženy i muži dostávali v kostole na čelo znamenie z popola; začal sa pôst.

V mestách sa vo fašiangovom období usporadúvali tanečné zábavy a koncom 18. storočia sa začali konať aj zvláštne tanečné zábavy – reduty. Podľa nich sú dodnes pomenované reprezentatívne stavby v mnohých slovenských mestách.

■ *Autorka je historička a etnologička*
Foto: archív autorky

Predaj časti pozemku

■ Marta Očovská

Som vlastníkom pozemku, ktorý má väčšiu rozlohu a nachádza sa v obci. Celý pozemok nevyužívam, preto som sa rozhodol **jeho časť prediť**. Pozemok je evidovaný v katastri nehnuteľností ako ostatná plocha, nie ako záhrada. Ako mám v tejto veci postupovať?

V prvom rade je potrebné upozorniť na skutočnosť, že kupovať alebo predávať pozemok je v zásade možné len ako celok. Ak chcete prediť iba časť pozemku z dôvodu, že ho nevyužívate, musíte uskutočniť niekoľko nevyhnutných právnych úkonov. Potrebne je predovšetkým zobrať do úvahy, že každá obec alebo mesto má schválený územný plán. Tento dokument musia rešpektovať právnické i fyzické osoby, územnosprávne celky a aj štát. Ak chcete teda prediť časť pozemku, musíte sa najprv zastaviť na príslušnom stavebnom úrade a opýtať sa, či je možné – v súlade so schváleným územným plánom – pozemok rozdeliť. V § 82 zákona č. 186/2005 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku, v znení noviel, je stanovené, že je potrebné zabezpečiť si súhlas stavebného úradu s rozdelením pozemku. Keď bude stavebný úrad (v súlade so schváleným územným plánom) s rozdelením pozemku súhlasiť, vyhľadáte geodeta s príslušným oprávnením a požiadate ho, aby vám v teréne zamerlal rozdelenie pozemku, resp. aby vám pre tento účel vypracoval geometrický plán. Geodet požiada potom konkrétny stavebný úrad o potvrdenie plánu. Katastrálny úrad skontroluje, či je všetko v poriadku a novému pozemku spravídla pridelí parcelové číslo. Potom už mô-

žete pristúpiť k vypracovaniu samotnej kúpnej zmluvy.

Aké sú podstatné náležitosti kúpnej zmluvy, je stanovené v § 588 a nasl. platného občianskeho zákonníka. Podstatnou náležitosťou kúpnej zmluvy je predmet kúpy (teda pozemok) a cena. Je možné dohodnúť i ďalšie náležitosti, aby obe zmluvné strany mali pri predaji istotu. Odporúčam dohodnúť ustanovenie o zmluvnej pokute pre prípad, že by kupec včas nezaplatil dohodnutú kúpnu cenu a takisto aj možnosť odstúpiť od zmluvy, s uvedením podmienok. V tomto konkrétnom prípade je potrebné upozorniť na to, že neoddeliteľnou súčasťou zmluvy (nie prílohou) je geometrický plán. Po splnení uvedených náležitostí je možné podať príslušnému katastrálnemu úradu návrh na vklad vlastníckeho práva do katastra nehnuteľností. K návrhu sa prikladajú kúpne zmluvy a zmluvné strany musia počkať na rozhodnutie katastrálneho úradu, či povolí vklad vlastníckeho práva na základe predložených dokumentov. Ak je všetko v poriadku, úrad vklad práva povolí.

.....
 ■ *Autorka je právnička a členka KSK, žije v Prahe*
 Foto: archiv

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ČR

ČESKÝ ROZHLAS

ČRo 1 Radiožurnál	utorok	20:05 – 21:00
ČRo Brno	pondelok, streda	19:45 – 20:00
ČRo České Budějovice	pondelok, streda	19:45 – 20:00
ČRo Hradec Králové	pondelok, streda	19:45 – 20:00
ČRo Olomouc	pondelok, streda	19:45 – 20:00
ČRo Ostrava	pondelok, streda	19:45 – 20:00
ČRo Plzeň	pondelok, streda	19:45 – 20:00
	piatok 19:30 – 20:00	(zostrieh utorkového Radiožurnálu)
ČRo Regina Praha	pondelok, streda	19:45 – 20:00
ČRo Region, Vysočina	pondelok, streda	19:45 – 20:00
ČRo Sever	pondelok, streda	18:45 – 19:00 / 19:45 – 20:00

program Klubu slovenskej kultúry na január – marec 2009

Správy a oznamy

Upozornenie!

Väčšina programov Klubu slovenskej kultúry sa koná v priestoroch Domu národnostných menšín vo Vocolovej 602/3, Praha 2 (v blízkosti zástavky metra C - I. P. Pavlova, ale aj v blízkosti zástavky metra A - Náměstí Míru). Funguje tu aj knižnica slovenskej literatúry. Návštevné hodiny v priestoroch DNM sú po telefonickú, resp. mailovú dohodu s PhDr. Helenou Noskovou, CSc. (+420 603 824 370; noskova@usd.cas.cz) a s PhDr. Radovanom Čaplovičom (+420 724 025 170; rcaplovic@gmail.com).

Členský príspevok na rok 2009 zostáva nezmenený: 100 Kč pre študentov a dôchodcov, 200 Kč pre ostatných členov. Zložku nájdete v minulom čísle časopisu LUSTY 12/2008. Príspevok budete môcť uhradiť aj v hotovosti v priestoroch Domu národnostných menšín vo Vocolovej 602/3, Praha 2 po telefonickú dohodu. Platíť môžete tiež prevodom na náš účet v Komerčnej banke, Spálená 51, Praha 1, č. účtu: 34834-011/0100. Ďakujeme všetkým, ktorí už zaplatili a osobitné podakovanie patrí Vám, ktorí ste uhradili vyššiu čiastku, ako je stanovený členský príspevok. Tešíme sa na stretnutia s vami na klubových programoch.

Rada Klubu slovenskej kultúry

Rada KSK si dovoľuje požiadať členov KSK, ktorí majú záujem byť nápomocní Klubu slovenskej kultúry v odborných záležitostiach, nech nám dajú vedieť – telefonicky na telefónne čísla Klubu slovenskej kultúry, resp. osobne v úradných hodinách. Vopred ďakujeme.

Naša programová ponuka

Štvrtok 14. 1. o 18.00

Spoločenská sála, Dom národnostných menšín, Vocolova 3, Praha 2
NOVÉ KNIHY V KNIŽNICI KSK
Prezentácia, čítanie ukážok. Zahájenie pravidelných stretávaní so slovenskou knihou. Úvádza: Zbyněk Adam a Helena Nosková. Pripravili KSK a DOMUS v spolupráci so *Slovenskou knihou*. Vstup voľný.

Pondelok 19. 1. o 9.00

Slovenský inštitút, Jilská 16, Praha 1
ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU
Cyklický výchovno-dramatický program pre najmenších žiakov pražských škôl o slovenčine a jednej rozprávke krajiny. Program nadväzuje, tak ako v roku 2006, na tradičný program KSK – *S básničkami a pesničkami do rozprávky podte s nami*. Účinkujú Viera Kučerová a Martin Matejka. Program pripravili KSK a SI. Vstup voľný.

Štvrtok 22. 1. v čase 17.00 – 18.30

Zasadacia miestnosť, Dom národnostných menšín, Vocolova 3, Praha 2
BEZPLATNÁ PRÁVNÁ PORADŇA v otázkach bytovej problematiky a privatizácie bytového fondu (v oblasti prevodov bytov do vlastníctva)
Raz do mesiaca ju poskytuje členka KaRK KSK – JUDr. Marta Očovská pre členov KSK. Prineste si so sebou doklady týkajúce sa vašej problematiky.
Pre veľký záujem vás prosíme, aby ste sa objednávali dopredu na telefónne čísla KSK, t. j. 221 419 822 alebo 724 025 170.

Piatok 23. 1. o 9.00

Modrá sála Slovenského inštitútu, Jilská 16, Praha 1
SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Od ľudovej slovesnosti po súčasnú modernu
Cyklický komponovaný literárny program pre študentov pražských škôl spojený s prednáškou, prednesom ukážok z diel a besedou. Program pripravili KSK a SI. Vstup voľný.

Utorok 27. 1.

Podještědské gymnázium, Liberec
SLOVENSKÍ SPISOVATELIA 20. STOROČIA
Prvý seminár otázok a odpovedí pre študentov libereckých gymnázií k VI. ročníku konferencie pre stredoškôlkov.

Streda 28. 1. o 10.00

Spoločenská sála, Dom národnostných menšín, Vocolova 3, Praha 2
ŠKAREDÉ KAČIATKO
Rozprávka pre deti na motívy H. Ch. Andersena. Program pripravili Divadlo Piškot a KSK. Vstup voľný.

Štvrtok 26. 2. o 15.00

Spoločenská sála, Dom národnostných menšín, Vocolova 3, Praha 2
ČESKOSLOVENSKO A NÁRODNOSTNÉ MENŠINY PO ROKU 1918
Interný seminár vedený PhDr. Helenou Noskovou, CSc. spojený s jej prednáškou pre učiteľov na tému: „Československo a národnostné menšiny po roku 1918“.

Streda 18. 3. o 17.00

Židovská obec v Teplicích, Teplice
NÁRODNOSTNÉ MENŠINY V ČESKEJ REPUBLIKE PO ROKU 1945
Prednáška PhDr. Heleny Noskovej, CSc. na tému: „Národnostné menšiny v ČR po roku 1945“, pre Židovskú obec v Tepliciach.

Štvrtok 26. 3. o 9.00

Spoločenská sála, Dom národnostných menšín, Vocolova 3, Praha 2
PRVÁ ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA 1918 – 1938
Prvá z prednášok PhDr. Heleny Noskovej, CSc. spojená s besedou pre študentov stredných škôl venovaná problematike prvej ČR v rokoch 1918 – 1938. Prednáška sa zameria na postavenie národnostných menšín v Československu od vzniku ČR v októbri 1918 do Mnichovského diktátu v septembri 1938. Bude zahŕňať tieto národnostné menšiny: nemeckú, poľskú, ruskú, ukrajinskú a maďarskú. Svoju pozornosť bude sústreďovať aj na zastúpenie národnostných menšín v politike, hospodárstve a v kultúre.

Sobota 28. 3. od 19.30

Národný dóm na Smíchově, Náměstí 14. října 16, Praha 5
SLOVENSKÝ PLES
V poradí už 41. ročník tradičného Slovenského plesu poriadaného KSK v spolupráci s agentúrou NIKIA s.r.o. Podrobnejšie informácie, vrátane kultúrneho programu večera nájdete na webových stránkach: www.slovensky-ples.cz Vstupenky si môžete rezervovať a zakúpiť na webových stránkach: www.slovensky-ples.cz a na telefonných číslach: +420 608 569 999; +420 222 314 936 (Karolina Tykalová – karolina.tykalova@nikia.cz).

Štvrtok 9. 4. o 18.00

Spoločenská sála, Dom národnostných menšín, Vocolova 3, Praha 2
VALNÉ ZHRMAŽDENIE ČLENOV KSK
Valné zhromaždenie členov Klubu slovenskej kultúry, ktoré sa uskutoční v DNM v Prahe.

Blížšie informácie o niektorých programoch sa dozviete aj na internetových stránkach – www.klubsk.net

Väčšina programov je financovaná MK ČR v rámci dotácií pridelených na rok 2009. Niektoré z programov sú pripravené s finančným príspevom MŠMT ČR, hl. m. Praha a prípadne sponzorov.

Adresa:
Klub slovenskej kultúry
Dom národnostných menšín, Vocolova 602/3, 120 00 Praha 2
Tel.: 221 419 822; Fax: 221 419 839
Tel./Fax: 224 215 085; Mobil: 724 025 170
e-mail: klubsk@gmail.com
www.klubsk.net

Program Slovenského inštitútu v Prahe na marec 2009

3. 3. o 17.00

MILOSLAV LUTHER: TANGO S KOMÁRMI
Predstavenie a projekcia filmovej novinky scenáristu a režiséra Miloša Luthera. Tragikomédia zo súčasnosti o návrate dvoch emigrantov do Bratislavy, aby urovnali resty z minulosti a našli vytúžené šťastie, predstaví režisér spolu s manželkou **Deanou Lutherovou**, ktorá sa na filme podieľala ako producentka.
Hrajú: R. Luknár, A. Hajdu, T. Brodská, T. Nvotová, Z. Fialová, D. Mórová, A. Hryc a ďalší
Kamera: Igor Luther
Úvádza: Jozef Švolík
www.tangoskomarmi.sk

5. 3. o 17.00

JÁN HLAVATÝ: SVET ILÚZIÍ
Výstava významného predstaviteľa súčasnej slovenskej expresívnej maľby a člena výtvarného združenia A 1.
Výstava potrvá do 18.3.2009

8. 3. o 19.00

SLOVENSKÉ DIVADLO V PRAHE – 14. ROČNÍK FESTIVALU
Divadlo „Bez zábradlí“, Jungmannova 31, Praha 1
Slovenské komorné divadlo Martin
Juan Carlos Rubio: Fajčenie je drina (Rollingova terapia)
Hra vtipne odhaľuje pozadie a skutočnú motiváciu ľudí, ktorí iným radia, ako sa stať v živote úspešnými a pritom sami prehrávajú vnútorné boje a súkromné zápasy. Táto komédia o súčasných a zároveň večných problémoch človeka hovorí v prvom rade o rozpore medzi tým, akými sme vo svojom vnútri a akými sa snažíme byť na verejnosti.
Hrajú: F. Výrostko, D. Zaprihač, L. Krškošková, J. Olhová
Réžia: Peter Gábor
Predaj vstupeniek v pokladni divadla, rezervácia vstupeniek na tel. čísle 224 946 436 alebo na internetovej adrese vstupenky@bezzabradli.cz

11. 3. o 17.00

ANDREJ REINER: TATI...
Spomienkový večer venovaný lekárom, spisovateľovi a publicistovi Andrejovi Reinerovi spojený s prezentáciou jeho poslednej knihy.
Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka
Hostia večera: Ireny Baláž, Jiří Dědeček
V spolupráci s PEN-klubom SR a ČR, ako aj spoločnosťou Novartis

17. 3. o 17.00

JAZZOVÝ VEČER
TRIO ZELENÁK, BAROŠ, VIKLICKÝ
Koncert vynikajúcich jazzových hudobníkov z ČR a SR **Cyryla Zeleňáka, Tomáša Baroša a Emila Viklického**.

18. 3. o 19.30

VÝSTAVA „MADE IN IG“
Výstava vznikla pri príležitosti ukončenia pedagogickej činnosti **doc. Ivana Gürtlera** a predstavuje jeho diplomantov – najmladšiu generáciu úspešných architektov. **Vernisáž výstavy** – výstavu otvorí riaditeľ Slovenského inštitútu Vladimír Valovič a prof. Ladislav Lábus.
Ešte predtým – o 18.00 hod. – sa uskutoční na túto tému prednáška spojená s diskusiou. Mária Topolčanská uvedie mladých slovenských architektov, medzi ktorými bude Ilja Skoček ml., ako aj dva architektonické ateliéry – Vallo Sadosky Architects a BEEF.SK
Galéria Jaroslava Fragnera, Betlémské nám. 5a, Praha 1
www.gjf.cz

19. 3. o 9.00

SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Komponovaný literárny program pre študentov pražských stredných škôl, veno-

vany nedávno zosnulému básnikovi **Milanovi Rúfusovi**.
Účinkujú:
Viera Kučerová a Martin Matejka

21. 3. o 10.30

ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU
Program pre deti o slovenčine a jednej rozprávke krajiny.
Program v rámci Európskeho dňa v pražskej zoológickej záhrade.
Účinkujú:
Viera Kučerová a Martin Matejka
www.carnivorecampaign.eu
www.zoopraha.cz
Adresa: ZOO Praha, U Trojského zámku 120/3, Praha 7, v spolupráci s občianskym združením „Bonafide“.

21. 3. o 19.00

SLOVENSKÉ DIVADLO V PRAHE – 14. ROČNÍK FESTIVALU
Divadlo „Bez zábradlí“, Jungmannova 31, Praha 1
Divadlo Andreja Bagara Nitra
David Farr: Okuliare Eltona Johna
Bláznivá komédia, v ktorej hrajú veľký význam skutočné reálie z histórie watfordského futbalového klubu.
Hrajú: M. Nahálka, M. Král, D. Kuffelová, M. Fratrič, J. Hřčka, A. Pajtková
Réžia: Peter Mankovecký
Predaj vstupeniek v pokladni divadla, rezervácia vstupeniek na tel. čísle 224 946 436 alebo na internetovej adrese vstupenky@bezzabradli.cz

24. 3. o 17.00

CYRIL UHNÁK: Dunaj je voda, kameň a dejiny
Výstava o historických miestach a pamätích kôž pozdĺž rieky Dunaj od prameňa v Bádensku-Württembersku až po ústie v Čiernom mori.
www.cyril-uhnak.com
Výstava potrvá do 15. 4. 2009

26. 3. – 3. 4.

FEBIOFEST – XVI. medzinárodná prehliadka filmu, televízie a videa

29. 3.

Slovenská nedeľa v kine osobností – pocta Božidare Turzonovovej
Na programe sú štyri filmy, v ktorých účinkovala táto známa slovenská herečka: **Akcia Bororo, Božská Ema, Príbeh lásky a či, Penelopa**
www.febiofest.cz

28. 3. o 19.30

41. SLOVENSKÝ PLES
Jedinečná plesová udalosť roka, ktorá spojí slovenskú a českú kultúru.
Konferenciér: **Marek Vašut**
Účinkujú: **No Name, BOOM BAND Jiřího Dvořáka, The Beatles Revival Band, Limbora, DJ Patrik ROKL a ďalší**
Hlavným usporiadateľom plesu je Klub slovenskej kultúry, ktorý organizáciu podujatia zmluvne zadal agentúre Nikia.
www.slovensky-ples.cz

Programy sa uskutočnia v Slovenskom inštitúte, Jilská ul. č. 16, Praha 1, ak nie je uvedené inak.
Zmena programu a termínov vyhradená www.slovakemb.cz/SI

Informačné centrum Slovenského inštitútu

Tel.: 224 218 022
Pondelok, streda a piatok: 10.00 – 13.00
Utorok, štvrtok: 13.00 – 16.00
Vstup, informácie a požičiavanie kníh bezplatne.

Galéria Slovenského inštitútu

Pondelok – piatok: 13.00 – 17.00
V sobotu a nedeľu zatvorené. Vstup voľný.

DIVADLO BEZ ZÁBRADLÍ

Slovenské divadlo - ČERVEN 2009

ÚNOR -

ROČNÍK

v Praze

PŘEDPRODEJ ZAHÁJEN

Divadlo Bez zábradlí, občanské Sdružení Adria a hl. m. Praha ve spolupráci s Velvyslanectvím SR v ČR, Slovenským inštitútem v Praze a za podpory Ministerstva kultury ČR, Ministerstva kultury SR, Městské části Praha 1, Středočeského kraje a Bratislavského samosprávného kraje.

8. března 2009 v 19.00 hod.
SLOVENSKÉ KOMORNÉ
DIVADLO MARTIN
J. C. Rubio: Fajčenie je drina

21. března 2009 v 19.00 hod.
DIVADLO ANDREJA
BAGARA NITRA
David Farr: Okuliare Eltona Johna

**Další představení festivalu
 v dubnu – červnu:**

27. dubna 2009 v 19.00 hod. (v DBZ)
v květnu 2009 v 19.00 hod. (v Divadle Příbram)
DIVADLO ARÉNA BRATISLAVA:
M.Čičvák, E.M.Remarque: Traja kamaráti

17. května 2009 v 16.00 a 19.00 hod. (v DBZ)

18. května 2009 v 19.00 hod. (v DBZ)
RADOŠINSKÉ NAIVNÉ DIVADLO
BRATISLAVA:
s.Štepka: Niekoľto rád slovenské

červen 2009 v 16.00 a 19.00 hod. (v DBZ)
ŠTÚDIO L+S BRATISLAVA:
W.D.Home: Rybárik kráľovský

PRÁVO

radio
City
93.7 fm

listy

Korene

Česká
UniGrafie

CZ MULTIMEDIA
INTERACTIVÉ

Předprodej vstupenek v pokladně Divadla Bez zábradlí, Jungmannova 31, Praha 1, tel. 224 946 436, e-mail: vstupenky@bezzabradli.cz, rezervace a on-line prodej: www.divadlobezabradli.cz

Pätnäšť rokov **Listov** listy

Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac

Na sklonku minulého roku Klub slovenskej kultúry oslávil 15. výročie založenia časopisu Listy. Jeho podtitul sa časom menil, ale ten súčasný – Listy Slovákov a Čechov, ktorí chcú o sebe vedieť viac – je hádam najvýstižnejší. Aj keď sa v priebehu času názory na jeho funkciu menili a aj keď sa v jeho vydávaní vyskytli aj určité problémy, v zásade možno povedať, že časopis si v oblasti tlače národnostných menšín našiel pevné miesto a teší sa aj obľube čitateľov.

Okrem neformálneho seminára 19. decembra v priebehu dňa – ktorý umožnila podpora z Ministerstva kultúry ČR a Úradu pre Slovákov v zahraničí – nasledovala večer narodeninová oslava, ako sa patrí: s politikmi z Bratislavy i Prahy, krajanmi zo zahraničia, s dobrou muzikou i občerstvením, o ktoré sa postarala reštaurácia „Paulíny“. Slávnostné chvíle vám približuje fotoreportážou.

Vrábelovci hrali, čo im sláčiky stačili...

Jaroslav Miňo zo súbora Limbora (vľavo) v rozhovore s ďalším zahraničným účastníkom, Martinom Hakeľom z Londýna

Predsedníčka KSK Helena Nosková v zajatí pánov – Obec Slovákov v ČR zastupoval na tomto podujatí Juraj Rácz, šéfredaktor Koreňov (vľavo)

Šéfredaktor časopisu Listy Radovan Čaplovič (vľavo) a Boris Kršňák, ktorý večerom sprevádzal

Jeden zo zahraničných hostí – Marian Smondek, zodpovedný redaktor slovenského krajanského časopisu Život z Krakova v rozhovore s kolegami – novinármi: Marie Kysilková z redakcie „100 + 1 ZZ“ a Jarmila Wanková, naša stála spolupracovníčka (zľava)

Podpredseda vlády ČR Dušan Čaplovič (uprostred) v diskusii so splnomocnencom vlády ČR pre ľudské práva J. Litomiským (druhý zľava), úplne vľavo Václav Appl z Ministerstva kultúry ČR, vpravo člen KSK Karol Ujházy

Veľvyslanec ČR v Prahe Peter Brňo v družnom rozhovore s predstaviteľmi slovenskej evanjelickej cirkvi Pavlom Čičelom a farárom Dušanom Tillingerom (prvý a druhý zľava)

Pre press>Press>Lettershop>Distribuce

www.cprint.cz | www.cprint.sk | sales@cprint.cz

tlačiareň pre Česko a Slovensko